

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

УДК 338.245:336:341.123.4

**ДИСЕРТАЦІЯ
МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НАТО
У СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОБОРОННИХ ПОТРЕБ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 051 «Економіка»

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
А.М. Ісаєв

Науковий керівник:
БАРАНОВСЬКА Тетяна Василівна
доктор юридичних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Ісаєв А.М. Механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка». Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2026.

Дисертаційна робота присвячена розв'язанню актуального наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування та функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах повномасштабної війни та структурної трансформації національної економіки.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі міжнародної економічної підтримки у забезпеченні обороноздатності України, ускладненням архітектури фінансування оборонних потреб, багатоканальністю зовнішньої допомоги та необхідністю її системного узгодження з національними механізмами оборонного планування, бюджетування, закупівель і управління ресурсами відповідно до стандартів НАТО. В умовах війни інтеграція фінансових інструментів Альянсу перестає бути допоміжним елементом і набуває системоутворюючого значення для воєнно-економічної стійкості держави, що актуалізує потребу у формуванні цілісної економіко-інституційної моделі такого процесу.

У *теоретичному розділі* дисертації здійснено бібліометричний та наукометричний аналіз сучасного міжнародного наукового дискурсу з проблематики фінансового забезпечення оборони, економіки колективної безпеки та інтеграції фінансових інструментів НАТО. Встановлено зростання наукового інтересу до зазначеної тематики після 2014 р. та його різку інтенсифікацію після 2022 р., що відображає трансформацію європейської системи безпеки й підвищення ролі України у глобальному безпековому просторі. На основі аналізу термінологічних кластерів обґрунтовано необхідність систематизації понятійно-

категоріального апарату та поглиблення економіко-інституційного трактування інтеграції фінансових інструментів НАТО.

У роботі уточнено зміст поняття «економічне забезпечення оборонних потреб» як цілісної системи формування, відтворення та використання економічних ресурсів, результативність якої визначається ступенем узгодженості фінансово-бюджетних, виробничо-технологічних, матеріально-технічних і логістичних, інституційних та кадрових компонентів у межах єдиної економічної логіки. Доведено, що інтеграція фінансових інструментів НАТО у таку систему має трансформаційний характер і впливає не лише на обсяги ресурсів, а й на інституційні процедури, механізми планування, управління та контролю.

Методологічний апарат дослідження ґрунтується на системному підході з використанням загальнонаукових і спеціальних методів економічного аналізу. Обґрунтовано методологічні підходи до класифікації фінансових інструментів НАТО з урахуванням інституційно-правових, бюджетно-організаційних, функціонально-цільових та інноваційно-технологічних ознак, що дозволяє розглядати фінансову архітектуру Альянсу як інструмент стратегічного управління оборонними спроможностями, а не лише як систему розподілу ресурсів.

В аналітичній частині дисертації досліджено інституційно-економічні та правові передумови інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Проаналізовано структуру та динаміку економічної підтримки оборонних потреб України з боку НАТО та Європейського Союзу, охарактеризовано багаторівневу модель зовнішньої підтримки, яка поєднує оперативне реагування на виклики воєнного часу з довгостроковими завданнями підвищення воєнно-економічної стійкості.

Обґрунтовано трансформацію ролі НАТО у фінансовому забезпеченні оборонних потреб України від обмеженої консультативно-технічної підтримки до системоутворюючого чинника воєнно-економічної стійкості, інтегрованого в логіку Процесу оборонного планування НАТО (NDPP) та національних стратегічних документів у сфері безпеки й оборони. Доведено, що результативність застосування фінансових інструментів НАТО визначається не обсягами залучених ресурсів, а ступенем їх системного узгодження з національними механізмами планування, бюджетування, закупівель і управління ресурсами.

У *проектній частині* дисертації сформовано концептуальні засади механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Розроблено функціональну структуру такої системи, у межах якої фінансово-бюджетний, виробничо-технологічний, матеріально-технічний і логістичний, інституційний та кадровий компоненти розглядаються як взаємопов'язані елементи єдиного механізму трансформації ресурсів у оборонні спроможності.

Систематизовано принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО, які згруповано у стратегічний, інституційно-управлінський, фінансово-економічний блоки та блок стійкості й адаптивності. Такий підхід дозволяє забезпечити методологічну цілісність механізму, зменшити ризики фрагментації управлінських рішень та підвищити узгодженість фінансових і матеріально-технічних потоків.

Особливу увагу приділено ролі цифрової трансформації у забезпеченні ефективності інтеграції зовнішніх фінансових ресурсів. Обґрунтовано значення впровадження інтегрованих цифрових рішень управління ресурсами та логістикою (SAP, DOT-Chain Defence, державні інформаційні системи «Імпульс» і «Майно») як інструментів підвищення прозорості, підзвітності, контролю за використанням міжнародної допомоги та зниження транзакційних витрат у системі економічного забезпечення оборонних потреб України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих підходів і рекомендацій органами державного управління у сфері безпеки й оборони, фінансовими та економічними підрозділами сектору оборони, а також у процесі подальшої гармонізації національної системи оборонного планування з процедурами та стандартами НАТО.

Ключові слова: економічне забезпечення оборонних потреб, фінансові інструменти НАТО, механізм інтеграції, оборонне планування, NDPP, адаптована Річна національна програма співробітництва Україна–НАТО (aРНП), оборонне бюджетування, міжнародна економічна підтримка, воєнно-економічна стійкість, цифрова трансформація, економіка безпеки, колективна безпека, Європейський Союз.

ANNOTATION

Isaiev A.M. Mechanism for the integration of NATO financial instruments into the system of economic provision of Ukraine's defence needs. – Manuscript. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 051 "Economics". Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2026.

The dissertation is devoted to solving a relevant scientific problem that consists in substantiating theoretical and methodological provisions and developing scientific and practical recommendations for the formation and functioning of a mechanism for integrating NATO financial instruments into the system of economic provision of Ukraine's defence needs under conditions of full-scale war and structural transformation of the national economy.

The relevance of the study is determined by the growing role of international economic support in ensuring Ukraine's defence capability, the increasing complexity of the architecture of defence financing, the multi-channel nature of external assistance, and the need for its systemic alignment with national mechanisms of defence planning, budgeting, procurement, and resource management in accordance with NATO standards. Under wartime conditions, the integration of the Alliance's financial instruments ceases to be an auxiliary element and acquires system-forming significance for the state's military-economic resilience, which actualizes the need to develop a holistic economic and institutional model of this process.

In the theoretical section of the dissertation, a bibliometric and scientometric analysis of contemporary international academic discourse on defence financing, the economics of collective security, and the integration of NATO financial instruments is conducted. An increase in scientific interest in this research area after 2014 and its sharp intensification after 2022 is identified, reflecting the transformation of the European security system and the growing role of Ukraine in the global security environment. Based on the analysis of terminological clusters, the necessity of systematizing the conceptual and categorical framework and deepening the economic and institutional interpretation of the integration of NATO financial instruments is substantiated.

The study clarifies the concept of “economic provision of defence needs” as a holistic system of formation, reproduction, and use of economic resources, the effectiveness of which is determined by the degree of coherence between financial-budgetary, production-technological, material-technical and logistical, institutional, and human-capital components within a unified economic logic. It is proven that the integration of NATO financial instruments into such a system has a transformational character and affects not only the volume of resources but also institutional procedures and mechanisms of planning, management, and control.

The methodological framework of the research is based on a systemic approach using general scientific and specialized methods of economic analysis. Methodological approaches to the classification of NATO financial instruments are substantiated, taking into account institutional-legal, budgetary-organizational, functional-target, and innovation-technological features, which makes it possible to consider the Alliance’s financial architecture as an instrument of strategic management of defence capabilities rather than merely a system of resource allocation.

In the analytical part of the dissertation, institutional, economic, and legal prerequisites for the integration of NATO financial instruments into the system of economic provision of Ukraine’s defence needs are examined. The structure and dynamics of economic support for Ukraine’s defence needs provided by NATO and the European Union are analysed, and a multi-level model of external support is characterized, combining operational responses to wartime challenges with long-term objectives of strengthening military-economic resilience.

The transformation of NATO’s role in financing Ukraine’s defence needs from limited advisory and technical support to a system-forming factor of military-economic resilience integrated into the logic of the NATO Defence Planning Process (NDPP) and national strategic security documents is substantiated. It is proven that the effectiveness of NATO financial instruments depends not on the volume of resources attracted but on the degree of their systemic alignment with national mechanisms of planning, budgeting, procurement, and resource management.

In the project-oriented part of the dissertation, conceptual foundations of the mechanism for integrating NATO financial instruments into the system of economic

provision of Ukraine's defence needs are developed. A functional structure of this system is proposed, within which financial-budgetary, production-technological, material-technical and logistical, institutional, and human-capital components are considered as interrelated elements of a single mechanism for transforming resources into defence capabilities.

The principles of forming the mechanism for integrating NATO financial instruments are systematized and grouped into strategic, institutional-managerial, financial-economic blocks, as well as a block of sustainability and adaptability. This approach ensures the methodological integrity of the mechanism, reduces the risks of fragmentation of managerial decisions, and enhances the coherence of financial and material-technical flows.

Special attention is paid to the role of digital transformation in ensuring the effectiveness of integrating external financial resources. The significance of implementing integrated digital solutions for resource management and logistics (SAP, DOT-Chain Defence, and the state information systems "Impulse" and "Property") is substantiated as a means of increasing transparency, accountability, control over the use of international assistance, and reducing transaction costs in the system of economic provision of Ukraine's defence needs.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of applying the proposed approaches and recommendations by public authorities in the field of security and defence, financial and economic units of the defence sector, as well as in the process of further harmonization of the national defence planning system with NATO procedures and standards.

Keywords: economic provision of defence needs, NATO financial instruments, integration mechanism, defence planning, NDPP, Adapted Annual National Programme Ukraine–NATO (aANP), defence budgeting, international economic support, military-economic resilience, digital transformation, security economics, collective security, European Union.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України (категорії Б):

1. Ісаєв А.М. Передумови інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Економіка, управління та адміністрування. 2025. №3(113). С. 152-163.
2. Ісаєв А.М. Принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТОу систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Societyand Security. 2025. № 5 (11). С. 110-117.
3. Ісаєв А.М. Світовий досвід формування та використання фінансових інструментів НАТО в системах економічного забезпечення оборонних потреб держав. Економіка, управління та адміністрування. 2025. №2(112). С. 230-237.
4. Ісаєв А.М. Фінансові інструменти НАТО в системі економічного забезпечення оборонних потреб України. Societyand Security. 2025. № 4 (10). С. 94-100.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ісаєв А.М. Елементи цифрової трансформації системи управління оборонними ресурсами України. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 грудня 2025 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 641-644.
6. Ісаєв А.М. Класифікація фінансових інструментів НАТО. Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 819-821.
7. Ісаєв А.М. Фінансові інструменти та стратегічна роль єс в розвитку оборонних спроможностей україни. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали VI Всеукраїнського науково-практичного семінару, 9–10 жовтня 2025 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 240-242.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	10
ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НАТО У СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОННИХ ПОТРЕБ УКРАЇНИ.....	22
1.1. Бібліометричний аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України	22
1.2. Методологічні підходи до класифікації та структурного аналізу фінансових інструментів НАТО	51
1.3. Світовий досвід формування та використання фінансових інструментів НАТО в системах економічного забезпечення оборонних потреб держав.....	67
Висновки до першого розділу	78
РОЗДІЛ 2. СТАН ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НАТО І ЄС У СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОННИХ ПОТРЕБ УКРАЇНИ	81
2.1. Інституційно-економічні та правові передумови інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.....	81
2.2. Структура та динаміка економічної підтримки оборонних потреб України з боку НАТО і ЄС	97
2.3. Роль і місце фінансових інструментів НАТО у системі економічного забезпечення оборонних потреб України.....	109
Висновки до другого розділу	121
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НАТО У СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОННИХ ПОТРЕБ УКРАЇНИ	123
3.1. Принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.....	123
3.2. Узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами економічного забезпечення оборонних потреб	140
3.3. Функціональна структура системи економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах інтеграції фінансових інструментів НАТО	152
Висновки до третього розділу	163
ВИСНОВКИ.....	165
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	170
ДОДАТКИ	188

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- NDPP – Процес оборонного планування НАТО
- RHP – Річна національна програма співробітництва Україна–НАТО
- aRHP – адаптована Річна національна програма співробітництва Україна–НАТО
- NSIP – Програма інвестицій у безпеку НАТО
- NIF – Інноваційний фонд НАТО
- DIANA – Акселератор оборонних інновацій для Північної Атлантики
- CFRP – План спільних ресурсів
- ПРО – протиракетна оборона
- DCB – Трастовий фонд зі зміцнення оборонних спроможностей
- CAP – Комплексний пакет допомоги Україні
- NSATU – Агентство НАТО з підтримки та закупівель
- UNITE – Brave NATO – програма фінансування оборонних інновацій
- НДДКР – науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи
- ОПК – оборонно промисловий комплекс
- DCB – програми розбудови оборонних спроможностей
- EFF – програми розширеного фінансування
- PURL – Пріоритетний перелік оборонних потреб України
- EPF – Європейський фонд миру
- MFA – Інструменти макрофінансової допомоги
- TF – трастові фонди НАТО
- ЗСУ – Збройні Сили України
- SAP – електронна платформа з управління матеріально-технічними ресурсами
- DPA – Агенція оборонних закупівель
- DOT-Chain Defence – система, що оцифровує процеси закупівель речового, продовольчого та іншого тилового забезпечення

SADR – проєкт підтримки адаптивних оборонних реформ

ESTMOD – міжнародний проєкт спрямований на експертну підтримку трансформації Міністерства оборони України, ЗСУ та оборонного сектору

ANP – Комісії Україна–НАТО

DPA – Агенція оборонних закупівель

DOT – Державний оператор тилу

OBT – озброєння та військова техніка

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабна збройна агресія РФ проти України актуалізувала проблему забезпечення сталого функціонування сектору безпеки й оборони в умовах тривалих воєнних загроз, обмеженості національних фінансових ресурсів та необхідності адаптації економіки до умов війни. За таких обставин економічне забезпечення оборонних потреб постає не лише як сукупність бюджетно-фінансових рішень, а як комплексна система трансформації економічних ресурсів у реальні оборонні спроможності.

Ключовим чинником підтримки цієї системи стала міжнародна допомога, насамперед фінансові інструменти НАТО, роль яких у зміцненні оборонної стійкості України суттєво зросла після 2014 р. та набула системного характеру з 2022 р. Водночас практика залучення зовнішніх ресурсів засвідчує, що їхня результативність визначається не стільки обсягами надходжень, скільки рівнем інтеграції в національні механізми оборонного планування, бюджетування, закупівель, логістики та управління ресурсами.

За відсутності чітко механізму інтеграції фінансові інструменти НАТО ризикують набути фрагментарного характеру, що може призвести до неефективної трансформації фінансових потоків у довгострокові оборонні спроможності. Особливої ваги набуває потреба гармонізації цих інструментів із логікою Процесу оборонного планування НАТО (NDPP), національними стратегічними документами у сфері безпеки та оборони. Формування ефективного механізму інтеграції створює можливості для переходу від ситуативного реагування на воєнні виклики до стратегічного менеджменту оборонних ресурсів, підвищення прозорості та підзвітності використання міжнародної допомоги, мінімізації транзакційних витрат і зміцнення рівня довіри з боку союзників.

У вітчизняному науковому дискурсі проблематика інтеграції міжнародної допомоги та формування економічних механізмів забезпечення оборони перебуває у центрі уваги таких дослідників, як: І. Абрамова, О. Булатова, Р. Гасин, Д. Грицишен, О. Джигора, М. Здоровега, О. Ківлюк, А. Коновал,

Ю. Мудра, Н. Панасенко, Н. Пилипенко, О. Птащенко, С. Свірко, В. Ткаченко, М. Ткач та інші. Питання фінансового забезпечення колективної безпеки та інституційних засад функціонування безпекових альянсів проілюстровано у працях зарубіжних учених, зокрема: А. Вендта, О. Вільямсона, К. Гартлі, Дж. Даффілда, Р. Джепперсона, П. Катценштейна, Л. Каплана, Р. Кеохейна, І. Канта, К. Макінніс, С. Майєра, Д. Мітрані, А. Моравчика, Д. Норта, М. Олсона, Е. Остром, К. Уолтца, Д. Фати, М. Фіннемор, Т. Сандлера, Д. Шахіна та Дж. де Века тощо.

Попри значний теоретичний доробок, наявні дослідження не пропонують цілісної економіко-інституційної концепції інтеграції фінансових інструментів НАТО в національні системи економічного забезпечення оборонних потреб. Отже, актуальність обраної теми зумовлена поєднанням критичних безпекових викликів, трансформацією ролі НАТО у фінансовій підтримці України та необхідністю поглибленого наукового опрацювання саме прикладних аспектів економіко-інституційної інтеграції інструментарію Альянсу у вітчизняну систему економічного забезпечення оборонних потреб.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету “Житомирська політехніка” у межах теми: «Формування механізмів інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему воєнно-економічної безпеки України» (номер державної реєстрації 0126U000356, 2025-2026 рр.), в межах якої автором теоретично обґрунтовано механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Мета й завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо формування та функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Завдання дослідження полягають у наступному:

– провести бібліометричний аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України з використанням

міжнародних наукометричних баз даних та інструментів візуалізації наукових зв'язків;

- обґрунтувати методологічні підходи до класифікації та структурного аналізу фінансових інструментів НАТО з позицій економіки оборони, інституційної економіки та публічних фінансів;

- проаналізувати світовий досвід формування та використання фінансових інструментів НАТО в системах економічного забезпечення оборонних потреб держав-членів і партнерів Альянсу;

- дослідити інституційно-економічні та правові передумови інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України;

- проаналізувати структуру та динаміку економічної підтримки оборонних потреб України з боку НАТО та Європейського Союзу з урахуванням фінансових, матеріально-технічних і інституційних компонентів;

- визначити роль і місце фінансових інструментів НАТО у системі економічного забезпечення оборонних потреб України та оцінити їх вплив на формування оборонних спроможностей;

- обґрунтувати принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України з урахуванням стратегічної узгодженості, результативності та довгострокової стійкості;

- розробити підходи до узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами економічного забезпечення оборонних потреб України, зокрема у сфері оборонного планування, бюджетування, закупівель і управління ресурсами;

- сформувати функціональну структуру системи економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах інтеграції фінансових інструментів НАТО та обґрунтувати взаємодію її ключових компонентів.

Об'єктом дослідження є процес формування й функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Предметом дослідження є теоретичні положення, науково-методичні та прикладні аспекти формування й функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось за загальнометодологічною схемою системного підходу з використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Зокрема, обґрунтування теоретичних положень, науково-методичних та прикладних аспектів формування та функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України базувалося на поєднанні таких методів.

Методи бібліометричного та наукометричного аналізу, зокрема аналіз публікацій у міжнародних наукометричних базах даних і візуалізація мереж наукових зв'язків, застосовано для дослідження понятійно-категоріального апарату, ідентифікації ключових наукових трендів і тематичних кластерів у сфері фінансового забезпечення оборони та діяльності НАТО (п. 1.1). Порівняльний та історико-логічний методи використано для аналізу еволюції фінансових інструментів НАТО, зіставлення підходів держав-членів і партнерів Альянсу та виявлення закономірностей їх адаптації до національних систем економічного забезпечення оборонних потреб (п. 1.3; п. 2.2). Методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції застосовано для формування теоретичних узагальнень, класифікації фінансових інструментів НАТО та обґрунтування принципів формування механізму їх інтеграції у національну систему економічного забезпечення оборонних потреб України (п. 1.2; п. 3.1).

Системний і структурно-функціональний методи застосовано для дослідження економічного забезпечення оборонних потреб як цілісної багаторівневої системи та визначення взаємозв'язків між її фінансово-бюджетними, виробничо-технологічними, логістичними, інституційними й кадровими компонентами (п. 1.2; п. 3.3). Інституційний підхід використано для аналізу ролі інститутів, нормативно-правового середовища та управлінських процедур у процесі інтеграції фінансових інструментів НАТО (п. 2.1; п. 3.1).

Економіко-статистичні методи, зокрема аналіз структури та динаміки показників, використано для дослідження обсягів, напрямів і форм економічної підтримки оборонних потреб України з боку НАТО та Європейського Союзу (п. 2.2).

Метод контент-аналізу нормативно-правових актів, стратегічних документів і програм застосовано для оцінки інституційно-економічних та правових передумов інтеграції фінансових інструментів НАТО, а також для аналізу їх узгодженості з національними механізмами оборонного планування та бюджетування відповідно до логіки Процесу оборонного планування НАТО (п. 2.1; п. 3.2). Моделювання та графічні методи використано для розроблення концептуальної схеми функціональної структури системи економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах інтеграції фінансових інструментів НАТО (п. 3.3). Узагальнення та абстрагування застосовано для формування висновків і рекомендацій щодо підвищення результативності механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО та забезпечення довгострокової воєнно-економічної стійкості України (висновки до розділів; загальні висновки).

Інформаційною базою дослідження слугували нормативно-правові та стратегічні документи України у сфері національної безпеки й оборони, матеріали Міністерства оборони України, Міністерства фінансів України та інших органів державної влади, а також офіційні документи і звіти НАТО щодо Процесу оборонного планування (NDPP), Комплексного пакета допомоги Україні, діяльності трастових фондів, механізмів DCB і PURL. У роботі використано аналітичні та статистичні матеріали Європейського Союзу, зокрема Європейського фонду миру, програми Ukraine Facility, звіти Європейської Комісії та європейських фінансових інституцій, а також дані міжнародних організацій і фінансових установ. Наукову основу дослідження сформували публікації вітчизняних і зарубіжних учених, представлені у базах Scopus, Web of Science та Google Scholar, результати бібліометричного аналізу й матеріали аналітичних центрів, що забезпечило комплексність і достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо формування

й функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

вперше:

– обґрунтовано концептуальне бачення інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України як складного економіко-інституційного механізму, результативність якого не зводиться ані до окремих управлінських рішень, ані до обсягів залучених фінансових ресурсів, а детермінується дотриманням взаємопов'язаного комплексу принципів, систематизованих у стратегічний, інституційно-управлінський, фінансово-економічний блоки та блок стійкості й адаптивності, що формують внутрішню логіку функціонування механізму, забезпечують узгодженість фінансових потоків, інституційних процедур і стратегічних цілей оборонної політики та дозволяють подолати вузьке трактування інтеграції фінансових інструментів НАТО як суто фіскального або процедурного процесу, розкриваючи її як системну трансформацію механізмів ресурсного забезпечення оборони;

удосконалено:

– визначення поняття «економічне забезпечення оборонних потреб», яке уточнено шляхом обґрунтування його як цілісної багаторівневої системи формування, відтворення, розподілу та використання економічних ресурсів, спрямованої на перетворення фінансових, матеріально-технічних і людських факторів у оборонні спроможності, результативність якої визначається ступенем узгодженості фінансово-бюджетних, виробничо-технологічних, матеріально-технічних, логістичних та інституційних компонентів у межах єдиної економічної логіки стратегічного управління обороною;

– методологічні підходи до класифікації фінансових інструментів НАТО, які розширено через інтеграцію інституційно-правових, бюджетно-організаційних, функціонально-цільових та інноваційно-технологічних ознак, що дозволяє інтерпретувати фінансову архітектуру Альянсу не лише як систему перерозподілу ресурсів між державами-членами і партнерами, а як комплексний інструмент стратегічного управління формуванням, розвитком і відтворенням

оборонних спроможностей у системі економічного забезпечення оборонних потреб держав-партнерів, зокрема України;

– підходи до оцінки ролі НАТО у фінансовому забезпеченні оборонних потреб України, які уточнено з урахуванням трансформації цієї ролі від обмеженої консультативно-технічної підтримки до системоутворюючого чинника воєнно-економічної стійкості держави, інтегрованого в логіку Процесу оборонного планування НАТО (NDPP) та узгодженого з національними стратегічними документами у сфері безпеки й оборони, що дозволяє комплексно оцінювати вплив фінансових інструментів Альянсу на формування, розвиток і відтворення оборонних спроможностей України;

– методичні аспекти дослідження використання фінансових інструментів НАТО та Європейського Союзу в системі економічного забезпечення оборонних потреб України, які доповнено положеннями щодо формування багаторівневої моделі зовнішньої підтримки, що дозволяє комплексно враховувати різні форми, канали та рівні залучення зовнішніх ресурсів у процесі оборонного планування, бюджетування та управління оборонними видатками;

набули подальшого розвитку:

– принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО, які систематизовано у стратегічний, інституційно-управлінський, фінансово-економічний блоки та блок стійкості й адаптивності, що забезпечує методологічну цілісність і внутрішню логіку функціонування механізму, зменшує ризики фрагментації управлінських рішень, підвищує узгодженість фінансових і матеріально-технічних потоків та створює передумови для результативної трансформації залучених ресурсів у оборонні спроможності України в умовах війни та повоєнного відновлення;

– підходи до узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами економічного забезпечення оборонних потреб, які деталізовано через визначення ключових напрямів їх інтеграції з Процесом оборонного планування НАТО (NDPP), адаптованою Річною національною програмою співробітництва Україна–НАТО (aPHП) та національними процедурами оборонного бюджетування, закупівель і управління ресурсами, що дозволяє

забезпечити стратегічну узгодженість цілей, підвищити керованість фінансових і матеріально-технічних потоків та результативність використання зовнішньої фінансової підтримки у системі економічного забезпечення оборони України;

– обґрунтування ролі цифрової трансформації у забезпеченні ефективності інтеграції зовнішніх фінансових ресурсів, які поглиблено шляхом обґрунтування значення впровадження та використання інтегрованих цифрових інструментів управління ресурсами й логістикою, зокрема систем SAP, DOT-Chain Defence, державних інформаційних систем «Імпульс» та «Майно», як ключових інструментів підвищення прозорості й підзвітності фінансових і матеріально-технічних потоків, посилення контролю за цільовим використанням міжнародної допомоги та зниження транзакційних витрат у системі економічного забезпечення оборонних потреб України;

– концептуальні підходи до формування функціональної структури системи економічного забезпечення оборонних потреб, які деталізовано та структуровано шляхом обґрунтування взаємодії фінансово-бюджетного, виробничо-технологічного, матеріально-технічного і логістичного, інституційного та кадрового компонентів як взаємопов'язаних елементів єдиного механізму трансформації ресурсів у оборонні спроможності в умовах інтеграції фінансових і матеріально-технічних інструментів НАТО та Європейського Союзу, що дозволяє забезпечити системність, керованість і адаптивність економічного забезпечення оборонних потреб України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці теоретико-методичних узагальнень і науково-практичних рекомендацій щодо формування й функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Результати дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування у роботі ТОВ «СПАРРОУ АВІА» (довідка № 319 від 21.03.2026 р.) використано, запропоновані автором розробки щодо вдосконалення процесів залучення міжнародних інноваційних ресурсів та організації закупівель за стандартами НАТО; ТОВ «Житомирський бронетанковий завод» (довідка від 07.04.2026 р.) в частині рекомендацій щодо цифровізації систем обліку та логістики та

диверсифікації джерел фінансування і використання міжнародних програм технічної підтримки для оновлення виробничих потужностей, а також в діяльності Департаменту агропромислового розкитку та економічної політики Житомирської обласної державної адміністрації, представників депутатського корпусу та роботі Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики.

Основні теоретичні та методологічні положення дослідження використовуються в освітньому процесі Державним університетом “Житомирська політехніка” (довідка № 44-23.00/255 від 27.02.2026 р.), зокрема при викладанні освітніх компонентів «Управління оборонно-промисловим комплексом», «Оборонна економіка», «Економічна безпека в умовах глобальних безпекових викликів», «Фінансова безпека держави», «Державне управління процесами євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції в Україні».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. На основі результатів, отриманих у ході дослідження, сформовано теоретико-методичні положення та науково-практичні рекомендації щодо формування і функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Зокрема, теоретично обґрунтовано трактування інтеграції фінансових інструментів НАТО як комплексного економіко-інституційного механізму трансформації фінансових і матеріально-технічних ресурсів у оборонні спроможності; розкрито зміст і функціональну структуру системи економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах інтеграції фінансових і матеріально-технічних інструментів союзників; обґрунтовано принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО, систематизовані за стратегічним, інституційно-управлінським, фінансово-економічним блоками та блоком стійкості й адаптивності; досліджено інституційно-економічні та правові передумови інтеграції фінансових інструментів НАТО у національну систему економічного забезпечення оборонних

потреб, а також структуру й динаміку економічної підтримки оборонних потреб України з боку НАТО та Європейського Союзу; визначено пріоритети узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами оборонного планування, бюджетування, закупівель і управління ресурсами з урахуванням логіки Процесу оборонного планування НАТО (NDPP) та адаптованої Річної національної програми співробітництва Україна–НАТО (aPNP).

Особистий внесок у наукових працях, опублікованих у співавторстві, наведено окремо у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [9,10,14].

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 7 наукових працях, з них особисто автору належить: 4 статті у вітчизняних фахових виданнях; 3 тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 157 сторінках друкованого тексту. Робота містить 6 таблиць, 28 рисунків. Список використаних джерел нараховує 177 найменувань і розміщений на 18 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НАТО У СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОННИХ ПОТРЕБ УКРАЇНИ

1.1. Бібліометричний аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України

Формування теоретико-методологічної основи дослідження механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України потребує першочергової чіткої ідентифікації та уточнення ключового понятійно-категоріального апарату. Сучасні наукові дослідження засвідчують значну термінологічну різноманітність підходів у трактуванні таких понять, як «фінансові інструменти НАТО» та «система економічного забезпечення оборонних потреб». Подібна неоднорідність ускладнює формування узгодженої методологічної основи та обмежує можливість адекватного зіставлення наукових підходів, що впливає на ефективність дослідження можливих шляхів та способів інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Актуальність обраної тематики безпосередньо підтверджується результатами аналізу пошукової активності користувачів у мережі Інтернет, що верифікується даними Google Trends. Побудований порівняльний аналіз за ключовими термінами «Ukraine defence needs» (забезпечення оборонних потреб України), «NATO integration» (інтеграція в НАТО), «defence financing» (фінансування оборонних потреб) та «defence capabilities» (оборонні спроможності) за період з 2004 р. до теперішнього часу свідчить про істотне та стійке розширення уваги суспільства, наукових кіл та міжнародних аналітиків до питань оборонного фінансування та інтеграції України зі стандартами НАТО.

На рис. 1.1 чітко простежується різке зростання популярності всіх чотирьох запитів впродовж 2022–2023 рр., що прямо корелює з початком повномасштабного вторгнення російської федерації та безпрецедентною активізацією міжнародної підтримки України (рис. 1.1).

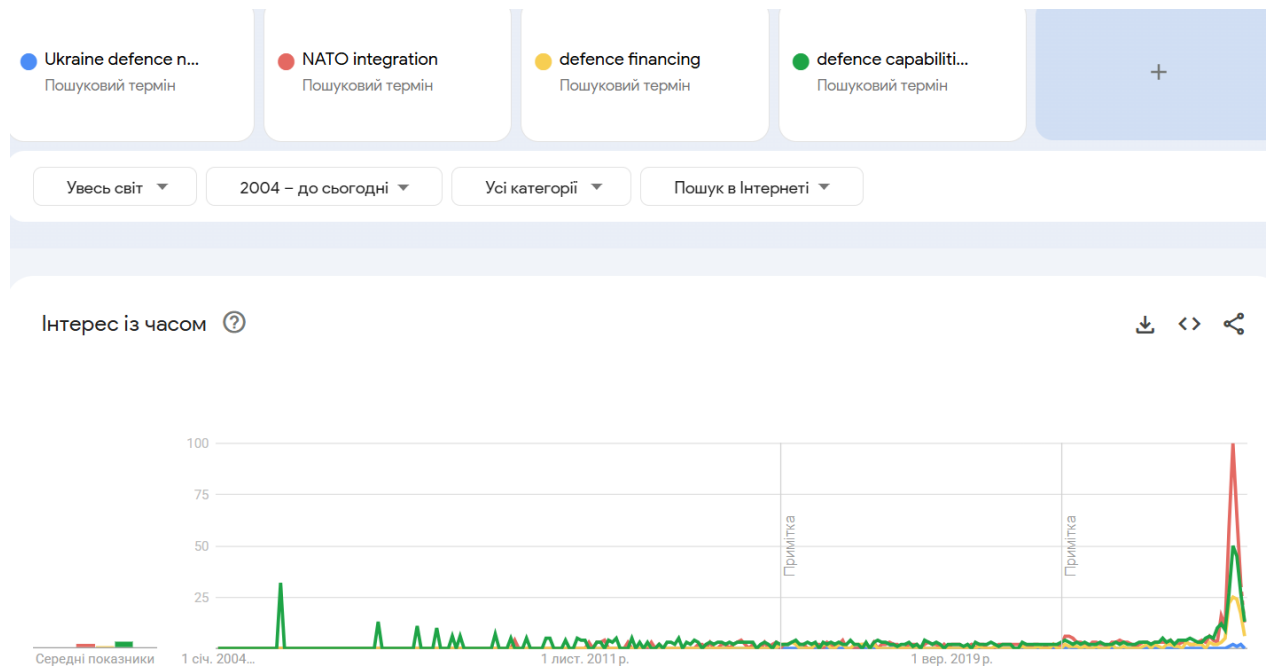

Рис. 1.1. Динаміка пошукової активності користувачів у мережі Інтернет за термінами «Ukraine defence needs», «NATO integration», «defence financing» та «defence capabilities»

Джерело: побудовано на основі Google Trends.

Особливо інтенсивне збільшення пошукових звернень спостерігається за запитом «Ukraine defence needs» (забезпечення оборонних потреб України), що прямо відображає глобальний інтерес до оцінки критичних потреб України у воєнних ресурсах, фінансовій допомозі та системній модернізації оборонного сектору. Паралельно значно зростає інтерес до запиту «NATO integration» (інтеграція в НАТО), що демонструє підвищену увагу до перспектив гармонізації українських оборонних та фінансових процедур зі стандартами Альянсу. Запити «defence financing» (фінансування оборони) та «defence capabilities» (оборонні спроможності) зростають синхронно, відображаючи пріоритетну важливість

фінансового фактору в забезпеченні оборонних спроможностей і акцентуючи на темі ефективності витрат на оборону у глобальному порядку денному.

Порівняльна динаміка свідчить, що пік пошукової активності за всіма термінами припадає на період активного розгортання міжнародних дискусій щодо довгострокового фінансування оборони України та підвищення внесків держав-членів НАТО у спільні оборонні програми. Наявність синхронних піків категорично підтверджує взаємопов'язаність концептуальних понять «оборона», «фінансування», «спроможності» та «інтеграція НАТО», які становлять безпосередню структурну основу дисертаційної проблематики. Таким чином, аналіз Google Trends підтверджує не лише суспільну та політичну актуальність, а й наукову затребуваність дослідження механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України, що обґрунтовує доцільність поглибленого академічного вивчення цих складних інтеграційних процесів.

Переходячи безпосередньо до бібліометричного аналізу, важливо наголосити, що систематизація наукових джерел з тематики інтеграції фінансових інструментів НАТО, оборонного фінансування та економічного забезпечення оборонних потреб дозволяє виявити ключові концептуальні напрями розвитку досліджень, провідні наукові школи, ключові категорії та міждисциплінарні зв'язки. Саме ці елементи формують теоретико-методологічний фундамент даної дисертаційної роботи.

Бібліометричний аналіз охоплює вивчення публікацій у міжнародних наукометричних базах даних Scopus, Web of Science та матеріалах спеціалізованих оборонно-економічних аналітичних центрів. Такий підхід забезпечує можливість ідентифікації ключових глобальних трендів у дослідженнях фінансових механізмів оборони, моделей спільного фінансування, інституційних підходів до розвитку оборонних спроможностей та системних характеристик економічного забезпечення оборонного сектору.

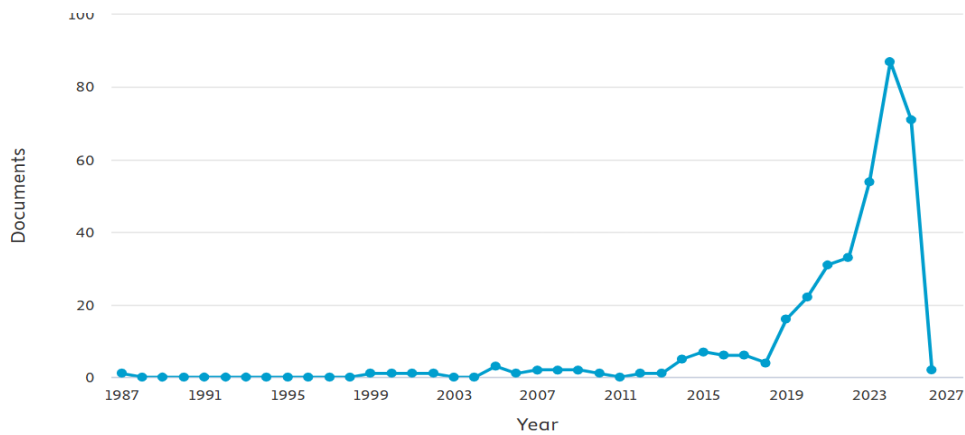

Рис. 1.2. Загальна динаміка наукових публікацій у базі даних Scopus з тематики забезпечення оборонних потреб України у 1987–2025 рр.

Джерело: за даними Scopus Analyzer, станом на 2025 р.

Результати бібліометричного аналізу за даними Scopus однозначно демонструють суттєве зростання наукової активності, пов'язаної з тематикою оборонних потреб України, починаючи з 2022 р. (рис. 1.2). У період 1987–2013 рр. кількість публікацій залишалася мінімальною й коливалась у межах від 0 до 5 документів на рік. Цей факт свідчить про відсутність сформованого наукового інтересу у міжнародному дослідницькому середовищі до проблем оборонних ресурсів та потреб України. Поступове збільшення публікацій фіксується з 2014 р., з моменту першої фази російської агресії проти України, коли кількість документів підвищується до 10–15 на рік. Це слугує прямим підтвердженням зростання актуальності тематики внаслідок кардинальних змін у геополітичному середовищі.

Найбільш різке зростання наукових праць спостерігається у 2022–2024 рр. Кількість публікацій у 2023 р. сягає понад 80 документів, що відповідає безпрецедентному глобальному інтересу до проблеми оборонного забезпечення України в умовах повномасштабної війни. Пік публікацій припадає на 2024 р. (87 документів), що прямо корелює з активним залученням міжнародних організацій та наукових центрів до вивчення економічних, фінансових і стратегічних аспектів підтримки України, розвитку її оборонних спроможностей та системної трансформації оборонної політики Європейського Союзу та НАТО.

Загальна форма графіка демонструє експоненційне зростання наукового інтересу до досліджуваної тематики, що недвозначно підтверджує формування нового напрямку наукових досліджень – «defence needs analysis» (аналіз оборонних потреб). Зазначене також свідчить про стрімке зростання інституційного інтересу НАТО, Європейського Союзу та міжнародних дослідницьких центрів до тематики оборонних спроможностей України, підвищення значущості економічних інструментів підтримки безпеки й оборони, а також високу наукову релевантність дослідження інтеграції фінансових інструментів НАТО. Бібліометрична динаміка переконливо підтверджує, що досліджувана тематика знаходиться в епіцентрі світового наукового дискурсу, а її розвиток у 2022–2024 рр. свідчить про виняткову актуальність та своєчасність обраного напрямку дисертації.

Розподіл наукових публікацій за країнами відображає ключові внески у формування дослідницького поля тематики оборонних потреб України (рис. 1.3). Згідно з даними Scopus, Україна є абсолютним лідером за кількістю публікацій – 171 документ, що становить майже половину всієї вибірки (362 публікації). Така висока публікаційна активність демонструє не лише внутрішню національну актуальність проблематики, але й активну участь українських наукових інституцій, аналітичних центрів та дослідників у формуванні глобального дискурсу щодо оборонних спроможностей держави та стратегічних шляхів їх підсилення.

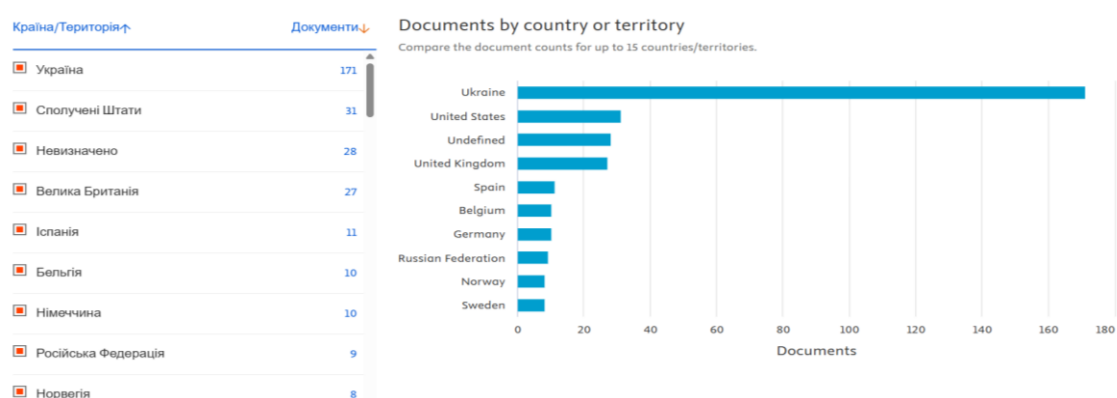

Рис. 1.3. Динаміка наукових публікацій у базі даних Scopus з тематики забезпечення оборонних потреб України в розрізі країн

Джерело: за даними Scopus Analyzer, станом на 2025 р.

На другому місці за обсягом публікацій знаходяться Сполучені Штати Америки (31 документ). Це суттєво підкреслює стратегічну зацікавленість США у вивченні оборонної підтримки України, механізмів фінансової допомоги, військово-фінансової співпраці та визначальної ролі НАТО у формуванні оборонної політики регіону. Високі показники США є прямим відображенням роботи провідних аналітичних центрів (RAND Corporation, CSIS, Atlantic Council), урядових досліджень та академічних програм, які системно вивчають економічні й стратегічні аспекти російсько-української війни.

Суттєвий внесок також роблять країни Європейського Союзу та НАТО. Це засвідчує високий рівень залучення європейських академічних інституцій у дослідження оборонної політики України, оцінку її потреб та прогрес адаптації до стандартів НАТО. Активність Великої Британії та Німеччини корелює з їхньою роллю як ключових країн-партнерів України у сфері оборонної підтримки та оборонно-промислового співробітництва.

Окремої уваги заслуговує наявність у переліку російської федерації (9 документів), що, ймовірно, відображає аналітику держави-агресора у контексті військової політики, геополітичної конкуренції або пропагандистсько-аналітичних матеріалів, які формально індексуються в Scopus, проте не є значущими для розвитку позитивного та конструктивного академічного дискурсу.

Структура розподілу публікацій недвозначно демонструє, що тематика оборонних потреб України стала предметом широкого міжнародного наукового інтересу. При цьому Україна виступає центральною країною формування знань, а провідні країни НАТО – активними учасниками академічного обговорення моделей оборонного фінансування та інтеграційних процесів. Такий міждержавний розподіл підтверджує міжнародний характер дослідження та його високу релевантність для інтеграції фінансових інструментів НАТО у національну систему економічного забезпечення оборони.

Результати бібліометричного аналізу за джерелами індексації демонструють, що наукові публікації, присвячені оборонним потребам України, поширені у

широкому спектрі журналів та збірників конференцій, що охоплюють як військову тематику, так і економічні, соціальні та правові аспекти (рис. 1.4).

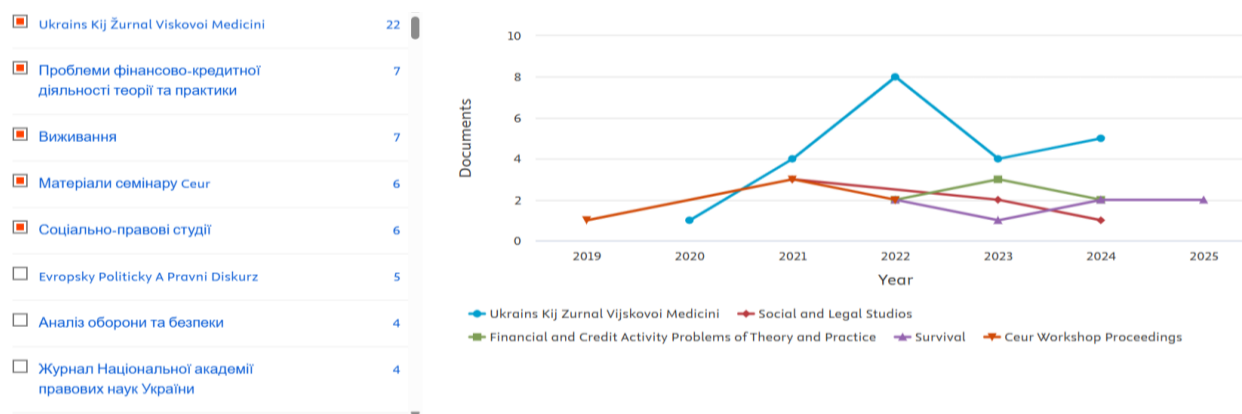

Рис. 1.4. Динаміка наукових публікацій у базі даних Scopus з тематики оборонних потреб України за основними джерелами індексації у 2019–2025 рр.

Джерело: за даними Scopus Analyzer, станом на 2025 р.

Лідером за кількістю публікацій є «Український журнал військової медицини», у якому індексовано 22 документи. Домінування цього видання пояснюється тим, що саме воєнно-медичні аспекти оборони, логістики та забезпечення життєстійкості стали одними з ключових напрямів досліджень після початку повномасштабної війни, а також тим, що військова медицина охоплює широкий спектр питань ресурсного забезпечення оборонних спроможностей.

Важливе місце займають фахові економічні та фінансові видання, зокрема журнал «Проблеми фінансово-кредитної діяльності: теорія та практика» (7 документів), що відображає активне наукове опрацювання питань оборонного фінансування, бюджетних механізмів та економічного забезпечення оборонних потреб України. Подібну дослідницьку спрямованість демонструє і видання «Соціально-правові студії» (6 документів), де публікуються роботи щодо правових та інституційних аспектів забезпечення оборони, що безпосередньо пов'язані з адаптацією українських процедур до стандартів НАТО.

Значну частку становлять матеріали міжнародних наукових заходів, зокрема «CEUR Workshop Proceedings» (7 документів), які традиційно

відзначаються міждисциплінарністю та швидким реагуванням на актуальні дослідницькі теми. Це свідчить про високий інтерес наукової спільноти до проблем оборонної політики та механізмів інтеграції України у систему євроатлантичної безпеки. Журнал «Виживання» («Survival») (7 документів) репрезентує міжнародний дискурс щодо питань безпеки, стійкості та стратегічних підходів до оборони. Саме тут значна частина статей стосується аналізу оборонних потреб України, розвитку оборонних спроможностей та визначальної ролі міжнародних партнерів у забезпеченні ресурсів.

Аналіз динаміки публікацій за роками демонструє, що найбільше статей було опубліковано у 2021-2023 рр., що корелює з інтенсивністю військових дій, зростанням уваги НАТО та ЄС до оборонного сектору України, а також активізацією наукових досліджень у сферах оборонної економіки, національної стійкості та ресурсного забезпечення. Відносне зменшення у піку 2022 р. пояснюється, імовірно, часовим лагом індексації публікацій у Scopus за останні роки, а не реальним спадом наукової активності.

Аналіз авторської структури публікацій, здійснений за даними Scopus, дозволяє визначити провідних дослідників, які здійснюють найбільший внесок у розвиток наукової тематики, пов'язаної з оборонними потребами України (рис. 1.5).

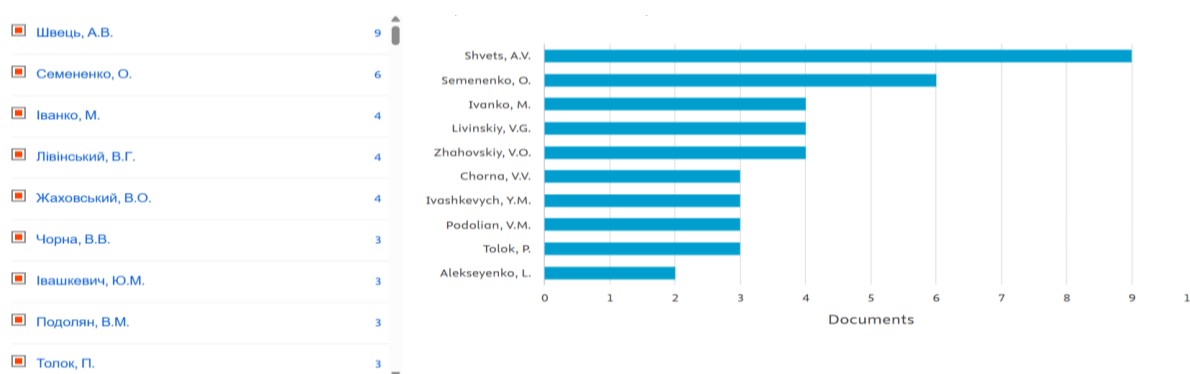

Рис. 1.5. Найбільш продуктивні автори наукових публікацій у базі даних Scopus з тематики оборонних потреб України у 1987–2026 рр.

Джерело: за даними Scopus Analyzer, станом на 2025 р.

Аналіз авторської структури публікацій дозволяє ідентифікувати провідних контрибуторів у розвиток наукової тематики. Лідером за кількістю

публікацій є А. Швець (9 документів), що свідчить про стабільну наукову активність автора у сфері аналізу оборонного сектору, національної безпеки та ресурсного забезпечення. Дослідник представлений у низці робіт, які охоплюють проблематику оцінювання оборонних потреб, військово-економічних рішень та системи оборонного менеджменту.

Друге місце посідає О. Семененко (6 документів), чії дослідження присвячені питанням модернізації оборонних структур, аналізу загроз, логістичного забезпечення та економічних механізмів функціонування оборонної сфери. На третьому місці М. Іванко (4 документи), автор, який працює над проблемами ресурсного забезпечення, воєнної підготовки та формування інституційних підходів до розвитку оборонних спроможностей.

Важливий внесок у формування наукового поля також здійснюють В. Лівінський, В. Жаховський, В. Чорна, Ю. Івашкевич, В. Подоляк та П. Толок. Кожен із цих авторів має від 3 до 4 опублікованих робіт, присвячених питанням військово-економічного забезпечення, безпекових реформ, управління оборонними ресурсами та інтеграції стандартів НАТО у національні системи оборонного планування.

Аналіз авторського складу показує, що дослідження здебільшого зосереджені навколо провідної групи українських науковців, що є логічним з огляду на безпосереднє залучення України до подій, які формують дослідницьку проблематику. Участь авторів із різних українських наукових шкіл вказує на активну внутрішню наукову співпрацю й свідчить про високу мобілізацію та формування в Україні цілісного, міждисциплінарного напрямку в галузі оборонної економіки.

Бібліометричний аналіз розподілу наукових публікацій за предметними областями свідчить про виразну міждисциплінарність досліджень, присвячених оборонним потребам України (рис. 1.6).

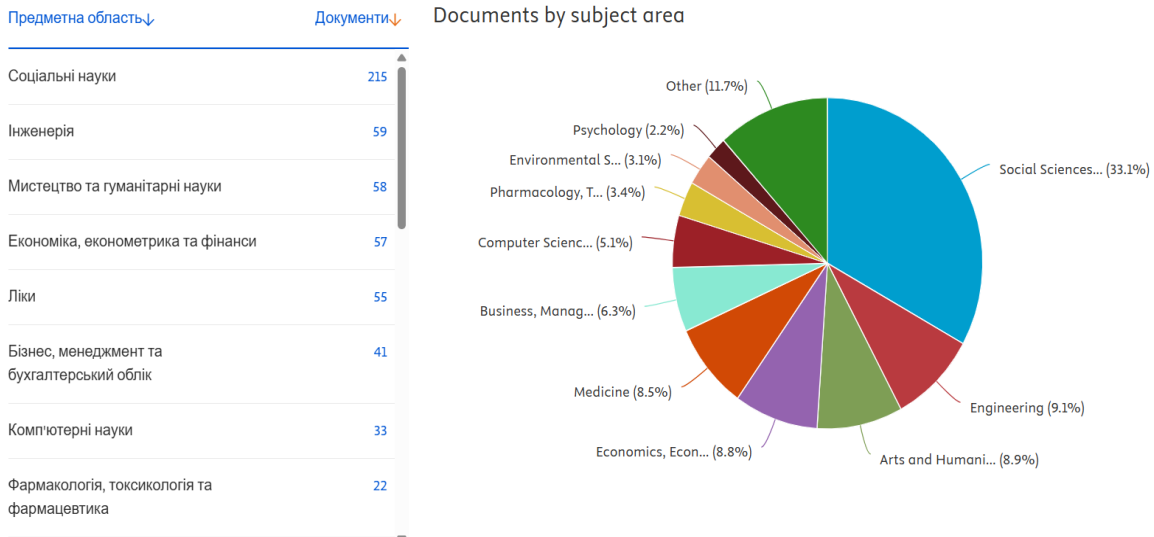

Рис. 1.6. Розподіл наукових публікацій у базі даних Scopus за предметними областями щодо тематики оборонних потреб України у 1987–2026 рр.

Джерело: за даними Scopus Analyzer, станом на 2025 р.

Домінуючу частку становлять соціальні науки 215 документів (33,1%), що відображає значну увагу до соціально-політичних аспектів війни, питання стійкості суспільства, безпекових трансформацій, взаємодії держави й міжнародних партнерів, а також впливу оборонних потреб на соціально-економічний розвиток України. Другою за обсягом групою є інженерні науки – 59 документів (9,1%), що підтверджує важливість технічних компонентів обороноздатності, включно з військовими технологіями, інфраструктурою, системами зв'язку, засобами захисту та матеріально-технічного забезпечення. Поряд із цим значна частина публікацій належить до мистецтва та гуманітарних наук (58 документів; 8,9%), що фіксує увагу дослідників до гуманітарних аспектів війни, інформаційної політики, стратегічних комунікацій та соціокультурних вимірів оборонних процесів.

Особливе значення має група економіка, економетрика та фінанси – 57 документів (8,8%). Саме ця категорія формує теоретико-методологічну основу для аналізу економічного забезпечення оборонних потреб, оцінювання фінансових механізмів, моделей спільного фінансування та інтеграції інструментів НАТО до національної системи. На близькому рівні за кількістю

публікацій перебувають медичні науки (55 документів; 8,5%), що підтверджує вагомий інтерес до воєнної медицини, медичного забезпечення військових та цивільного населення, а також системи реагування на бойові втрати та травми.

У структурі публікацій також представлені галузі бізнесу, менеджменту та бухгалтерського обліку (41 документ; 6,3%), комп'ютерних наук (33 документи; 5,1%), що відображає розвиток цифрових рішень, ІТ-забезпечення та моделювання оборонних процесів, а також фармакології, токсикології та фармацевтики (22 документи; 3,4%), що підтверджує значну роль медичного постачання та фармацевтичних ресурсів у забезпеченні оборонних потреб. Блок «Інше» (11,7%) включає міждисциплінарні сфери, які об'єднують юридичні, екологічні, психологічні, інформаційні та техніко-військові аспекти.

Загальний розподіл підтверджує, що тематика оборонних потреб України має виражений міждисциплінарний характер, але водночас займає стійку позицію в економічній науці, що обґрунтовує її релевантність для спеціальності 051 «Економіка». Широка представленість у різних галузях знань свідчить про складність механізмів оборонного забезпечення, що створює сприятливі умови для розвитку досліджень, орієнтованих на інтеграцію фінансових інструментів НАТО в економічну систему оборони України.

Побудована у VOSviewer мережа співавторства за даними Scopus демонструє структуру міжнародної наукової взаємодії у сфері досліджень, присвячених оборонним потребам України та суміжним питанням безпеки, фінансування й міжнародної підтримки. Центром мережі є Україна, що логічно зумовлено найбільшою кількістю публікацій та провідною роллю українських дослідників у формуванні наукового дискурсу з цієї проблематики. Вузол «Ukraine» має найбільший розмір, що відповідає максимальній кількості документів у вибірці та високій загальній силі зв'язків.

Найтісніші міжнародні наукові зв'язки сформовані між Україною та такими країнами, як Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Німеччина, Польща, Литва, Норвегія та Чеська Республіка. Ці країни виступають ключовими партнерами у спільних дослідженнях, що охоплюють стратегічні, економічні та

безпекові аспекти оборони. Високий рівень кооперації між Україною, США та Великою Британією корелює з їхньою визначальною роллю у наданні військово-технічної, фінансової та експертної підтримки Україні, а також активністю аналітичних центрів і наукових інституцій цих держав у вивченні сучасних воєнно-економічних процесів (рис. 1.7).

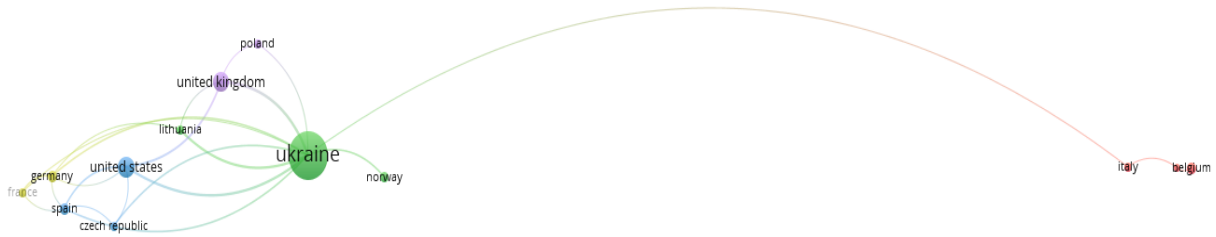

Рис. 1.7. Міжнародні наукові зв'язки з тематики оборонних потреб України

Джерело: побудовано за даними Scopus з використанням VOSviewer.

Країни Центральної Європи, зокрема Польща, Литва й Чехія, формують окремий регіональний кластер, який характеризується спільністю безпекових викликів, геополітичним сусідством та активним залученням до питань оборонної політики і логістичної підтримки України. Візуалізація також демонструє наявність менш інтенсивних, але значущих зв'язків з Бельгією та Італією. Цей фрагмент мережі відображає специфічні напрями досліджень, пов'язані з діяльністю інституцій НАТО, які розташовані в Брюсселі, а також із правовими та політичними аспектами європейської безпеки. Водночас віддаленість окремих вузлів свідчить про формування самостійних дослідницьких груп із вузькою тематичною спеціалізацією, що ефективно доповнюють загальну картину міжнародної наукової співпраці.

Мережа VOSviewer демонструє п'ять виразних кластерів співавторства, що репрезентують різні напрями міжнародної дослідницької активності: євроатлантичний оборонно-аналітичний кластер, центральноєвропейський кластер, брюссельський кластер, медико-безпековий кластер та український

базовий кластер. Домінування України у центрі цієї мережі підтверджує, що питання оборонних потреб та їх фінансово-економічного забезпечення є ключовими для вітчизняної наукової спільноти. Водночас широка представленість іноземних партнерів і значна кількість міжнародних зв'язків свідчать про те, що тематика інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборони України має стійку міжнародну релевантність і розглядається як важлива складова сучасних глобальних досліджень у сфері безпеки та оборонної економіки.

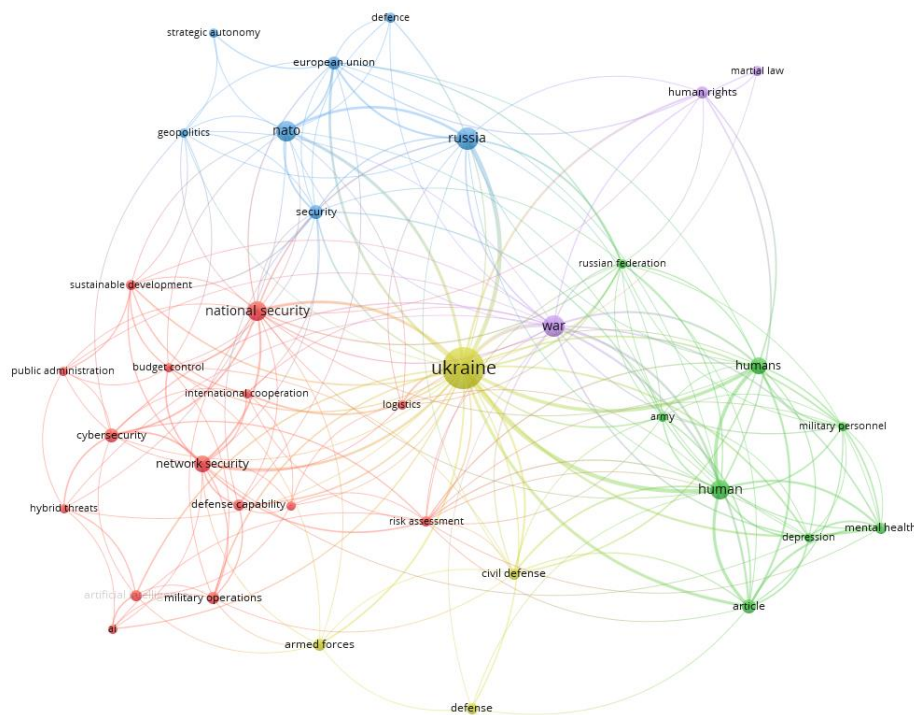

Рис. 1.8. Семантична мережа ключових термінів у наукових публікаціях бази даних Scopus з тематики оборонних потреб України

Джерело: побудовано за даними Scopus з використанням VOSviewer.

Рис. 1.8 демонструє мережеву карту ключових термінів, пов'язаних із дослідженнями оборонних потреб України, побудовану за даними Scopus за допомогою VOSviewer. Центром семантичної мережі виступає термін «Ukraine», що відображає центральну роль країни у тематичному полі публікацій та підтверджує, що саме українська проблематика є точкою концентрації наукових досліджень із питань безпеки, оборони, міжнародної підтримки та інтеграційних процесів. Висока

загальна сила зв'язків центрального вузла свідчить про значну кількість робіт, у яких Україна одночасно пов'язується з різними аспектами оборонної економіки, воєнної безпеки, геополітики та взаємодії з міжнародними інституціями.

Мережа складається з п'яти виразних кластерів, які формують змістовну структуру сучасних наукових досліджень. Перший кластер репрезентує економічно-безпековий та стратегічний вимір і включає поняття «security», «geopolitics», «NATO», «European Union», «strategic autonomy». Він демонструє глибоку інтегрованість теми у контекст євроатлантичних політик, міжнародної співпраці та оцінки глобальних загроз. Цей кластер відображає наукові дискусії про адаптацію оборонних інструментів НАТО та ЄС, узгодження стратегічних цілей та формування нових механізмів фінансування оборони, що безпосередньо корелює з темою інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборони України.

Другий кластер зосереджений навколо категорій «national security», «budgeting», «public administration», «international cooperation», «network security», «cyber security», «hybrid threats». Цей фрагмент карти демонструє інституційно-управлінський вимір проблеми та підкреслює роль державних механізмів у забезпеченні оборонних потреб, зокрема в умовах гібридної війни. Наявність термінів, пов'язаних із бюджетуванням та управлінням, засвідчує актуальність досліджень економічного забезпечення та необхідність методологічного переосмислення механізмів інтеграції зовнішніх фінансових інструментів, таких як фонди НАТО, програми спільного фінансування чи логістичні платформи.

Третій кластер формується навколо термінів «armed forces», «civil defense», «defense capability», «military operations», «risk management». Він відображає операційний і тактико-технічний вимір, спрямований на оцінку спроможностей оборонного сектору, особливостей ведення бойових дій, логістики та ризиків. Цей кластер підкреслює взаємозв'язок між оборонними потребами, ресурсами та організаційно-управлінськими рішеннями, що створює підґрунтя для дослідження економічного механізму забезпечення оборони.

Четвертий кластер пов'язаний із людським фактором у війні та обороні й містить терміни «mental health», «human rights», «military personnel», «human». Така група ключових слів свідчить про високий рівень уваги до соціогуманітарного виміру війни, морально-психологічної стійкості, захисту прав людини та стану військовослужбовців. Включення цих тем у загальну мережу підтверджує важливість розглядати оборонне забезпечення не лише як фінансово-матеріальний, а й як соціальний та гуманітарний процес.

П'ятий кластер містить терміни, пов'язані з правовими, політичними та кризовими аспектами, такими як «war», «martial law», «Russian Federation». Його формування відображає вплив російської агресії на структуру наукових досліджень, а також підкреслює зміщення наукових пріоритетів у бік аналізу кризових ситуацій, законодавчих механізмів воєнного часу та зовнішніх загроз.

У цілому побудована мережа ключових термінів свідчить про складну та багатовимірну природу дослідницького поля, у якому поєднуються економічні, політичні, воєнні, соціальні та гуманітарні аспекти. Домінування термінів, пов'язаних із безпекою, стратегічними процесами, міжнародною інтеграцією та оборонними спроможностями, підтверджує, що питання інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України є складовою ширшого наукового дискурсу щодо трансформації оборонних систем у Європі. Мережа демонструє високий ступінь взаємопов'язаності ключових категорій, що підкреслює міждисциплінарну природу теми та актуальність її подальшого теоретичного і методологічного розроблення.

Рис. 1.9 відображає динаміку наукових публікацій у базі даних Scopus за ключовими термінами «інтеграція» та «НАТО» у період з 1958 до 2026 р.

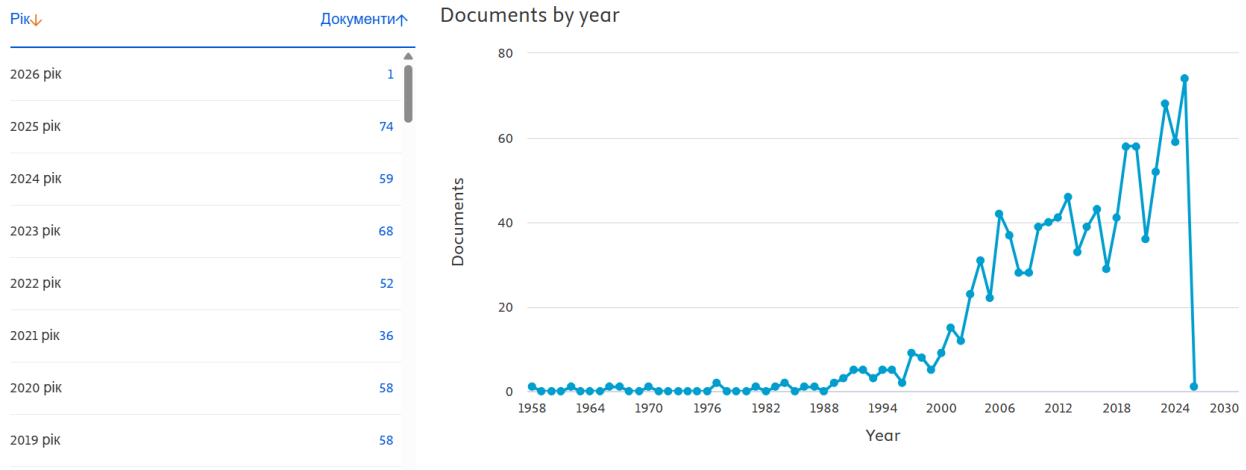

Рис. 1.9. Загальна динаміка наукових публікацій у базі даних Scopus з тематики інституційно-фінансової інтеграції до механізмів НАТО у 1958–2025 рр.

Джерело: за даними Scopus Analyzer, станом на 2025 р.

Отримані результати свідчать про істотну еволюцію наукового інтересу до тематики євроатлантичної інтеграції, її політичних, економічних та безпекових аспектів. Упродовж 1958–1990-х років кількість публікацій із зазначеним терміном залишалася незначною, що пов'язано з геополітичною структурою біполярного світу та обмеженим колом досліджень, присвячених механізмам функціонування НАТО та процесам інтеграції в умовах Холодної війни. Після 1991 року спостерігається поступове зростання наукової уваги, зумовлене трансформацією Альянсу, розширенням НАТО на Схід, формуванням нових форматів партнерства, створенням програм «Партнерство заради миру» та адаптацією колективної системи безпеки до постбіполярних реалій.

Починаючи з 2004 р., кількість публікацій з теми інтеграції НАТО суттєво прискорюється. Це відповідає періоду активізації євроатлантичних прагнень країн Центральної та Східної Європи, інституціоналізації механізмів співпраці з Альянсом та посилення уваги до процесів модернізації оборонних систем згідно зі стандартами НАТО. У цей час наукові дослідження зосереджуються на питаннях сумісності оборонних спроможностей, реформуванні сектору безпеки, адаптації управлінських процедур та бюджетних механізмів. Після 2014 р. крива на графіку демонструє різке зростання, що безпосередньо пов'язано з агресією

російської федерації проти України та радикальним переглядом підходів до регіональної безпеки. Зростає кількість досліджень, які оцінюють перспективи інтеграції України до безпекової архітектури НАТО, аналізують прогалини оборонних спроможностей, розглядають моделі фінансового забезпечення, роль колективних оборонних механізмів та можливості адаптації процедур Альянсу.

Найвищі показники публікацій припадають на 2022–2024 рр., що корелює з початком повномасштабної війни проти України, посиленням міжнародної підтримки та переглядом стратегічних пріоритетів НАТО. Зростає кількість досліджень, спрямованих на оцінку механізмів інтеграції, аналіз стандартів, спільного фінансування, логістичних платформ, оборонного планування, модернізації сектору безпеки України та формування довгострокової моделі співпраці. Зазначена динаміка підтверджує, що терміни «інтеграція» та «НАТО» є ключовим концептом сучасного наукового дискурсу та безпосередньо пов'язаний з економічними аспектами оборонної політики, зокрема фінансовими механізмами Альянсу, що створює вагомe теоретичне підґрунтя для дослідження інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Рис. 1.10 відображає комплексний бібліометричний профіль наукових публікацій за терміном, що стосується інституційно-фінансової інтеграції до механізмів НАТО. Сукупність шести графічних панелей дозволяє оцінити динаміку публікацій, географію авторів, типи документів, предметні галузі, а також інституційну приналежність дослідників, що формують науковий дискурс у цій сфері. На першому графіку, який ілюструє документи за роком і джерелом, спостерігається нерівномірна, але тенденційно зростаюча активність у різних журналах та збірниках конференцій, що підтверджує поступову інституціоналізацію тематики євроатлантичної інтеграції та її фінансових аспектів у сучасних наукових дослідженнях. Зміна активності між роками відображає як зростання інтересу до політики НАТО, так і реакцію на зовнішньополітичні події, що впливають на безпековий порядок денний.

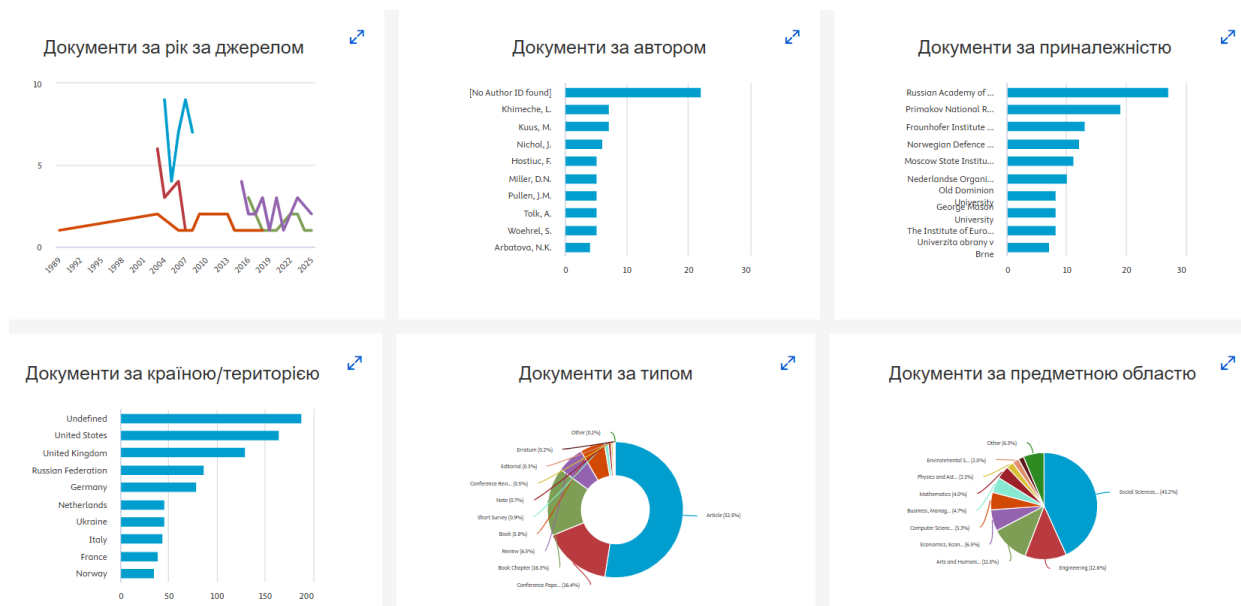

Рис. 1.10. Комплексний бібліометричний профіль наукових публікацій з тематики інституційно-фінансової інтеграції до механізмів НАТО
Джерело: за даними Scopus Analyzer, станом на 2025 р.

Другий графік – «Документи за автором» демонструє високий рівень фрагментованості дослідницького поля та відсутність домінування окремих авторів. Це свідчить про те, що дослідження інтеграційних процесів у НАТО охоплює широкий спектр науковців з різних країн та інституцій. У топі представлені автори зі США, країн ЄС, а також з аналітичних центрів, що спеціалізуються на безпекових, політичних та оборонних дослідженнях. Така різнопрофільність дослідницьких груп підкреслює міждисциплінарний характер теми та її зв'язок із студіями міжнародних відносин, стратегічних досліджень і оборонної економіки.

Третій графік – «Документи за приналежністю» відображає, що найбільша кількість робіт походить із російських академічних інституцій, американських дослідницьких установ, норвезьких оборонних дослідницьких центрів та західноєвропейських університетів. Це пояснюється як політичною зацікавленістю окремих держав у питаннях політики НАТО, так і традиційно високою активністю think-tank сектору США та Європи у дослідженні безпекової архітектури. Наявність

установ різного профілю підтверджує геополітичний характер тематики та її важливість у формуванні стратегічних рішень у галузі оборони.

Четверта панель – «Документи за країною/територією» демонструє, що найактивнішими країнами за кількістю публікацій є США, Велика Британія, країни ЄС та Російська Федерація. Така структура підкреслює значну увагу провідних міжнародних акторів до політики НАТО та до питань адаптації механізмів Альянсу до сучасних безпекових викликів. Висока присутність категорії «Undefined» свідчить про численні публікації, індексовані без зазначення територіальної приналежності, що характерно для міжнародних конференцій та збірників.

П'ятий графік – «Документи за типом» демонструє, що основну частку становлять статті у журналах, а також матеріали конференцій. Це свідчить про активний розвиток тематики на перетині наукового й експертного середовищ та про популярність її обговорення у форматах міжнародних наукових заходів. Значна присутність оглядових статей та аналітичних робіт підтверджує, що тематика інтеграції НАТО є не лише предметом емпіричних досліджень, а й активно використовується для аналітичних оцінок, стратегічного прогнозування та формування політичних рекомендацій.

Шостий графік – «Документи за предметною областю» демонструє виразну міждисциплінарність наукових публікацій. Найбільш представленими є соціальні науки, політичні дослідження, міжнародні відносини, оборонні та стратегічні студії. Водночас суттєву частку становлять інженерія, комп'ютерні науки, економіка й фінанси, що свідчить про важливість технологічного та економічного компонентів інтеграції країн до системи НАТО. Наявність публікацій у галузі медицини, права та психології вказує на широкий спектр аспектів, пов'язаних з адаптацією до стандартів Альянсу – від медичного забезпечення до захисту прав людини під час воєнних конфліктів.

Комплексний аналіз бібліометричних даних підтверджує, що тематика інституційно-фінансової інтеграції до механізмів НАТО є складною, багатовимірною та широко представлена в академічних дослідженнях різних

країн світу. Міждисциплінарний характер публікацій свідчить про необхідність комплексного підходу до вивчення інтеграційних процесів та робить цю проблематику надзвичайно релевантною для формування системи економічного забезпечення оборонних потреб України.

Рис. 1.11 ілюструє мережеву карту співавторства у наукових публікаціях, пов'язаних із тематикою інституційно-фінансової інтеграції до механізмів НАТО. Карта побудована у VOSviewer на основі даних Scopus. Візуалізація відображає структуру міжнародної наукової взаємодії, що формує дослідницьке поле євроатлантичних безпекових та оборонно-економічних досліджень. Центральними вузлами мережі виступають Сполучені Штати Америки та Велика Британія, які мають найбільшу кількість зв'язків з іншими країнами й виступають ключовими генераторами наукової продукції в цій сфері. Велика кількість робіт, виконаних у співпраці зі США, відображає роль американських аналітичних центрів, університетів та оборонних дослідницьких інституцій у формуванні стратегічних, політичних та економічних підходів до діяльності НАТО. Велика Британія також займає провідну позицію завдяки своїм традиційно сильним школам міжнародної політики, безпеки й оборонного менеджменту.

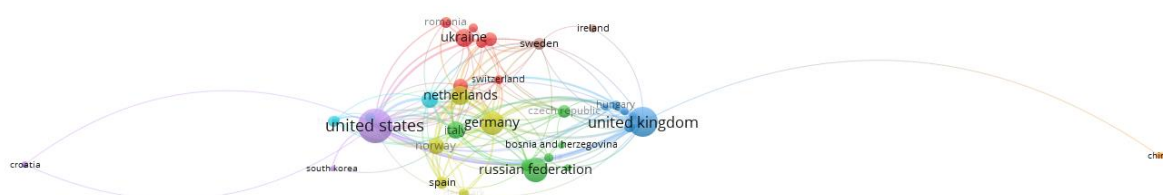

Рис. 1.11. Семантична мережа співавторства у наукових публікаціях бази даних Scopus з тематики інституційно-фінансовій інтеграції до механізмів НАТО

Джерело: побудовано за даними Scopus з використанням VOSviewer.

Навколо центральних країнових вузлів формується кілька кластерів. Один із них об'єднує країни Європейського Союзу, насамперед Німеччину, Францію,

Нідерланди, Швецію та Італію. Ця група відображає стабільну кооперацію з питаннями оборонної політики, фінансових інструментів ЄС і НАТО, стратегічної сумісності та інтеграційних процесів. Активна присутність Нідерландів і Німеччини пов'язана з участю їхніх оборонних дослідницьких агентств, університетів та аналітичних інститутів, які активно публікують роботи з питань трансформації оборонних систем і адаптації до євроатлантичних стандартів.

Окремий кластер формується навколо країн Центральної та Східної Європи, включно з Польщею, Литвою, Чехією та Румунією. Цей регіональний блок характеризується спільністю безпекового контексту, історичним досвідом військових загроз та активним залученням до політики НАТО. Країни цього кластеру часто досліджують питання оборонних спроможностей, модернізації військового сектору, стратегічної автономії та механізмів фінансування оборони.

Помітна також присутність рф, яка утворює специфічну зону зв'язків, що зумовлена інтересом російських академічних інституцій до тематики НАТО, переважно з позицій військово-політичного аналізу, геополітичного протистояння та критики євроатлантичних процесів. Цей блок є ідеологічно відмінним, але формально включений у загальну мережу через цитування та суміжні теми.

Окремі периферійні вузли на мапі представлені такими країнами, як Китай та Хорватія. Їхнє розташування поза ядром мережі свідчить про епізодичність досліджень або про сфокусованість їхніх робіт на окремих специфічних аспектах політики НАТО. Китай займає особне положення через стратегічний інтерес до глобальної архітектури безпеки та вивчення ролі НАТО в міжнародних системах регулювання, але при цьому його дослідження не утворюють сталих коопераційних зв'язків із європейськими або північноамериканськими авторами.

Загальна структура мережі демонструє наявність восьми кластерів, що відображають різні наукові фокуси: стратегічно-політичний, оборонно-економічний, європейсько-інтеграційний, технологічно-військовий та інші напрямки. Концентрація країнових зв'язків довкола США та Великої Британії підкреслює їхню провідну роль у формуванні глобальної концептуальної рамки

досліджень НАТО та його фінансових, організаційних і політичних механізмів. Мережа свідчить про високу інтенсивність міжнародної наукової взаємодії, а також про те, що тема інституційно-фінансової інтеграції до механізмів НАТО активно розробляється в різних країнах світу, що робить її релевантною у широкому міжнаціональному науковому контексті.

Рис. 1.12 відображає розподіл країн-учасниць наукових досліджень, присвячених питанням євроатлантичної інтеграції, фінансових механізмів НАТО та оборонної політики, сформовану засобами VOSviewer на основі даних Scopus. На відміну від мережових карт, ця візуалізація демонструє не зв'язки між країнами, а просторове групування держав відповідно до частоти їхньої присутності у масиві публікацій, що дозволяє оцінити ступінь залучення різних національних академічних систем до формування наукового дискурсу щодо НАТО та його інструментів.

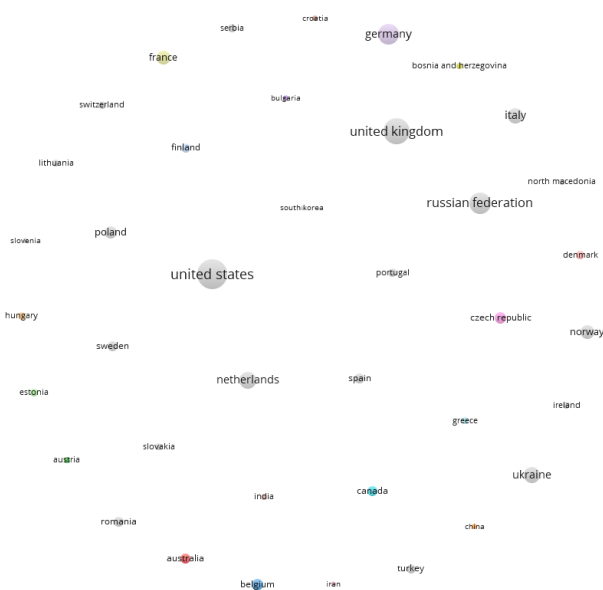

Рис. 1.12. Просторова візуалізація публікацій з тематики євроатлантичної інтеграції та фінансових механізмів НАТО

Джерело: побудовано за даними Scopus з використанням VOSviewer.

Найбільший розмір позначень мають Сполучені Штати, Велика Британія, Німеччина, Нідерланди та російська федерація, що підтверджує їхню провідну

роль у генеруванні наукових праць з питань оборонної політики, міжнародної безпеки, фінансування оборонних спроможностей та євроатлантичної інтеграції. США та Велика Британія мають найбільш помітну присутність, що відображає їхні розвинуті аналітичні та дослідницькі інституції, орієнтовані на вироблення політики НАТО й аналіз її впливу на міжнародну систему безпеки. Значну питому вагу також демонструють Німеччина, Франція та Нідерланди, які є центрами активної наукової комунікації Європейського Союзу та забезпечують системне дослідження оборонних, інституційних та фінансових аспектів діяльності Альянсу.

Розташування України по периферії великої групи європейських країн вказує на її поступове, але впевнене посилення у наукових дослідженнях тематики НАТО та оборонної інтеграції, що відповідає сучасним безпековим викликам та стратегічному курсу держави на членство в Альянсі. Деякі країни, такі як Китай, Канада, Туреччина чи Індія, проявляють меншу, але стабільну присутність у публікаційному полі, що зумовлено їхнім інтересом до стратегічних аспектів діяльності НАТО та впливу Альянсу на глобальну безпекову архітектуру. Периферійне розташування інших країн, наприклад Австралії, Ірану, Хорватії чи Португалії, свідчить про їхню обмежену, епізодичну участь у дослідженнях даної тематики.

Загальна структура карти демонструє фрагментований характер глобальної наукової активності: країни, що володіють найбільш розвинутими аналітичними центрами у сфері безпеки, формують ядро дослідницького поля, тоді як інші держави представлені нерівномірно. Такий розподіл підкреслює асиметрію наукових ресурсів і одночасно вказує на те, що тематика фінансових інструментів НАТО та оборонної політики має міждисциплінарний і міжнародний вимір, охоплюючи різні наукові школи та політичні контексти.

Рис. 1.13 ілюструє структуру предметних областей, у межах яких зосереджена наукова література щодо фінансування оборони, управління оборонними ресурсами та інституційно-фінансових механізмів НАТО. Дані, представлені у форматі treemap, відображають відносну вагу кожної дисципліни

у загальному масиві публікацій, що дозволяє оцінити міждисциплінарний характер досліджуваної проблематики. Найбільший сегмент займає економіка, що є свідченням домінування економічних концептів, моделей ресурсного розподілу, механізмів фінансування та інструментів оцінки оборонних витрат у дослідженнях, пов'язаних із трансформацією систем оборонного забезпечення. Саме економічний дискурс формує теоретичний фундамент для аналізу інтеграції фінансових інструментів НАТО до національних систем, що відповідає змістовій логіці теми дисертаційної роботи.

Рис. 1.13. Структура предметних областей наукових досліджень з тематики економічного забезпечення оборони та інтеграції фінансових інструментів НАТО

Джерело: treemap-візуалізація за даними Web of Science.

Суттєву частку становлять також праці з історії, які висвітлюють еволюцію політики фінансування оборони, зміну стратегій НАТО, історичну динаміку оборонних бюджетів держав і формування інституційних моделей, на які спираються сучасні фінансові механізми Альянсу. Чільне місце займає юриспруденція, що відображає важливість нормативно-правових засад оборонних витрат, процедур спільного фінансування НАТО, правил бюджетної

дисципліни та регуляторного забезпечення економічної складової оборони. Значна представленість політичних наук свідчить про роль аналізу оборонної політики, національних пріоритетів, стратегії стримування й колективної безпеки у формуванні практик фінансового забезпечення, що слугують підґрунтям для ухвалення рішень щодо оборонних потреб держав.

Вагомим є внесок досліджень у галузі міжнародних відносин, які розкривають питання взаємодії між державами-членами НАТО, участь партнерів, включно з Україною, у програмах співробітництва, а також механізми підтримки та спільного фінансування, що безпосередньо впливають на можливість інтеграції фінансових інструментів Альянсу в національні системи. Менеджмент та бізнес-фінанси представлені через вивчення управлінських моделей, ефективності розподілу оборонних бюджетів, ризик-менеджменту та стратегічного планування ресурсів, що є необхідним для формування дієвого національного механізму забезпечення оборонних потреб.

Наявність значних блоків досліджень з комп'ютерних наук, інформаційних систем та штучного інтелекту вказує на стрімку цифровізацію сектору оборони, зокрема розвиток систем прогнозування, аналітики оборонних витрат, автоматизації бюджетних процесів, кіберзахисту та інтелектуальних технологій підтримки рішень. Окреслене на пряму корелює з українським контекстом, де цифрова трансформація оборонного сектору є одним із ключових чинників поглиблення взаємосумісності з НАТО. Таким чином, представлені дані свідчать, що дослідження, присвячені фінансовому та економічному забезпеченню оборони й механізмам НАТО, мають комплексний міждисциплінарний характер, у якому економічна наука займає провідну позицію, але активно взаємодіє з правовими, політичними, управлінськими, історичними й технологічними підходами, що підтверджує наукову доцільність та обґрунтованість дослідницької мети дисертаційної роботи.

Проведений бібліометричний аналіз на основі даних Scopus, Web of Science, Google Trends та мережевих карт VOSviewer підтвердив, що дослідження механізмів інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему

економічного забезпечення оборонних потреб перебуває в центрі сучасного міжнародного наукового дискурсу. Зростання кількості публікацій після 2014 р. та різке підсилення інтересу після 2022 р. демонструють як об'єктивну актуалізацію проблеми у зв'язку з трансформацією європейської системи безпеки, так і наукову затребуваність досліджень щодо нових моделей фінансування оборони, колективного розподілу ресурсів та взаємодії держав-партнерів з НАТО. Тематика охоплює широкий спектр дисциплін, зокрема, економіку, політологію, міжнародні відносини, право, менеджмент, інформаційні технології, що свідчить про її міждисциплінарний характер та складність формування єдиної понятійно-категоріальної рамки.

Результати аналізу ключових термінів, співавторства та предметної структури публікацій засвідчили, що найбільш активними у формуванні наукового поля виступають США, Велика Британія, країни ЄС (Німеччина, Нідерланди, Франція, Польща), а також Україна, чия частка у глобальному науковому масиві суттєво зросла після початку повномасштабної агресії. Сформовані кластери ключових понять демонструють сталі зв'язки між такими концептами, як «defence financing», «NATO capability development», «security», «national defence», «integration», що підтверджує: інтеграція фінансових інструментів НАТО є не лише політико-стратегічним процесом, а й складним економічним механізмом. Виокремлені тренди свідчать про потребу в систематизації термінології, уточненні змісту понять та формуванні методологічної основи, що забезпечить наукову обґрунтованість дослідження та сприятиме адаптації фінансових практик НАТО до української системи економічного забезпечення оборони.

У цьому контексті доцільним є звернення до теоретико-методологічного апарату оборонної економіки, у межах якого оборонні потреби розглядаються не як сукупність ізольованих бюджетних витрат, а як суспільно значущі потреби у безпеці, реалізація яких вимагає стійкого відтворення та ефективного перерозподілу обмежених ресурсів за умов невизначеності, ризиків і жорстких бюджетних обмежень [103]. Ключовою ідеєю цього підходу є те, що оборона

належить до сфер, у яких держава здійснює вибір між альтернативними напрямками використання ресурсів, а результатом такого вибору виступає не лише обсяг фінансування, а передусім досягнутий оборонний результат, виражений у сформованих і підтримуваних оборонних спроможностях. Саме на цьому наголошують К. Гартлі та Т. Сендлер, визначаючи оборонну економіку як аналіз процесів ресурсного забезпечення, організаційних рішень і вибору між альтернативами у секторі безпеки з орієнтацією на результативність та ефективність [103].

Виходячи з цієї логіки, К. Гартлі пропонує економічне забезпечення оборонних потреб трактувати як цілісну систему формування, мобілізації, розподілу та контролю використання економічних ресурсів держави – фінансових, виробничих, матеріально-технічних, людських, технологічних і логістичних, спрямовану на планомірне створення та підтримку оборонних спроможностей відповідно до характеру загроз, стратегічних пріоритетів і процедур оборонного планування [101]. Таке розуміння принципово відрізняється від вузького трактування оборони як сукупності бюджетних видатків і дозволяє розглядати оборонний сектор як складну відтворювальну систему, у якій ключову роль відіграє узгодженість ресурсів, інституцій і процедур.

Суттєвим елементом цього підходу, на думку Дж. Беккера, є акцент на системності економічного забезпечення оборони. Дослідник наголошує, що йдеться не про разові рішення чи епізодичні механізми фінансування, а про безперервний процес відтворення ресурсів, у межах якого фінансові потоки, виробничі можливості, людський капітал і технологічний потенціал інтегруються в єдину архітектуру оборонних спроможностей [66]. Сучасна оборонна економіка послідовно відходить від оцінки оборони виключно через «вхідні» показники і дедалі більше зосереджується на проблематиці вимірювання оборонного результату та його відповідності вкладеним ресурсам. Це, як стверджує М. Богерс та ін., набуває особливої актуальності в умовах міжнародної кооперації та інтеграції ресурсів союзників і партнерів, де постає

питання рівного розподілу внесків, ефективності їх використання та досягнення спільних цілей безпеки [70].

Структурно, як стверджують П. Балкаен та інші дослідники, економічне забезпечення оборонних потреб постає як механізм, де фінансово-бюджетний компонент охоплює оборонне бюджетування, середньо- та довгострокове планування, програмно-цільові підходи та управління видатками. Виробничо-технологічний компонент включає оборонно-промислову базу, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, розвиток технологій подвійного призначення й спроможність масштабувати виробництво в умовах війни. Матеріально-технічний і логістичний компонент забезпечує постачання, управління запасами, ремонт і сервіс, а також контроль життєвого циклу озброєння та військової техніки [65]. Не менш важливим, з точки зору Г. Ларсена, є компонент людського капіталу й мобілізаційної економіки, що включає підготовку кадрів, утримання критичної інфраструктури. Інституційний компонент охоплює правила, процедури, підзвітність, аудит, прозорість і контроль ефективності, без яких трансформація ресурсів в оборонні спроможності є неможливою [120].

Зазначене підтверджує тезу про те, що економічне забезпечення оборонних потреб є значно ширшим поняттям, ніж фінансування оборони. У міжнародній літературі з проблематики функціонування військових альянсів неодноразово підкреслюється, що оцінка внеску держав у колективну безпеку не може обмежуватися лише фінансовими показниками. Т. Хаєсебрук наполягає, що вона має враховувати інституційні, виробничі, технологічні та організаційні аспекти, а також здатність перетворювати ресурси на реальні оборонні спроможності [100]. Саме ці міркування лежать в основі сучасних підходів до формування комплексних індексів і метрик внеску в межах НАТО та інших безпекових союзів.

Для України, на думку М. Ткача, ця методологічна позиція має принципове значення. Інтеграція фінансових інструментів НАТО в національну систему економічного забезпечення оборони не повинна зводитися до короткострокової

компенсації ресурсних втрат. Її стратегічною метою має бути трансформація управління оборонними ресурсами, синхронізація циклів планування, бюджетування та закупівель із логікою Процесу оборонного планування НАТО (NDPP), а також підвищення результативності використання як національних, так і зовнішніх ресурсів [169]. Схожу позицію поділяє М. Джигора зауважуючи, що принципи прозорості, підзвітності, результативності та інституційної узгодженості слід розглядати не як декларативні вимоги, а як необхідні умови перетворення економічних ресурсів на оборонні спроможності [81].

Отже, проведений теоретико-методологічний аналіз свідчить, що економічне забезпечення оборонних потреб у сучасному розумінні є категорією, яка виходить далеко за межі вузького її трактування як сукупності бюджетних видатків. У працях провідних зарубіжних і вітчизняних учених оборонні потреби розглядаються як суспільно значущі потреби у сфері безпеки, задоволення яких потребує не лише достатніх фінансових ресурсів, а й їх стійкого відтворення, ефективного перерозподілу та інституційно організованого використання в умовах невизначеності, ризиків і жорстких бюджетних обмежень. Ключовим методологічним положенням є те, що результатом економічного забезпечення оборонних потреб виступає не обсяг фінансування як такий, а сформовані й підтримувані оборонні спроможності, які відображають здатність держави протидіяти актуальним і потенційним загрозам. Саме тому сучасна оборонна економіка акцентує увагу на проблематиці результативності та ефективності перетворення ресурсів у оборонний результат.

Структурний аналіз економічного забезпечення оборонних потреб дозволяє виокремити його фінансово-бюджетний, виробничо-технологічний, матеріально-технічний і логістичний, людський та інституційний компоненти, взаємодія яких формує цілісну архітектуру оборонних спроможностей. Такий підхід підкреслює, що ефективність оборонного сектору визначається рівнем узгодженості ресурсів, інституцій і процедур, а не ізольованими управлінськими рішеннями або разовими фінансовими вливаннями. У цьому контексті інтеграція фінансових інструментів НАТО у національну систему економічного

забезпечення оборонних потреб України має розглядатися не як короткостроковий компенсаторний механізм, а як інструмент інституційної та управлінської трансформації, спрямований на синхронізацію національних процесів планування, бюджетування та закупівель з логікою Процесу оборонного планування НАТО (NDPP). Відповідно, принципи прозорості, підзвітності, результативності, стратегічної узгодженості та довгострокової стійкості набувають статусу базових умов перетворення економічних ресурсів, як внутрішніх, так і зовнішніх, у реальні оборонні спроможності.

1.2. Методологічні підходи до класифікації та структурного аналізу фінансових інструментів НАТО

Формування дієвого механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України постає одним із ключових науково-практичних завдань у контексті трансформації національного сектору безпеки та оборони в умовах тривалої воєнної агресії російської федерації та стратегічного курсу України на вступ до Альянсу. З огляду на це, методологічне обґрунтування складу й структури фінансових інструментів НАТО виступає базовою передумовою для розроблення механізмів їх адаптації та інтеграції до фінансово-економічної системи України. Воно дозволяє встановити теоретичні засади класифікації інструментів, визначити критерії їх функціонального призначення, оцінити їхню ефективність та узгодженість із потребами оборонного планування. Це, у свою чергу, формує науковий фундамент для подальших прикладних досліджень щодо побудови моделі інтеграції фінансових інструментів НАТО у національну систему економічного забезпечення оборонних потреб, що є одним із ключових напрямів забезпечення воєнно-економічної безпеки України в умовах збройної агресії та стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію.

У працях К. Гартлі та Т. Сендлера, фінансова архітектура НАТО розглядається як система різних каналів фінансування, де поєднуються національні оборонні бюджети, спільне фінансування та інші форми колективного розподілу витрат. Дослідники наголошують на розподілі фінансових інструментів НАТО за режимом фінансування на інструменти національного фінансування, спільного фінансування та багатонаціонального фінансування [102].

Поруч з цим, офіційні документи НАТО фіксують базову структуру спільного фінансування: Цивільний бюджет, Військовий бюджет та Програма інвестицій у безпеку НАТО (NSIP). Кожен з них має власне функціональне призначення: цивільний бюджет забезпечує політичні та адміністративні функції штаб-квартири; військовий бюджет – інтегровану військову структуру, операційне планування, командні елементи; NSIP – капітальні інфраструктурні та системні інвестиції (командно-штабні системи, об'єкти, мережі зв'язку тощо). Це дозволяє фінансові інструменти НАТО розподілити на:

- інструменти адміністративно-політичного забезпечення (цивільний бюджет);
- інструменти операційно-військового забезпечення (військовий бюджет);
- інструменти інвестиційного характеру (NSIP та пов'язані з ним програми) [141].

У дослідженнях Н. Ткаченко, П. Курмаєва, Л. Селіверстової та М. Пожидаєвої, деталізовано структуру джерел і форм фінансування НАТО. За джерелами формування та характером зобов'язань фінансові інструменти НАТО автори поділяють на ті, що базуються на обов'язкових внесках за погодженою шкалою, що спираються на добровільні внески (зокрема трастові фонди), а також ті, що сформовані на внесках «в натурі» у вигляді озброєння, техніки або інфраструктурного обладнання [171]. Такі висновки резонують з роботами А. Юри [112] та А. Іоніци [111], які у порівняльному аналізі фінансових механізмів оборони в країнах НАТО показують, що ключовою рисою їх функціонування є

поєднання довгострокового інвестиційного планування та колективного розподілу витрат між усіма союзниками.

К. Гоман пропонує розглядати систему спільного фінансування НАТО в контексті миротворчих та стабілізаційних операцій, наполягаючи на розмежуванні фінансування, яке відбувається через: цивільний бюджет, військовий бюджет, NSIP, а також позабюджетні механізми (зокрема трастові фонди). У роботі акцентується, що різні інструменти відрізняються не лише джерелами коштів, а й правовим режимом, процедурою ухвалення рішень, рівнем політичного контролю та прозорості, що дозволяє сфокусуватися на їх інституційно-правовому статусі [106].

У сучасній літературі особливої ваги набувають українські дослідження, які фокусуються саме на фінансових інструментах НАТО. У статті О. Джигори «Трансформація фінансових інструментів НАТО в період стратегічного розширення та нових загроз (1991–2025)» детально проаналізовано еволюцію складу й функцій цих інструментів у зв'язку з розширенням Альянсу, появою нових типів загроз, посиленням акценту на кібербезпеці, стійкості, енергетичній безпеці та підтримці партнерів, зокрема України. Авторка виокремлює фази трансформації фінансових інструментів НАТО (після закінчення Холодної війни, у період операцій, після 2014 р. та 2022 р.), показуючи, як до традиційних фінансових інструментів НАТО додаються трастові фонди, інноваційні фонди, програми з енергетичної і цифрової стійкості тощо [6].

В іншій роботі О. Джигори, присвяченій емпіричній верифікації впливу системи фінансового забезпечення НАТО на воєнно-економічну безпеку України, фінансові інструменти НАТО визначаються не лише як канали ресурсного забезпечення, але й як системоутворюючі елементи середовища воєнно-економічної безпеки, які задають стандарти планування, прозорості й ефективності використання оборонних коштів [4]. Такий підхід підсилює розуміння того, що структура фінансових інструментів НАТО має враховувати не тільки бюджетно-програмний і правовий рівень, але й їх роль у формуванні архітектури безпеки.

У дослідженнях О. Джигори, присвячених стратегічному оборонному плануванню НАТО, підкреслюється, що військовий та цивільний бюджети, а також Програма інвестицій у безпеку НАТО виступають ключовими компонентами реалізації оборонного планування на основі NDPP. Бюджетні інструменти при цьому розглядаються як інтегральна частина моделі стратегічного фінансового забезпечення, яка пов'язує ресурси з цілями та спроможностями. Такий підхід дає змогу інтерпретувати фінансові інструменти не ізольовано, а як елементи ланцюга «цілі – спроможності – ресурси», що, у свою чергу, акцентує на їх функціонально-цільовому призначенні (інструменти підтримки управлінських структур, бойової готовності, інфраструктурної спроможності, кібербезпеки, стійкості тощо) [5].

Важливим методологічним підґрунтям є напрацювання українських дослідників у сфері класифікації інструментів фінансової безпеки. Так, Л. Тарангул, обґрунтовуючи класифікацію інструментів фінансової безпеки України, пропонує виділяти їх за низкою критеріїв: за суб'єктами застосування, за об'єктами впливу, за функціональним призначенням, за методами дії (прямі, опосередковані, індикативні тощо). Перенесення цієї логіки в площину фінансових інструментів НАТО дозволяє концептуалізувати останні як специфічні інструменти забезпечення воєнно-економічної безпеки на наднаціональному рівні, де держави-члени делегують частину ресурсних повноважень інституціям Альянсу [54].

Подальший розвиток методологічних засад ідентифікації складу і структури фінансових інструментів НАТО в сучасній науковій літературі пов'язаний із дослідженнями, що деталізують інституційний зміст, функціональні можливості та трансформаційні тенденції фінансово-економічного механізму Альянсу. Так, у роботах С. Свірко та І. Здибеля фінансові інструменти НАТО розглядаються як компонент багаторівневої системи фінансового забезпечення, що включає базові бюджети (цивільний, військовий, інвестиційний), інструменти підтримки оборонних спроможностей і новітні інноваційні механізми. Автори наголошують, що структура фінансових

інструментів НАТО повинна враховувати їх інституційний статус, джерела формування та характер участі держав-членів [51].

Вагоме значення для поглиблення методологічної бази дослідження фінансових інструментів НАТО має дослідження А. Коновала, у якому механізми НАТО аналізуються крізь призму їхнього політичного, безпекового та соціально-економічного впливу. Автор виокремлює інструменти, спрямовані на забезпечення стійкості, розвиток партнерства між державами, зміцнення політичних інститутів та запобігання конфліктам, підкреслюючи, що фінансові інструменти НАТО функціонують не лише як механізми ресурсного забезпечення, але й як елементи ширшої системи міжнародної безпеки [17]. Така інтерпретація підтверджує необхідність включення до класифікаційної моделі критеріїв, пов'язаних з політичним та соціально-економічним призначенням інструментів.

Розширюють межі наукових поглядів на склад та структури фінансових механізмів НАТО дослідження Р. Гасина, О. Івасечко та М. Здоровеги, яке демонструє, що програми DIANA (Акселератор оборонних інновацій для Північної Атлантики) та Інноваційний фонд НАТО (NIF) формують окремий клас фінансових інструментів, спрямованих на інвестування в оборонні технології, стимулювання інноваційних екосистем та прискорення впровадження критичних технологій у сферу оборони. Автори підкреслюють, що інноваційні механізми НАТО мають власну архітектуру, відмінну від традиційних спільних бюджетів, що потребує виокремлення їх у самостійний класифікаційний блок – інструменти технологічного та інноваційного розвитку оборони [3].

У роботі І. Абрамової та А. Гавриш показано, що фінансові механізми НАТО відіграють ключову роль у забезпеченні воєнної підтримки України, а їх застосування повинно ґрунтуватися на чітко структурованій методології, що охоплює як оцінку фінансових потоків, так і стандартизацію процесів планування, аудиту та контролю. Автори пропонують виділяти групи інструментів за їх впливом на оборонні спроможності партнерів: інструменти прямої підтримки, інституційного розвитку, модернізації оборонно-промислового комплексу та економічної стійкості [1].

Аналіз сучасних досліджень дозволяє суттєво поглибити методологічні підходи до обґрунтування складу і структури фінансових інструментів НАТО, розширивши перелік критеріїв їх класифікації. Враховуючи усталені наукові підходи та офіційні документи Альянсу, до базових критеріїв (режим фінансування, бюджетно-програмний рівень, джерела зобов'язань, інституційно-правовий статус, функціонально-цільове призначення) доцільно додати кілька нових, які відображають трансформаційні процеси у фінансовій архітектурі НАТО та її адаптацію до умов сучасного безпекового середовища.

Інноваційно-технологічний критерій посідає ключове місце у сучасній структурі фінансових інструментів НАТО, оскільки відображає стратегічний перехід Альянсу від традиційних моделей фінансування до інституцій інноваційного типу, здатних формувати технологічні спроможності країн-членів та партнерів. Створення DIANA та NIF є результатом концептуального переосмислення ролі фінансів у забезпеченні обороноздатності, що послідовно відображено у дослідженнях провідних західних та українських науковців.

Як зазначає Т. Плазова, DIANA створювалася як відповідь на зростання технологічної конкуренції та загрозу відставання оборонного сектору від темпів цивільних інновацій. Дослідниця підкреслює, що DIANA функціонує не просто як акселераційна платформа, а як інтегрована мережа тестових центрів, наукових хабів та лабораторій, яка забезпечує прискорення трансферу технологій подвійного призначення та впровадження інновацій у військову сферу [33]. Такий підхід робить DIANA не лише фінансовим інструментом, а інституційним механізмом технологічного розвитку, який впливає на стандартизацію, інноваційні цикли та структуру оборонно-промислових комплексів держав-членів.

Аналогічно в дослідженні Р. Гасіна та ін. наголошується, що DIANA виконує функцію системного каталізатора інновацій, забезпечуючи ранню підтримку стартапів, залучення приватного капіталу та сприяння впровадженню критичних технологій у сферу оборони – штучного інтелекту, автономних систем, квантових рішень, енергетичної стійкості тощо. Автори підкреслюють, що DIANA є фундаментом нової парадигми оборонних інновацій НАТО, у якій

фінансування поєднується зі зміною управлінських підходів, швидкістю реакції та масштабуванням технологій [3].

Поряд із DIANA, науковці відзначають принципово нову роль NIF – першого у світі багатонаціонального оборонно-інноваційного інвестиційного фонду. Дослідження А. Іоніта [111], А. Юра [112] та матеріали RAND Corporation [159] свідчать, що NIF функціонує як цивільно-військовий венчурний механізм, спрямований на довгострокові інвестиції у технології подвійного призначення, розвиток критичних технологічних сфер та зміцнення стійкості оборонно-промислових екосистем союзників. Фонд підтримує проекти на ранніх стадіях, де традиційні оборонні бюджети є найменш ефективними, а ризики найбільшими, що дає підстави науковцям трактувати NIF як фінансовий інструмент підвищення технологічної автономії та інноваційної конкурентоспроможності НАТО.

Крім того, О. Джигора підкреслює, що DIANA та NIF формують окремий блок фінансових інструментів НАТО, відмінний від традиційних бюджетів та інвестиційних програм. Їхня унікальність полягає у поєднанні фінансових важелів з організаційно-інституційними механізмами інноваційного розвитку, що робить їх мультифункціональними: вони одночасно виступають інструментами фінансування, інституційної підтримки, технологічної модернізації та стратегічного управління інноваційними спроможностями [6].

Таким чином, наукові джерела переконливо доводять, що DIANA та NIF не можна розглядати як традиційні фінансові інструменти. Вони є структурними елементами інноваційної екосистеми НАТО, які забезпечують довгостроковий технологічний розвиток, прискорюють цикл створення оборонних технологій, сприяють інтеграції наукових і промислових потенціалів держав-членів. Інноваційно-технологічний критерій структури фінансових інструментів НАТО набуває самостійного методологічного значення, оскільки відображає зміни у стратегічних підходах Альянсу до фінансування оборони в XXI ст.

Політико-економічний критерій у структурі фінансових інструментів НАТО набуває особливої ваги, оскільки фінансова підтримка Альянсу дедалі

частіше трактується не лише як джерело бюджетного забезпечення оборонних спроможностей, а як інструмент політичного впливу, формування інституційної стійкості та економічної модернізації держав-партнерів. У роботах зарубіжних авторів Т. Сендлера та Д. Джорджа наголошується, що зміст і функції фінансових інструментів НАТО змінюються відповідно до трансформацій глобальної безпекової системи [95]. Зокрема, результати їхнього дослідження, демонструють, що фінансові механізми НАТО здатні компенсувати структурні дисбаланси в оборонному секторі партнерів, підтримувати стабільність державних інституцій та прискорювати перехід до стандартів НАТО. Автори підкреслюють, що фінансування через трастові фонди, програми оборонної модернізації та інструменти цільової допомоги фактично виконує функцію політичної підтримки та стимулювання реформ, а отже має відчутний політико-економічний ефект [102].

Аналізуючи механізми фінансового забезпечення НАТО, С. Майєр звертає увагу на те, що структура оборонного фінансування є не лише результатом бюджетних домовленостей, але й інструментом формування колективної безпеки. На думку дослідника, механізми спільного фінансування, включаючи цивільний і військовий бюджети та інвестиційні програми НАТО, забезпечують узгодженість політичних рішень між державами-членами та сприяють формуванню єдиної архітектури відповідальності, що є ознакою політичної інтеграції [125]. Таким чином, фінансові інструменти НАТО виступають регуляторами політико-економічної взаємодії між державами.

Українські дослідники також акцентують на політико-економічній природі фінансових механізмів НАТО. Так, М. Ткач, І. Ткач, С. Ященко та ін. підкреслюють, що система фінансового забезпечення Альянсу є багаторівневою та поєднує бюджетні, програмні й інституційні компоненти, які виконують функції підвищення стійкості партнерських держав, підтримки демократичних трансформацій та стабілізації їхнього безпекового середовища. Науковці зазначають, що фінансування в межах НАТО має не лише фіскальну, але й

соціально-політичну спрямованість, оскільки формує стандарти, алгоритми та практики взаємодії між НАТО та партнерами [170].

Особливого значення політико-економічний критерій набуває у дослідженнях, присвячених Україні. І. Абрамова та А. Гавриш у своїх роботах доводять, що фінансові інструменти НАТО сприяють не лише модернізації оборонних спроможностей, але й формуванню стратегічної стійкості держави, посиленню інституційного потенціалу сектору безпеки, підвищенню прозорості оборонного управління. Автори визначають, що відповідні фінансові механізми відіграють роль каталізаторів реформ, оскільки синхронізують оборонне планування з євроатлантичними підходами та забезпечують політичну підтримку країнам, які прагнуть інтеграції до НАТО [1].

Таким чином, політико-економічний критерій дозволяє розглядати фінансові інструменти НАТО як інструменти подвійного впливу: з одного боку – це економічні важелі, що забезпечують реалізацію програм і проєктів у сфері безпеки; з іншого – це політичні механізми, які формують стратегічний вектор розвитку партнерських держав, підтримують демократичні інституції, стабільність та міжнародну інтеграцію. Саме тому включення цього критерію до методологічної моделі класифікації фінансових інструментів НАТО є необхідним для комплексного аналізу їхньої ролі у забезпеченні оборонних потреб України.

Критерій спрямованості дозволяє розмежувати інструменти НАТО залежно від того, на які саме оборонні й безпекові компоненти вони спрямовані: бойові спроможності, інституційна спроможність, інфраструктурна підтримка, економічна стійкість, технологічні або інноваційні можливості. Така диференціація базується на наукових дослідженнях, у яких фінансові механізми Альянсу розглядаються не як однорідний набір інструментів, а як цільові інвестиційні та інституційні механізми, кожен з яких впливає на специфічні сфери оборони та безпеки держав-членів і партнерів.

Зокрема, Д. Дженіні у своїх роботах акцентує на тому, що інструменти фінансування в НАТО скеровані на фінансування різних цілей, і цей розподіл є

критичним для забезпечення ефективного «вирівнювання» оборонних зусиль між державами. На думку дослідника, фінансові внески не лише покривають адміністративні та військові потреби, а й забезпечують свій внесок у розвиток спроможностей, починаючи з бойових компонентів (озброєння, оперативна готовність, логістика) і закінчуючи інституційною взаємодією, стратегічним плануванням та кіберстійкістю [94].

Подібний підхід підтримують дослідники оборонних спроможностей Т. Беккер, Т. Мілованов, Є. Шаповал та ін., які доводять, що інвестиційні механізми НАТО, насамперед у межах програми NATO NSIP, спрямовані на зміцнення конкретних інфраструктурних сегментів – командно-штабних систем, мереж зв'язку, об'єктів передового базування, систем раннього попередження. Ці інструменти не лише покращують матеріально-технічну базу оборонних структур, а й формують спільну основу оперативної взаємосумісності, яка є фундаментом колективної оборони [67].

С. Майєр підкреслює, що спрямованість фінансових інструментів НАТО на інституційну спроможність проявляється через підтримку оборонного планування, стандартизації, реформ сектору безпеки та підвищення управлінської ефективності. Такі інструменти мають не лише матеріальний, але й інституційно-операційний ефект, оскільки вони впливають на якість стратегічних рішень та здатність держави забезпечувати стійкість у довгостроковому вимірі [125].

Окремо варто виокремити вплив інструментів НАТО на економічну та технологічну стійкість держав-членів і партнерів, що набуває особливої актуальності в умовах сучасних геополітичних загроз. Як засвідчують дослідження інноваційних механізмів Альянсу (зокрема DIANA та NATO Innovation Fund), проведені Р. Гасиним та його колегами, зазначені інструменти спрямовані не лише на стимулювання створення та впровадження нових технологічних рішень, але й на формування цілісної інноваційної екосистеми, здатної забезпечити національні оборонно-промислові комплекси критичними технологіями та інноваційним потенціалом. Автори підкреслюють, що ці

інституції створюють передумови для довгострокових інвестицій у технології подвійного призначення, сприяють комерціалізації оборонних інновацій та прискорюють технологічний цикл розвитку оборонної сфери [3].

У результаті фінансові інструменти НАТО здійснюють прямий стратегічний вплив на ключові складові оборонного потенціалу держав: забезпечують технологічне оновлення, зміцнюють дослідницько-інноваційні спроможності, зменшують залежність від зовнішніх постачальників критичних технологій, а також посилюють загальну стійкість оборонно-промислової бази. Такий вплив охоплює як матеріальні ресурси, так і інституційні та інтелектуальні компоненти оборонної спроможності як держав-членів, так і держав-партнерів. Таким чином, критерій спрямованості впливу дозволяє комплексно оцінити, який конкретний внесок кожен фінансовий інструмент НАТО здійснює у розвиток різних складових оборонного потенціалу – від бойових і матеріально-інфраструктурних до інституційних, економічних та інноваційно-технологічних.

Аналіз сучасних наукових досліджень та офіційних документів НАТО засвідчує складність фінансової архітектури Альянсу. Для комплексної та всебічної оцінки складу, структури й функціональних можливостей фінансових інструментів НАТО, а також для визначення потенціалу їх адаптації до системи економічного забезпечення оборонних потреб України, необхідним є методологічне узагальнення ключових підходів до обґрунтування їх складу і структури, що використовуються у сучасній науковій літературі.

Доцільність виокремлення представлених підходів пояснюється потребою охопити не лише традиційну бюджетну основу фінансових механізмів НАТО (режим фінансування, джерела формування, структура бюджетів), а й новітні трансформаційні тенденції, що формують сучасну модель функціонування Альянсу. Зокрема, такі критерії, як інноваційно-технологічний та політико-економічний, стають визначальними для інтерпретації ролі НАТО у XXI ст., коли фінансові ресурси виконують функції не лише підтримки наявних оборонних спроможностей, а й стимулювання технологічного розвитку,

модернізації оборонно-промислових комплексів та поглиблення політичної та безпекової інтеграції (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Систематизація наукових підходів до обґрунтування складу і структури фінансових інструментів НАТО

Підхід	Автори / документи	Зміст підходу
За режимом фінансування	К. Гартлі, Т. Сендлер	Цей підхід є основою для балансування індивідуальної фінансової відповідальності держав-членів НАТО із принципом колективної солідарності у фінансуванні спільних оборонних спроможностей.
За рівнем бюджету	Офіційні документи НАТО	Дозволяє ідентифікувати інструменти на ті, що забезпечують адміністративно-політичне управління (Цивільний бюджет), оперативно-військову діяльність (Військовий бюджет) та капітальне інвестиційне забезпечення (NSIP).
За джерелами та характером зобов'язань	Н. Ткаченко, П. Курмаєв, Л. Селіверстова, М. Пожидаєва	Диференціює фінансові інструменти НАТО за юридичною обов'язковістю та формою надання внесків й відображає спосіб залучення ресурсів і ступінь фінансової імперативності: кошти, отримані як обов'язковий податок (внесок за шкалою), політично мотивовані (добровільні) та матеріальні (в натурі).
За інституційно-правовим статусом	К. Гоман	Дозволяє розмежовувати регулярні бюджетні механізми (високий політичний контроль, жорсткі процедури) від позабюджетних (трастові фонди), які характеризуються більшою гнучкістю та оперативністю.
За функціонально-цільовим призначенням	Т. Беккер, Т. Мілованов, О. Джигора	Дозволяє ідентифікувати фінансові інструменти НАТО як елементи планування й підкреслює, що вони існують для забезпечення конкретної мети (наприклад, підтримка управлінських структур, зміцнення інфраструктурної спроможності чи операційної готовності).
За інноваційно-технологічним критерієм	Р. Гасин, О. Івасечко, М. Здоровега, Т. Плазова	Підхід виокремлює DIANA та NIF як інструменти, що стимулюють інвестування у критичні технології та інноваційні екосистеми, забезпечуючи технологічний розвиток оборони у XXI ст.
За політико-економічним критерієм	Т. Сендлер, Д. Джордж, С. Майер, М. Ткач та ін.	Фінансування розглядається не лише як ресурс, а як механізм політичної підтримки, стимулювання реформ, формування інституційної стійкості та прискорення євроатлантичної інтеграції партнерів.
За напрямками впливу	Д. Дженіні, І. Абрамова, А. Гавриш	Дозволяє розмежовувати інструменти, спрямовані на розвиток бойових спроможностей країн-членів, від тих, що впливають на інституційний розвиток, модернізацію ОПК або економічну стійкість держави.

Джерело: узагальнено автором.

Систематизація наукових підходів до визначення складу та структури фінансових інструментів НАТО засвідчує, що сучасна фінансова архітектура Альянсу формується як багатокomпонентна, функціонально диференційована та інституційно врегульована система, здатна забезпечувати реалізацію широкого спектра оборонних, управлінських, інфраструктурних та інноваційно-технологічних завдань. Проведений аналіз наукової літератури та нормативних документів свідчить, що режим фінансування та джерела формування ресурсів визначають базові структурні параметри фінансової системи Альянсу, забезпечуючи пропорційність внесків, прозорість використання коштів і узгодження національної та колективної оборонної політики. Таким чином, фінансові інструменти НАТО доцільно розглядати як цілісну систему, у якій поєднуються різні форми, механізми та інституційні елементи фінансового забезпечення колективної оборони.

У цьому контексті особливої значущості набуває потреба у класифікації фінансових інструментів НАТО, яка дає змогу впорядкувати їх за ключовими ознаками, визначити логіку функціонування та окреслити структурні взаємозв'язки між окремими елементами фінансової системи Альянсу. Чітка класифікація є необхідною передумовою формування узгодженої методологічної бази дослідження, адже дозволяє розкрити внутрішню структуру інструментів, виявити їх функціональне призначення та забезпечити можливість порівняльного аналізу механізмів фінансування, що застосовуються у межах НАТО та державами-партнерами (рис. 1.14).

Рис. 1.14 узагальнює класифікацію фінансових інструментів НАТО й наочно демонструє, що фінансові механізми Альянсу формуються через взаємодію інституційно-правових, функціонально-цілевих, організаційно-бюджетних, політико-економічних та інноваційно-технологічних критеріїв. У межах цієї класифікації фінансові інструменти НАТО розглядаються як інтегрована система, що поєднує інституційні, бюджетні, функціональні та інноваційно-технологічні елементи, забезпечуючи реалізацію стратегічних оборонних цілей.

За режимом фінансування	• Національне • Спільне • Багатонаціональне
За бюджетним спрямуванням	• Цивільний • Військовий • Інвестиційний
За джерелами та характером зобов'язань	• Обов'язкові внески • Добровільні внески • Внески "в натурі"
За інституційно-правовим статусом	• Регулярні внески • Спільні механізми фінансування • Трастові фонди • Інноваційні програми
За функціонально-цільовим призначенням	• Управління • Операційна діяльність • Інфраструктурний розвиток
За інноваційно-технологічним призначенням	• DIANA • NIF • Оборонні інновації
За характером використання	• Ведення бойових дій • Підтримка інституційної спроможності НАТО • Інфраструктурний розвиток • Розвиток економічних та технологічних спроможностей
За політико-економічним призначенням	• Підтримка міжнародної безпеки • Підтримка держав-партнерів

Рис. 1.14. Класифікація фінансових інструментів НАТО

Джерело: узагальнено автором.

Перший критерій – за режимом фінансування – диференціює інструменти на спільні та багатонаціональні механізми. Така класифікація підкреслює баланс між колективною відповідальністю держав-членів та спеціалізованими форматами співпраці, орієнтованими на розвиток окремих спроможностей Альянсу.

Другий критерій – за бюджетним спрямуванням – відображає поділ фінансових інструментів згідно з ключовими бюджетами НАТО: цивільним, військовим та інвестиційним (NSIP). Це дає змогу систематизувати фінансові потоки відповідно до їх функціонального навантаження — від управлінської діяльності до модернізації оборонної інфраструктури.

Третій критерій – за джерелами та характером зобов'язань – розмежовує обов'язкові, добровільні та внутрішні внески, що формує розуміння різних рівнів фінансової участі держав-членів та партнерів у забезпеченні оборонних спроможностей.

Четвертий блок – за інституційно-правовим статусом – охоплює регулярні внески, спільні механізми фінансування, трастові фонди та інноваційні програми й група ілюструє юридичний та процедурний аспекти застосування інструментів, які мають різну гнучкість, цільове призначення та механізми адміністрування.

П'ятий критерій – за функціонально-цільовим призначенням – відображає розподіл інструментів за операційними та управлінськими завданнями: підтримка управління, операційна діяльність, розвиток інфраструктури та забезпечення боєготовності сил.

Шостий критерій – за інноваційно-технологічним призначенням – включає такі інструменти, як DIANA, NIF та програми оборонних інновацій. Їх поява свідчить про новітній етап еволюції фінансової політики НАТО, орієнтований на розвиток високотехнологічних екосистем, підтримку стартапів, інвестиції в критичні технології та формування науково-дослідних платформ.

Сьомий критерій – за політико-економічним призначенням – демонструє роль фінансових інструментів у підтримці міжнародної безпеки та держав-партнерів. У цьому контексті фінансові механізми НАТО виступають засобами

зміцнення регіональної стабільності, підтримки реформ, підвищення оборонної стійкості та інтеграції партнерів у євроатлантичний безпековий простір.

Узагальнення наведених класифікаційних ознак дає підстави стверджувати, що фінансові інструменти НАТО не лише різняться за формами та функціями, а й характеризуються чіткою орієнтацією на конкретні компоненти оборонного потенціалу держав. Важливою аналітичною ознакою є те, що структура цих інструментів враховує спрямованість впливу на різні складові оборонних можливостей – від бойових та інфраструктурних до інституційних, економічних і технологічних. Це засвідчує, що Альянс застосовує фінансові інструменти як адресні механізми зміцнення оборонної спроможності, орієнтовані на вирішення конкретних завдань безпеки у державах-членах і партнерах. Зокрема, у схемі простежується логіка переходу від традиційних бюджетних механізмів до інноваційних форм фінансування (DIANA, NIF), що є свідченням інституційної еволюції НАТО в умовах швидких технологічних змін і зростання ролі інновацій у військовій сфері.

У цілому аналіз літературних джерел свідчить, що фінансові інструменти НАТО функціонують як складний механізм, який об'єднує елементи бюджетного планування, стратегічних інвестицій, інституційної підтримки та технологічного розвитку. Він забезпечує адаптивність, гнучкість та ефективність фінансової політики НАТО в умовах динамічного безпекового середовища. Для України це створює можливість не лише інтеграції відповідних інструментів у систему економічного забезпечення оборонних потреб, але й формування власної моделі ресурсного забезпечення оборони, узгодженої зі стандартами та практиками Альянсу. Досвід держав-членів НАТО недвозначно демонструє, що грамотна інтеграція бюджетних і позабюджетних механізмів фінансування є критично важливою для підвищення стійкості оборонного сектору та ефективного забезпечення стратегічних пріоритетів розвитку.

1.3. Світовий досвід формування та використання фінансових інструментів НАТО в системах економічного забезпечення оборонних потреб держав

У контексті поглиблення міжнародної кооперації у питаннях воєнно-економічної безпеки значної актуальності набуває вивчення світового досвіду застосування та інтеграції фінансових інструментів НАТО у національні механізми економічного забезпечення оборонних потреб. Держави-члени та партнери Альянсу демонструють різноманітні моделі залучення спільних фінансових ресурсів, адаптуючи їх до власних оборонних стратегій, економічних можливостей та інституційних особливостей. При цьому фінансові інструменти НАТО функціонують не лише як механізми ефективного перерозподілу ресурсів, але й як потужні інституційні драйвери модернізації, стандартизації та розвитку оборонних спроможностей, що підтверджує їхню ключову системну роль у зміцненні як національної, так і колективної безпеки.

Досвід країн Північної Америки, Західної та Центральної Європи свідчить, що інтеграція фінансових інструментів НАТО дозволяє досягати оптимального балансу між національним оборонним фінансуванням і спільними зобов'язаннями, сприяє формуванню стійких оборонно-промислових екосистем, а також підвищує технологічний рівень та оперативну спроможність збройних сил. Крім того, застосування таких інструментів сприяє глибокій гармонізації оборонного планування, зміцненню інституційної спроможності та успішній реалізації довгострокових стратегій розвитку сектору безпеки і оборони.

Вивчення міжнародних підходів є важливим також для України, яка перебуває у процесі глибокої трансформації оборонної сфери та адаптації її до стандартів НАТО. Аналіз світового досвіду дозволяє виокремити найбільш ефективні моделі залучення спільного фінансування, визначити їх потенційний вплив на економічну стійкість та обороноздатність держави, а також обґрунтувати методологічні основи інтеграції фінансових інструментів Альянсу у національну систему оборонного планування та ресурсного забезпечення.

Аналіз світового досвіду формування та використання фінансових інструментів НАТО в економічному забезпеченні оборонних потреб держав засвідчує, що фінансова архітектура Альянсу є фактично еталонною моделлю організації оборонних ресурсів у багатонаціональному середовищі [141]. Базовим методологічним орієнтиром для країн-членів і партнерів слугує поєднання національного фінансування оборони з механізмами спільного фінансування, які забезпечують функціонування інституцій НАТО, розвиток спільних спроможностей та реалізацію інфраструктурних проєктів та інноваційних ініціатив.

Згідно з офіційними документами НАТО, ключовими елементами цієї системи є три спільно фінансовані бюджетні компоненти:

- Цивільний бюджет;
- Військовий бюджет;
- Програма інвестицій у безпеку НАТО (NSIP) [135].

Дослідження Г. Маттіяса присвячені фінансовій системі НАТО, які традиційно залишається недостатньо висвітленою у науковій літературі. Автор, спираючись на первинні бюджетні джерела, доводить, що НАТО функціонує як міждержавна організація з внутрішньою системою трьох ключових бюджетів, які фінансуються за узгодженою шкалою внесків на основі валового національного доходу (ВНД) країн-членів. Ця модель забезпечує прозорий розподіл фінансового навантаження, а також дає змогу поєднати принцип індивідуальної відповідальності із принципом спільного фінансування колективних спроможностей [123].

Питання розподілу фінансового навантаження (*burden sharing*) детально аналізуються у роботах К. Ека. Дослідник наголошує, що спільні бюджети НАТО (цивільний, військовий, NSIP) історично виступають механізмом балансування внесків держав-членів, даючи змогу менш потужним економікам робити відчутний внесок у колективну оборону через участь у фінансуванні інфраструктурних проєктів, спільних систем зв'язку, командно-штабних елементів тощо [82].

У сучасних умовах стратегічного посилення НАТО та зростання вимог до оборонних спроможностей Рада Альянсу застосовує середньострокове ресурсне планування на основі Плану спільних ресурсів (CFRP). У документах НАТО підкреслюється, що CFRP охоплює всі три джерела спільного фінансування – NSIP, військовий та цивільний бюджети – і виступає критично важливим інструментом, який забезпечує довгострокову узгодженість між потребами у спроможностях та доступними ресурсами [168]. Усе це свідчить про те, що світова практика формування фінансових інструментів НАТО ґрунтується на поєднанні триєдиних підходів: бюджетного, програмно-цільового та стратегічно-планового.

Порівняльний аналіз функціонування фінансових механізмів оборони в країнах НАТО здійснює А. Юра, який розглядає їх з позицій оборонного менеджменту. Автор показує, що оборонні фінансові системи більшості держав-членів інтегрують два ключові блоки:

- національні оборонні бюджети, які фінансують власні збройні сили, оборонно-промисловий комплекс та пов'язані з обороною державні інституції;
- інструменти спільного фінансування НАТО, через які реалізуються інфраструктурні проекти, командно-штабні спроможності та інші колективні заходи [112].

Згідно з позицією А. Юри, така структура фінансів забезпечує державам-членам можливість оптимізувати розподіл ресурсів, уникати дублювання інфраструктури та підвищувати рентабельність оборонних витрат за рахунок ефекту економії на масштабі та координації інвестицій у спільні спроможності. У цьому контексті Програма інвестицій у безпеку НАТО (NSIP) розглядається як ключовий інструмент довгострокових капітальних інвестицій, що фінансує об'єкти військової інфраструктури, системи зв'язку, розвідки, протиповітряної оборони тощо [112].

Важливим елементом світового досвіду є те, що спільне фінансування НАТО не заміщує, а стратегічно доповнює національні оборонні бюджети, забезпечуючи розвиток тих спроможностей, які мають транснаціональний

характер і не можуть бути ефективно створені зусиллями однієї держави. Це стосується, зокрема, питань стратегічної авіаційної мобільності, спільних систем протиракетної оборони (далі – ПРО), комунікаційних мереж та інфраструктури розміщення сил передового базування.

Окремий напрямок формування і застосування фінансових інструментів НАТО пов'язаний із Трастовими фондами, які використовуються для підтримки країн-партнерів і розвитку їхніх оборонних та безпекових спроможностей. Офіційні документи НАТО виділяють низку ключових трастових фондів, серед яких визначальне місце посідають:

- Трастовий фонд зі зміцнення оборонних спроможностей (DCB);
- Трастовий фонд НАТО для підтримки Комплексного пакета допомоги Україні (CAP);
- Трастовий фонд партнерства НАТО [135].

У межах діяльності CAP реалізується понад 70 короткострокових і довгострокових проєктів, спрямованих на надання невідкладної нелетальної допомоги (зокрема, амуніція, медичні засоби, паливо, засоби зв'язку, протидронове обладнання) та розвиток спроможностей у сферах освіти, логістики, кібербезпеки та розмінування [162].

Такі інструменти демонструють, як фінансова архітектура НАТО використовується для підтримки оборонної стійкості партнерів у ситуації тривалої військової агресії. CAP, запроваджений на Варшавському саміті 2016 р. та суттєво посилений після повномасштабного вторгнення росії у 2022 р., розглядається в офіційних документах як ключова рамкова структура практичної допомоги, що поєднує дорадчу підтримку, трастові фонди та проєкти розбудови спроможностей. Світовий досвід свідчить, що саме через трастові фонди НАТО здійснює гнучке, адресне та політично легітимне фінансування заходів зміцнення оборони партнерів, що дозволяє уникати дублювання зусиль інших міжнародних інструментів допомоги [135].

Показовим є також приклад окремих країн-членів, які здійснюють цільові внески до трастових фондів НАТО для підтримки України. Так, уряд Швеції у

2025 р. оголосив про значне фінансування CAP та Трастового фонду Агентства НАТО з підтримки та закупівель (NSATU) [99]. Кошти NSATU спрямовуються на фінансування закупівлі нелетальних засобів, обладнання і запасних частин на потреби України [162]. Цей приклад демонструє, як фінансові інструменти НАТО інтегруються в національні стратегії і стають невід’ємним елементом економічного забезпечення оборонних потреб не лише самих членів Альянсу, а й держав-партнерів, які потребують підтримки в умовах зовнішньої агресії.

Суттєвою рисою еволюції фінансових інструментів НАТО є поява інноваційно-орієнтованих механізмів, спрямованих на розвиток передових технологій оборонного та подвійного призначення. Р. Аتكінсон, аналізуючи досвід Польщі у сфері участі в інноваційних ініціативах НАТО, підкреслює, що сучасні інструменти Альянсу – зокрема Інноваційний фонд НАТО (NIF) та мережа Акселератора оборонних інновацій для Північної Атлантики (DIANA) – виконують роль фінансових і організаційних платформ, які з’єднують держави-члени, оборонну промисловість, стартапи та наукові центри. Автор робить висновок, що участь держав у цих механізмах дає можливість не лише залучати інвестиції, але й інтегрувати національні інноваційні екосистеми в ширший євроатлантичний простір [63].

Українські дослідники Р. Гасин та співавтори аналізують інноваційні проекти НАТО у сфері оборони, роблячи акцент на функціонуванні таких стратегічних інвестиційних інструментів, як DIANA та NIF. На їхню думку, ці інструменти формують новий вимір фінансової архітектури НАТО, у межах якого ключовими об’єктами підтримки стають не стільки традиційні інфраструктурні об’єкти чи зразки озброєння, скільки технологічні платформи, стартапи та дослідницькі консорціуми, здатні забезпечити якісний прорив у сфері оборонних технологій [3].

Додатковим прикладом інтеграції інноваційних фінансових інструментів НАТО у національні системи оборонного розвитку є запуск спільної з Україною програми фінансування оборонних інновацій UNITE – Brave NATO [131]. UNITE – Brave NATO є цільовим координаційним інструментом Альянсу, спрямованим

на мобілізацію, узгодження та прискорене спрямування економічних і фінансово-матеріальних ресурсів для забезпечення оборонних потреб України в умовах повномасштабної війни. Його ключова функція полягає не у створенні нового фінансового фонду як такого, а у формуванні інтегрованої платформи взаємодії між державами-членами НАТО, міжнародними донорами, оборонно-промисловим комплексом та національними інституціями України. У цьому сенсі UNITE – Brave NATO виступає «економічним хабом безпеки», який знижує транзакційні витрати координації, усуває фрагментацію допомоги та забезпечує її прив'язку до пріоритетів оборонного планування [131].

З економічної точки зору інструмент відіграє критичну роль у перетворенні політичної солідарності держав-партнерів на вимірювані оборонні спроможності. Через механізми консолідації донорських внесків, узгодження стандартів контрактування та синхронізації з процедурами НАТОвського оборонного планування (NDPP), UNITE – Brave NATO сприяє більш ефективному використанню фінансових ресурсів, мінімізує дублювання закупівель і підвищує прогнозованість поставок. Крім того, програма передбачає грантову підтримку проєктів у сферах протидії безпілотним системам, радіоелектронної боротьби, наземних роботизованих комплексів, систем розвідки та зв'язку, причому фінансування здійснюється на паритетних засадах з боку НАТО та українських інституцій. Це свідчить про те, що світова практика поступово зміщується від «класичної» моделі бюджетного фінансування до гнучких, проєктно-орієнтованих механізмів, де ключовим ресурсом стають знання, інновації та технологічний потенціал [57].

Порівняльний аналіз використання фінансових інструментів НАТО різними країнами свідчить про суттєву диференціацію підходів до оборонного фінансування, інноваційної модернізації та розвитку спільних спроможностей Альянсу. Сполучені Штати Америки, відповідно до досліджень К. Ека та офіційної статистики НАТО, залишаються найбільшим донором спільних бюджетів і ключовим драйвером фінансування військового бюджету та Програми інвестицій у безпеку НАТО (NSIP). Завдяки цьому США відіграють домінуючу роль у

формуванні оборонних витрат, забезпечують стратегічне лідерство, розвиток інфраструктурних об'єктів, систем зв'язку та модернізацію критично важливих оборонних мереж [82]. Така фінансова модель закладає підґрунтя для технологічної переваги Альянсу та підтримує його інституційну стійкість.

Велика Британія, що активно застосовує інструменти NSIP, бере участь у спільних оборонних закупівлях та інноваційних програмах, включно з NIF та DIANA. Офіційні урядові документи засвідчують, що британський підхід спрямований на розвиток стратегічної мобільності, кіберзахисту, а також на удосконалення систем зв'язку, що не лише підвищує інтероперабельність з іншими членами Альянсу, а й стимулює інноваційний сектор національної економіки, посилюючи її технологічну конкурентоспроможність [173].

Німеччина, за оцінками М. Маттейс, належить до найбільших донорів цивільного та військового бюджетів НАТО, що визначає її значення як ключового фінансового та інфраструктурного партнера в Європі. Її внески спрямовані на підтримку командно-штабних структур, розвиток логістичних можливостей і транспортної інфраструктури, що є критично важливим для швидкого розгортання сил НАТО, а також зміцнює оборонний потенціал Європи та сприяє збалансуванню безпекових навантажень у межах НАТО [124].

Польща, згідно з аналітикою Ч. Аткінсона, демонструє активну участь у програмах NSIP і DIANA, що відповідає стратегічному курсу держави на модернізацію оборонної інфраструктури та розвиток інноваційних технологій. Фокус на кібербезпеці та технологічних рішеннях дозволяє Польщі посилювати власні оборонні спроможності та сприяє поглибленню її інтеграції в інноваційні механізми НАТО [63]. Країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія) використовують передусім інструменти NSIP для розвитку систем раннього попередження, зміцнення оборонної інфраструктури та забезпечення присутності союзних сил. Офіційні документи НАТО свідчать, що стратегічні інвестиції сприяють зміцненню оборонних позицій східного флангу Альянсу та підвищують стійкість цих держав перед зовнішніми загрозами, зокрема гібридного характеру [144].

Канада активно залучена до механізмів спільного фінансування НАТО, зокрема трастових фондів. Її підтримка спрямовується як на внутрішню модернізацію інфраструктури, так і на допомогу партнерам – Україні та Грузії. Канадський підхід демонструє ефективність моделі довгострокової підтримки та сприяє розвитку міжнародної кооперації у сфері безпеки.

Швеція, яка з березня 2024 р. є повноправним членом НАТО активно використовує трастові фонди NSATU та CAP [98]. За даними Уряду Швеції, фінансування у межах зазначених механізмів здійснювалося ще до вступу в НАТО і спрямовувалося переважно на нелетальну допомогу, розвиток логістичних спроможностей, модернізацію систем управління, підвищення сумісності стандартів та вдосконалення процесів оборонного планування і забезпечення. Такий фокус дозволяв, з одного боку, уникати політично чутливих аспектів безпосереднього військового залучення, а з іншого – формувати практичну сумісність із процедурами НАТО у сфері фінансового менеджменту, закупівель, логістики та життєвого циклу оборонних ресурсів [92].

Важливою особливістю шведського підходу стало використання трастових фондів і програм НАТО не як разових каналів фінансування, а як інституційних платформ навчання та адаптації, що забезпечували поступову трансформацію національних механізмів управління оборонними ресурсами відповідно до стандартів Альянсу. Участь у NSATU та CAP сприяла запровадженню прозоріших процедур фінансового контролю, підзвітності та координації між цивільними й військовими структурами, що є ключовими вимогами НАТО [150].

Таким чином, досвід Швеції демонструє, що інтеграція фінансових інструментів НАТО може ефективно здійснюватися ще до формального вступу до Альянсу, виконуючи функцію сполучної ланки між національною системою економічного забезпечення оборони та євроатлантичною архітектурою безпеки. Для України цей приклад є показовим у контексті використання трастових фондів і програм НАТО як механізмів не лише ресурсної підтримки, а й структурної трансформації оборонного планування, фінансового менеджменту та логістики на етапі поглибленого партнерства та підготовки до повноцінної інтеграції.

Україна, як держава-партнер, використовує передусім інструменти Комплексного пакета допомоги (CAP), а також інноваційні програми UNITE – Brave NATO та інші трастові механізми, які забезпечують розвиток національних оборонних спроможностей, реформи сектору безпеки, впровадження інновацій та цифрових рішень, а також підтримку у сфері логістики й протидії безпілотним загрозам [137]. Участь у цих програмах сприяє інституційній модернізації та технологічним змінам в оборонно-промисловому комплексі України.

Світовий досвід формування та використання фінансових інструментів НАТО вказує на ключові закономірності, які формують сучасну фінансову систему Альянсу (табл. 1.2). По-перше, базова архітектура фінансових інструментів НАТО ґрунтується на ефективному поєднанні національних оборонних бюджетів із трьома спільно фінансованими бюджетами – цивільним, військовим та Програмою інвестицій у безпеку НАТО (NSIP). Ця комбінація гарантує оптимальний баланс між національною фінансовою відповідальністю держав-членів та принципом колективної солідарності, що є основою фінансового забезпечення Альянсу.

По-друге, механізми спільного фінансування глибоко інтегровані у національні системи оборонного менеджменту країн-членів і функціонують як інструменти оптимізації витрат. Вони забезпечують синергію у розвитку спільних спроможностей, особливо у високотехнологічних та інфраструктурних сферах, таких як командно-штабні елементи, системи зв'язку та інші спільні проекти.

По-третє, трастові фонди НАТО та Комплексний пакет допомоги (CAP) є гнучкими фінансовими інструментами, які стратегічно використовуються для підтримки партнерів. Вони спрямовані на надання невідкладної короткострокової допомоги (у вигляді нелетальних засобів та обладнання) з довгостроковим нарощуванням оборонних та безпекових спроможностей, що набуло особливої актуальності в умовах тривалої військової агресії проти України.

Таблиця 1.2

Світовий досвід використання фінансових інструментів НАТО

Країна	Автор / Джерело	Фінансові інструменти НАТО	Напрями застосування	Вплив на оборонні спроможності та економічну систему
США	К. Ек [82]; NATO [142]	Національні внески військового бюджету та NSIP; участь у інноваційних програмах; фінансування інфраструктури	Розвиток спільних спроможностей, інфраструктури, модернізації, управління оборонними мережами	Лідерство у формуванні витрат на оборону; домінуюча роль у спільному фінансуванні; підтримка технологічного розвитку Альянсу
Велика Британія	Уряд Великої Британії [173]	NSIP; спільні закупівлі; участь у NATO Innovation Fund	Мережі зв'язку, стратегічна мобільність, кіберзахист, участь у DIANA	Поглиблення взаємосумісності (інтероперабельності), підвищення ефективності закупівель, розвиток інноваційного сектору
Німеччина	М. Матетейс [124]	Високі внески до цивільного та військового бюджетів НАТО; підтримка інфраструктурних проєктів	Підтримка командно-штабних структур; інвестиції у транспортну інфраструктуру	Посилення тилкових та логістичних спроможностей НАТО у Європі
Польща	Ч. Аткинсон [63]	NSIP; DIANA; участь у інноваційних програмах	Модернізація інфраструктури, кібербезпека, інноваційні оборонні технології	Підвищення технологічного рівня; інтеграція з НАТО через інноваційні механізми
Литва, Латвія, Естонія	Документи НАТО щодо NSIP [144]	NSIP; інвестиції у системи раннього попередження, розміщення сил НАТО	Інфраструктура розміщення союзників; кіберзахист; прикордонна безпека	Зміцнення східного флангу Альянсу; підвищення національної стійкості
Канада	Портал НАТО – Трастові фонди НАТО [137]	Внески до усіх спільних бюджетів НАТО; підтримка трастових фондів	Підтримка партнерів (Україна, Грузія); модернізація інфраструктури	Розвиток інструментів довгострокової підтримки, посилення міжнародної кооперації
Україна	Портал НАТО – Комплексний пакет допомоги Україні (CAP) [138]	CAP; UNITE – Brave NATO	Підтримка спроможностей, реформи сектору безпеки, інновації, логістика, протидія БпЛА	Підвищення оборонної стійкості, інституційна модернізація, технологічні зміни в оборонно-промисловому комплексі
Швеція	Уряд Швеції [99]	Внески до NSATU; CAP	Нелетальна допомога, логістичні системи, модернізація	Зміцнення оборонної взаємодії з НАТО до вступу

Джерело: узагальнено автором.

По-четверте, інноваційні інструменти НАТО, такі як мережа DIANA, NIF та спільні програми (наприклад, UNITE – Brave NATO), формують новий технологічний напрям фінансового забезпечення Альянсу [133]. У межах цих механізмів оборонні інвестиції цілеспрямовано спрямовуються на підтримку стартапів, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) та інноваційних екосистем, сприяючи якісному технологічному розвитку

Порівняльний аналіз свідчить, що фінансові інструменти НАТО використовуються країнами не лише для підтримки колективної оборони, а й як каталізатори внутрішніх реформ, розвитку інноваційних секторів та модернізації інфраструктури. Країни з високим рівнем економічного розвитку (США, Німеччина, Велика Британія) демонструють багатовекторне застосування інструментів НАТО, поєднуючи класичні фінансові внески зі стратегічними інноваційними інвестиціями. Країни Балтії та Польща використовують механізми НАТО передусім для зміцнення регіональної безпеки та технологічної стійкості. Канада відіграє роль глобального інвестора та партнера у сфері безпеки.

Для України фінансові інструменти НАТО є важливим елементом інтеграції до євроатлантичної безпекової системи, забезпечують доступ до інновацій, сприяють модернізації ОПК та підсилюють оборонну стійкість. Досвід партнерів і союзників демонструє, що ефективна інтеграція до фінансової архітектури НАТО формує не лише військові, але й економічні переваги, зокрема розвиток технологічних екосистем, логістичних мереж та інституційної спроможності.

Висновки до першого розділу

1. Проведений бібліометричний аналіз на основі даних Scopus, Web of Science, Google Trends та мережових карт VOSviewer переконливо підтвердив, що дослідження механізмів інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб перебуває в центрі сучасного міжнародного наукового дискурсу. Спостерігається зростання кількості публікацій після 2014 р. та різке підсилення наукового інтересу після 2022 р., що демонструє як об'єктивну актуалізацію проблеми у зв'язку з кардинальною трансформацією європейської системи безпеки, так і наукову затребуваність досліджень новітніх моделей фінансування оборони, колективного розподілу ресурсів та ефективної взаємодії держав-партнерів з НАТО.

2. Результати аналізу ключових термінів, співавторства та предметної структури публікацій встановили, що найбільш активними суб'єктами у формуванні наукового поля виступають США, Велика Британія, провідні країни ЄС (Німеччина, Нідерланди, Франція, Польща), а також Україна, чия частка у глобальному науковому масиві суттєво зросла після початку повномасштабної агресії. Сформовані кластери ключових понять демонструють сталі зв'язки між такими концептами, як «defence financing» (фінансування оборони), «NATO capability development» (розвиток спроможностей НАТО), «security» (безпека) та «integration» (інтеграція), що підтверджує той факт, що інтеграція фінансових інструментів НАТО є не лише політико-стратегічним процесом, а й комплексним економічним механізмом. Виокремлені тренди свідчать про об'єктивну потребу в систематизації термінологічного апарату, уточненні змісту ключових понять та концептуалізації методологічної основи.

3. У результаті проведеного теоретико-методологічного аналізу встановлено, що економічне забезпечення оборонних потреб є комплексною системою формування, відтворення та перерозподілу економічних ресурсів, орієнтованою передусім на досягнення вимірюваного оборонного результату у формі сформованих і підтримуваних оборонних спроможностей. Доведено, що

ефективність цієї системи визначається не рівнем фінансування як таким, а ступенем узгодженості фінансово-бюджетних, виробничо-технологічних, логістичних і інституційних компонентів, які забезпечують трансформацію ресурсів у реальні спроможності сектору оборони. Обґрунтовано, що інтеграція фінансових інструментів НАТО у національну систему економічного забезпечення оборонних потреб має трансформаційний характер і виступає ключовим чинником модернізації процедур оборонного планування, бюджетування та закупівель відповідно до логіки Процесу оборонного планування НАТО (NDPP). Встановлено, що дотримання принципів стратегічної узгодженості, прозорості, підзвітності, результативності та довгострокової стійкості є необхідною передумовою ефективного перетворення внутрішніх і зовнішніх економічних ресурсів на оборонні спроможності та забезпечення поступової євроатлантичної інтеграції України.

4. Аналіз концептуальних підходів провідних дослідників та офіційних документів НАТО засвідчує, що фінансові інструменти Альянсу виконують роль не лише каналів ресурсного забезпечення, а й важливих інструментів інституційної трансформації та технологічної модернізації держав-членів і партнерів. Для України така модель відкриває можливості інтеграції до євроатлантичної системи оборонного планування, формування сучасної системи ресурсного забезпечення оборони та залучення інноваційних фінансових механізмів (DIANA, NIF, CAP) для розвитку власних оборонно-промислових і технологічних спроможностей. Відповідність національної політики стандартам НАТО забезпечує не лише підвищення оборонної стійкості, але й формування передумов для довгострокової економічної та інституційної модернізації в умовах триваючих безпекових викликів.

5. Класифікація фінансових інструментів НАТО підтверджує, що фінансова архітектура Альянсу функціонує як складна система, у якій інституційно-правові, організаційно-бюджетні, функціонально-цільові, політико-економічні та інноваційно-технологічні критерії взаємодіють у межах єдиного механізму стратегічного управління оборонними спроможностями

країн-членів. Такий підхід забезпечує можливість не лише ефективного розподілу ресурсів між державами-членами, але й спрямованого впливу на конкретні компоненти оборонного потенціалу – від бойових та логістичних до інституційних, економічних і технологічних.

6. Світовий досвід застосування фінансових інструментів НАТО засвідчує, що фінансова архітектура Альянсу поєднує класичні механізми спільного фінансування з інноваційними інвестиційними формами, орієнтованими на технологічний розвиток та інституційну стійкість. Інтеграція національних оборонних бюджетів із цивільним, військовим та інвестиційним бюджетами НАТО забезпечує не лише ефективний розподіл витрат, а й формування синергій між державами-членами у розвитку інфраструктури, систем командування та зв'язку, кіберзахисту й логістики. Трастові фонди та Комплексний пакет допомоги Україні (CAP) виступають гнучкими механізмами підтримки партнерів, тоді як інноваційні інструменти DIANA, NIF і спеціалізовані програми створюють передумови для розвитку високотехнологічних екосистем і прискорення оборонних інновацій. У цьому контексті для України відкриваються можливості глибокої інтеграції до євроатлантичної фінансової системи, модернізації оборонно-промислового комплексу та підвищення технологічної й інституційної спроможності, що є ключовим фактором формування стійкої моделі воєнно-економічної безпеки.

РОЗДІЛ 2

СТАН ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НАТО І ЄС У СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОННИХ ПОТРЕБ УКРАЇНИ

2.1. Інституційно-економічні та правові передумови інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України

Формування інституційно-правових засад інтеграції фінансових інструментів НАТО в Україні є важливою передумовою залучення зовнішніх ресурсів у сферу безпеки й оборони та зміцнення воєнно-економічної стійкості держави. В умовах триваючої збройної агресії російської федерації та посилення ролі міжнародної підтримки у забезпеченні обороноздатності України особливого значення набуває узгодження національного правового та інституційного середовища з євроатлантичними стандартами і процедурами. Саме розвиток відповідних інституційно-правових механізмів визначає спроможність держави ефективно інтегрувати фінансові інструменти Альянсу у систему оборонного управління, забезпечуючи їх результативне використання в процесі модернізації сектору безпеки й оборони та реалізації структурних реформ.

Наявна нормативно-правова база України демонструє поступову адаптацію до принципів і процедур НАТО, зокрема у сферах оборонного планування, бюджетного менеджменту, управління оборонними ресурсами, публічних фінансів, державних закупівель і контролю. Основою цієї системи виступають Закон України «Про національну безпеку України», який визначає засади державної політики у сфері безпеки, розмежовує повноваження органів влади та закріплює курс на членство в НАТО [35], і Закон України «Про оборону України», що встановлює правові основи функціонування оборонного сектору та принципи його фінансового забезпечення [36].

Стратегічні орієнтири інтеграції конкретизуються у Стратегії національної безпеки України (2020 р.) [44], Стратегії воєнної безпеки України (2021 р.) та Стратегічному оборонному бюлетені України. У зазначених документах прямо задекларовано євроатлантичний вектор розвитку, досягнення повної взаємосумісності сектору безпеки й оборони зі збройними силами держав – членів Альянсу, а також перехід до стандартів оборонного планування за методологією NDPP. Стратегія національної безпеки [44] та Стратегія воєнної безпеки [46] фіксують набуття повноправного членства в НАТО як довгострокову стратегічну мету, що передбачає комплексну трансформацію інституцій, процедур і механізмів управління ресурсами.

Особливий акцент у стратегічних документах зроблено на переході до сучасних підходів управління оборонними ресурсами, включно з цільовим плануванням, програмно-результативним бюджетуванням, логістичними та фінансовими процедурами, сумісними зі стандартами НАТО. Стратегія воєнної безпеки визначає NDPP як базову модель формування сил і спроможностей, підкреслюючи критичну роль зовнішнього фінансування та партнерських програм, зокрема Комплексного пакета допомоги (CAP), у модернізації оборонного сектору та зміцненні його стійкості.

Стратегічний оборонний бюлетень України [45] виступає дорожньою картою трансформації сектору оборони, визначаючи конкретні цілі досягнення взаємосумісності, пріоритетні напрями управління ресурсами та механізми впровадження результатно-орієнтованого бюджетування відповідно до підходів НАТО. Документ акцентує на необхідності створення інституційних спроможностей для ефективного залучення й управління фінансовими потоками міжнародних партнерів, розвитку системи демократичного цивільного контролю та переходу до практик довгострокового оборонного інвестування, у тому числі в межах програм DIANA та NIF. У сукупності зазначені стратегічні документи формують цілісну нормативно-інституційну платформу, яка забезпечує політичну легітимність інтеграції фінансових інструментів НАТО та методологічну основу переходу до стандартів NDPP.

Ключовим елементом інституційно-нормативного середовища є Бюджетний кодекс України [2], який визначає засади формування та виконання державного бюджету, створення спеціальних фондів і механізми цільового використання міжнародної допомоги, фундаментальні принципи формування та виконання державного бюджету, механізми створення та функціонування спеціальних фондів, а також порядок залучення, обліку та цільового використання міжнародної допомоги. Особливо важливим є той факт, що Кодекс закладає правові основи для включення іноземної фінансової підтримки до складу як загального, так і спеціального фондів державного бюджету, що дає змогу здійснювати прозоре адміністрування зовнішнього фінансування, у тому числі коштів трастових фондів та програм НАТО. Саме бюджетна система виступає головним каналом інтеграції міжнародних фінансових потоків у сектор оборони, забезпечуючи їхнє узгодження з національними пріоритетами, оборонними програмами та середньостроковим бюджетним плануванням [2].

Кодекс також передбачає можливість цільового використання міжнародної технічної та фінансової допомоги, встановлюючи вимоги до підзвітності, аудиту, моніторингу ефективності та фінансового контролю. Це повністю відповідає підходам НАТО, де ключовими є прозорість, результативність і чіткість процедур використання коштів, зокрема в межах таких інструментів, як трастові фонди НАТО, Комплексний пакет допомоги (CAP) та програми розбудови оборонних спроможностей (DCB). Таким чином, Бюджетний кодекс створює інституційні межі, у яких зовнішні ресурси Альянсу можуть ефективно акумулюватися та спрямовуватися на модернізацію оборонного сектору України.

Упродовж першого півріччя 2025 р. Міністерством фінансів України було залучено до Державного бюджету України зовнішнє фінансування у загальному обсязі близько 22 млрд дол. США. Отримані кошти стали ключовим чинником забезпечення макрофінансової стабільності держави в умовах триваючої збройної агресії та дозволили у повному обсязі профінансувати видатки соціально-гуманітарного напрямку. Структура бюджетної підтримки у 2025 р.

характеризується високим рівнем диверсифікації джерел і домінуванням інструментів, пов'язаних із країнами G7 та Європейським Союзом [25] (рис. 2.1).

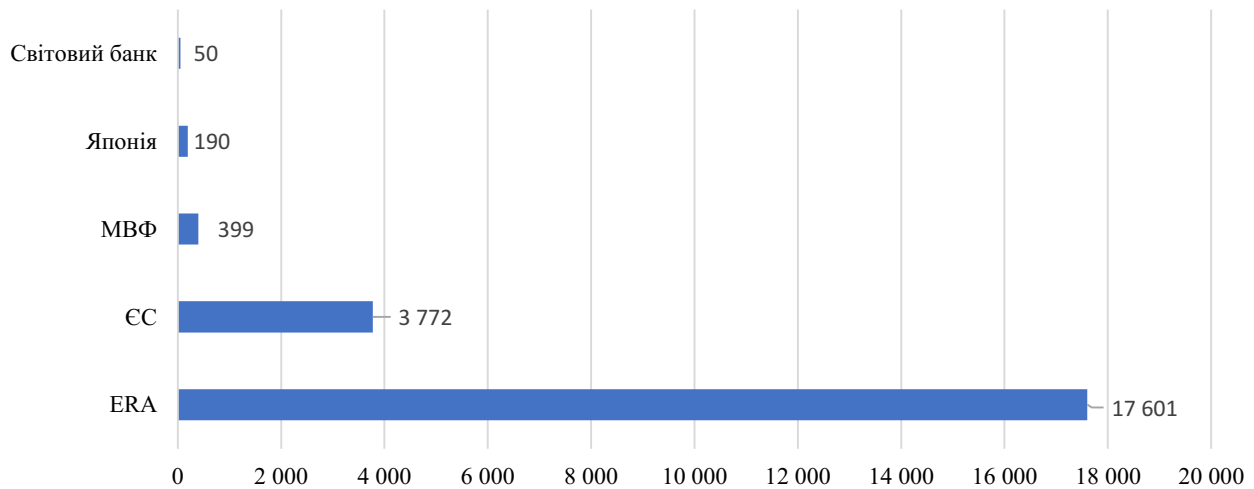

Рис. 2.1. Зовнішнє фінансування потреб Державного бюджету України на перше півріччя 2025 р., млн дол. США

Джерело: [25]

У 2025 р. Міністерство фінансів України у тісній координації з країнами G7 та Європейським Союзом реалізує ініціативу ERA – механізм прискореного залучення надзвичайних доходів, загальний потенційний обсяг якого оцінюється до 50 млрд дол. США. Зазначений механізм передбачає надання Україні кредитних ресурсів, обслуговування та погашення яких здійснюватиметься за рахунок майбутніх доходів від знерухомлених російських активів. Станом на 2025 р. у межах ERA партнерами вже спрямовано 17,6 млрд дол. США, що зробило цей інструмент ключовим джерелом бюджетної підтримки України у воєнний період [25].

Вагомим компонентом зовнішнього фінансування державного бюджету України у 2025 р. став також інструмент «Ukraine Facility» Європейського Союзу. Зокрема, у квітні 2025 р. Україна отримала транш у розмірі 3,5 млрд євро, який складався з пільгового фінансування обсягом 3,1 млрд євро та грантової підтримки у сумі 400 млн євро. Зазначені кошти були спрямовані на підтримку макрофінансової стабільності, забезпечення виконання соціально-гуманітарних

зобов'язань держави та формування фіскального простору для фінансування сектору безпеки й оборони [107].

Додаткову підтримку бюджету України було надано Міжнародним валютним фондом. У 2025 році Україна залучила 400 млн дол. США за результатами успішного сьомого перегляду програми розширеного фінансування (EFF), що засвідчило дотримання Урядом України узгоджених макроекономічних параметрів та структурних зобов'язань, а також збереження довіри з боку міжнародних фінансових інституцій.

Окреме місце у структурі міжнародної бюджетної підтримки посідає фінансування від Японії, яке у 2025 р. становило 190 млн дол. США та було надане в межах спільного зі Світовим банком проекту DRIVE. Реалізація цього проекту спрямована на підвищення стійкості національної дорожньої мережі, модернізацію транспортної інфраструктури та відновлення мостів, що має стратегічне значення для економічної стабільності та логістичного забезпечення держави в умовах воєнного часу [87].

Крім того, кошти Світового банку надійшли в межах реалізації проекту THRIVE у сфері охорони здоров'я, метою якого є підтримка Уряду України у вдосконаленні Програми медичних гарантій, підвищенні ефективності управління фінансовими ресурсами у системі охорони здоров'я та формуванні її довгострокової стійкості в умовах воєнного часу. Проект спрямований на збереження безперервності надання базових медичних послуг, посилення інституційної спроможності Національної служби здоров'я України та підвищення адаптивності системи охорони здоров'я до кризових викликів, пов'язаних із війною [24]. Хоча зазначене фінансування не має безпосереднього оборонного характеру, воно відіграє важливу системоутворюючу роль у забезпеченні соціальної резильєнтності держави, яка є критичною передумовою функціонування сектору безпеки й оборони.

Загалом, за період з початку повномасштабної збройної агресії російської федерації міжнародні партнери спрямували до України понад 137 млрд дол. США бюджетної підтримки (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Загальний обсяг фінансової підтримки України з боку міжнародних партнерів впродовж 2022-2025 рр., млн дол. США

Джерело: [25]

У сфері розподілу та використання фінансових ресурсів у секторі безпеки й оборони визначальну роль відіграє Закон України «Про публічні закупівлі», який у період дії воєнного стану був доповнений спеціальним правовим режимом закупівель для забезпечення оборонних потреб держави. Запровадження такого режиму стало ключовим інституційно-правовим інструментом адаптації національної системи публічних фінансів до умов високої інтенсивності воєнних загроз та масованого залучення міжнародної допомоги [40]. Зокрема, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про особливості здійснення публічних закупівель в умовах воєнного стану» було встановлено особливості здійснення публічних закупівель в умовах воєнного стану, які передбачають застосування спрощених та неконкурентних процедур, скорочення строків закупівель, можливість укладення прямих договорів, а також підвищену гнучкість у зміні істотних умов контрактів [38]. За даними Міністерства економіки України, саме ці механізми дозволили суттєво прискорити освоєння коштів міжнародної фінансової допомоги, у тому числі ресурсів, що надходять у межах програм НАТО та Європейського Союзу, без втрати базових принципів фінансового контролю [20].

Варто зауважити, що спеціальний режим оборонних закупівель зберігає відповідність євроатлантичним стандартам управління оборонними ресурсами, зокрема принципам прозорості, підзвітності та доброчесності, які є ключовими для використання фінансових інструментів НАТО. Збереження обов'язкових елементів пост-аудиту, внутрішнього фінансового контролю та парламентського нагляду узгоджується з вимогами Альянсу щодо демократичного цивільного контролю над сектором безпеки й оборони [40].

Крім того, гармонізація національної системи публічних закупівель з євроатлантичними стандартами створює інституційну основу для взаємодії України з Агенцією НАТО з підтримки та закупівель (NSPA). NSPA виступає ключовим оператором багатонаціональних логістичних і закупівельних програм Альянсу, а сумісність процедур дозволяє Україні брати участь у спільних закупівлях, стандартизованих логістичних рішеннях та міжнародних оборонних контрактах. Таким чином, спеціальний режим публічних закупівель у період воєнного стану не лише забезпечує оперативність використання міжнародної допомоги, а й формує довгострокові інституційні передумови інтеграції України до оборонно-фінансової архітектури НАТО [134].

На наднаціональному рівні важливу роль у формуванні нормативної основи фінансової та інституційної підтримки України з боку НАТО відіграють документи Альянсу, які визначають формати співпраці, напрями допомоги та механізми її фінансування. Передусім йдеться про Комплексний пакет допомоги (САР) для України. [139]. САР виступає базовою платформою інтеграції України до інституційних і фінансових механізмів НАТО, визначаючи пріоритети допомоги та формати реалізації відповідних програм. Він був започаткований у 2016 р., проте з початком повномасштабної агресії російської федерації у 2022 р. його масштаби, пріоритети та фінансове наповнення зазнали суттєвого розширення. У 2022–2024 рр. САР фактично перетворився з інституційно-реформаторського механізму на комплексну платформу довгострокової підтримки оборонних спроможностей України, включно з фінансуванням критичної нелетальної допомоги, логістики, кіберзахисту та стійкості.

Після саміту НАТО в Мадриді (2022 р.) CAP був переформатований у багаторічний фінансовий інструмент, орієнтований на:

- довгостроковий розвиток оборонних спроможностей України;
- стандартизацію та взаємосумісність із НАТО;
- укріплення інституцій сектору оборони й безпеки;
- цифрову й кібернетичну стійкість;
- логістичну підтримку та захист критичної інфраструктури;
- посилення системи управління оборонними ресурсами відповідно до NDPP.

Тобто CAP виконує не лише роль фінансового механізму, а є інструментом глибинної структурної інтеграції України до оборонно-фінансової архітектури НАТО. За даними НАТО, CAP включає багаторічну фінансову підтримку у період 2022–2024 рр. близько 1 млрд євро, з тенденцією до збільшення після рішень саміту у Вільнюсі (2023 р.).

Таблиця 2.1

Структура та напрями фінансової підтримки України у межах CAP

Напрямок підтримки	Орієнтовна частка в структурі CAP, %	Цільове призначення
Нелетальна військова допомога	35–40	Бронежилети, медичне обладнання, засоби радіозв'язку, паливо
Логістика і транспорт	20–25	Ремонтні станції, склади, технічне забезпечення
Кіберзахист і цифрова стійкість	10–15	Системи виявлення кібератак, захист критичної інфраструктури
Командно-штабні та управлінські спроможності	10	Стандартизація, моделювання операцій, підтримка навчальних центрів
Медична та тилова підтримка	5–10	Медична евакуація, шпиталі, тренування медичного персоналу
Інституційна реформа та стратегічне планування	10	Підтримка переходу до NDPP, реформа оборонних закупівель

Джерело: [145]

3 серпня 2025 р. у системі міжнародної підтримки України почав функціонувати механізм PURL (Пріоритетний перелік оборонних потреб України) [157], який сформував нову модель координації фінансування та постачання військового обладнання для Збройних Сил України. На відміну від

класичних форм військової допомоги, PURL поєднує елементи стратегічного планування потреб, централізованого фінансування з боку партнерів і оперативної логістики, що дозволяє значно підвищити швидкість та узгодженість оборонних поставок.

Інституційно PURL ґрунтується на формуванні Україною узгодженого переліку пріоритетних оборонних потреб, який включає системи протиповітряної та протиракетної оборони, боєприпаси, запасні частини, засоби зв'язку та інші критично важливі елементи оборонних спроможностей. Зазначений перелік проходить координацію за участю Сполучених Штатів Америки, структур НАТО та держав-партнерів, після чого країни-донори беруть на себе фінансування окремих позицій або пакетів постачання [128].

Фінансовий механізм PURL базується на принципі колективного донорського фінансування, за якого кошти на закупівлю або передачу військового обладнання акумулюються від широкого кола партнерів, зокрема держав Європейського Союзу, Канади, Австралії та Нової Зеландії (рис. 2.3). При цьому поставки реалізуються переважно зі складів або виробничих потужностей США, що забезпечує високу оперативність та стандартизацію військової допомоги. Логістична інфраструктура PURL використовує транзитні хаби на території Польщі та Румунії, що відповідає загальній архітектурі військової підтримки України з боку НАТО [156].

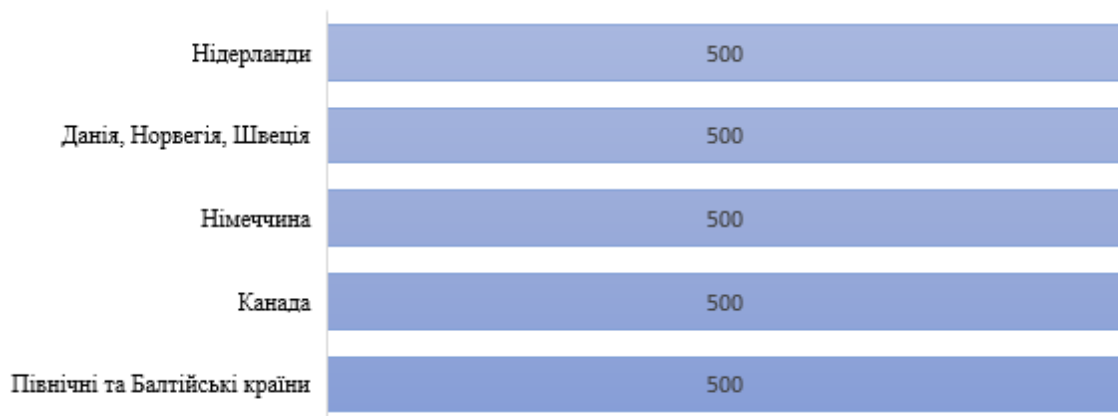

Рис. 2.3. Двосторонні пакети підтримки України в межах PURL,
друге півріччя 2025 р., млн дол. США

Джерело:[145]

У системі фінансових інструментів НАТО PURL виконує доповнювану роль щодо Комплексного пакета допомоги (CAP) та трастових фондів Альянсу. Якщо CAP і трастові фонди орієнтовані передусім на довгостроковий розвиток оборонних спроможностей, інституційну трансформацію та підвищення взаємосумісності за стандартами NDPP, то PURL зосереджується на оперативному закритті критичних військових потреб у коротко- та середньостроковій перспективі. Таким чином, PURL формує практичний міст між стратегічним оборонним плануванням і реальними бойовими потребами [174].

З позицій воєнно-економічної безпеки PURL має важливе значення як інструмент зниження фіскального навантаження на державний бюджет України. Передача військового обладнання за рахунок зовнішнього фінансування дозволяє вивільняти внутрішні бюджетні ресурси для фінансування мобілізаційних, логістичних і соціально-економічних витрат воєнного часу, а також для розвитку національного оборонно-промислового комплексу. У цьому сенсі PURL слід розглядати як елемент ширшої фінансово-економічної архітектури підтримки оборони, що взаємодіє з інструментами НАТО, ЄС та США. PURL репрезентує новий тип військово-фінансового механізму, який поєднує багатостороннє фінансування, пріоритетне планування потреб і централізовану логістику. Його впровадження посилює здатність України інтегрувати зовнішні фінансові ресурси у національну систему оборонного менеджменту та підвищує ефективність використання міжнародної військової допомоги в умовах високої інтенсивності воєнних загроз.

Додаткову фінансово-технічну підтримку Україні забезпечує система трастових фондів НАТО, спрямована на фінансування проєктів у сферах гуманітарного розмінування, медичної реабілітації, логістичного забезпечення, кібербезпеки та модернізації оборонних інституцій. Для України трастові фонди виступають важливим механізмом акумуляції зовнішніх фінансових ресурсів, що використовуються для реалізації цільових реформ і проєктів розвитку оборонного сектору. Їх застосування ґрунтується на стандартизованих процедурах НАТО щодо підзвітності, аудиту та стратегічного планування, що

забезпечує прозору й контрольовану модель розподілу міжнародної допомоги та підвищує довіру донорів [136].

Паралельно з механізмами НАТО, вагоме значення у формуванні фінансової спроможності України має підтримка Європейського Союзу, зокрема в межах Європейського Фонду Миру (EPF), Інструменту макрофінансової допомоги (MFA), гуманітарних програм та проєктів з інституційного розвитку. Європейські механізми доповнюють фінансову архітектуру НАТО, створюючи цілісну систему зовнішньої підтримки [89]. Ключовою платформою у сфері безпекової та оборонної допомоги з боку ЄС виступає EPF, який забезпечує фінансування постачання озброєння, військової техніки, підготовки персоналу та розвитку оборонних спроможностей Збройних Сил України. Саме в межах EPF ухвалюються рішення щодо пакетів військової допомоги, які функціонують як критичне доповнення до трастових фондів і програм НАТО. EPF створює умови для довгострокового інвестування в оборонну Україну та одночасно посилює взаємосумісність українського війська зі збройними силами держав – членів ЄС і НАТО [88].

Коштом країн-членів ЄС та EPF за 2022-2025 рр. Україні було надано військової допомоги на суму 66 млрд євро (рис. 2.4).

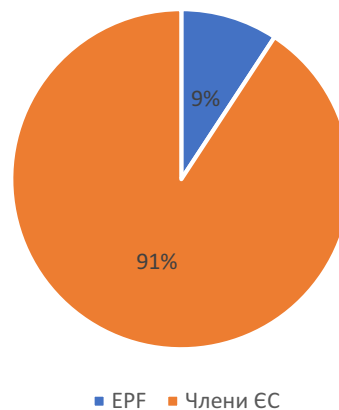

Рис. 2.4. Розподіл допомоги, наданої на військову підтримку України між EPF та членами ЄС, 2022-2025 рр., %

Джерело: [60]

Важливим макрофінансовим інструментом залишається МФА, спрямований на підтримку стабільності державних фінансів України, платіжного балансу та загальної стійкості економіки в умовах воєнного часу. Значення МФА полягає не лише у прямому фіскальному ефекті, а й у зміцненні кредитоспроможності держави, що створює передумови для інтеграції ресурсів НАТО та ЄС у національну бюджетну систему та забезпечує фінансову базу для реалізації оборонних програм [122].

Окрему групу формують позикові та відновлювальні інструменти ЄС і міжнародних фінансових інституцій, спрямовані на післявоєнне відновлення та підвищення загальної резильєнтності України. До них належать, зокрема, кредитні механізми в межах Рамкової програми ЄС «Ukraine Facility 2024-2027» Європейського інвестиційного банку (ЕІВ), Європейського банку реконструкції та розвитку (ЕБРД) і Світового банку. Хоча призначення цього фінансування не має суто оборонного характеру, воно відіграє важливу роль у відновленні критичної інфраструктури, транспортних і енергетичних мереж, промислового потенціалу та державних інституцій.

Структура фінансування «Ukraine Facility» передбачає поєднання прямої бюджетної підтримки, інвестиційних інструментів та технічної й адміністративної допомоги (рис. 2.5) [155].

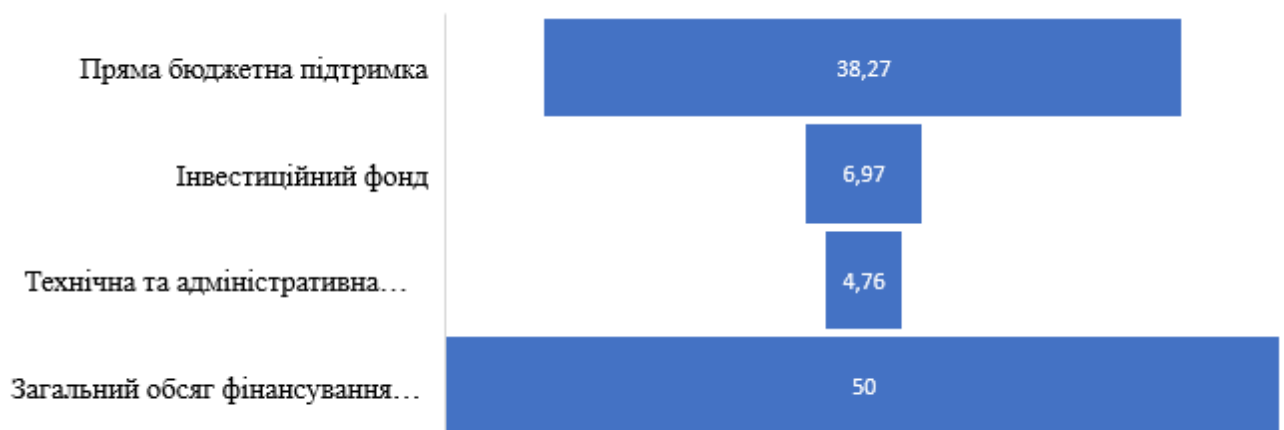

Рис. 2.5. Обсяги фінансової підтримки України у межах реалізації «Ukraine Facility 2024-2027», млрд євро

Джерело: [60]

Протягом 2024-2027 рр. у межах реалізації «Ukraine Facility» з ЄС буде виділено 50 млрд євро на фінансування державного бюджету, стимулювання інвестицій та надання технічної підтримки у реалізації програми. Зокрема, 38,27 млрд євро спрямовуються на пряму підтримку державного бюджету України у формі грантів і пільгових кредитів, що забезпечує виконання соціально-економічних зобов'язань держави та формує фіскальний простір для фінансування сектору безпеки й оборони. 6,97 млрд євро буде акумульовано в межах Інвестиційного фонду, призначеного для стимулювання приватних і публічних інвестицій, відновлення критичної інфраструктури та модернізації економіки. Ще 4,76 млрд євро передбачено на технічну та адміністративну підтримку, включно з інституційним зміцненням органів державної влади, підготовкою та впровадженням реформ, а також наближенням України до стандартів і політик Європейського Союзу.

Суттєвим компонентом зовнішньої підтримки залишаються гуманітарні програми ЄС, орієнтовані на захист цивільного населення, відновлення критичної інфраструктури, забезпечення енергетичної, соціальної та регіональної стійкості. Хоча ці програми не належать до оборонного фінансування у вузькому сенсі, вони виконують ключову функцію у зміцненні загальної резильєнтності держави, що є необхідною умовою ефективної реалізації оборонних функцій [85]. Їх фінансування зменшує навантаження на національний бюджет і дозволяє спрямовувати більші обсяги внутрішніх ресурсів на потреби оборони та розвиток оборонно-промислового комплексу [84].

Окрему роль відіграють проекти інституційного розвитку та технічної допомоги під егідою Європейської Комісії, спрямовані на модернізацію системи державного управління, реформу сектору безпеки й оборони, цифровізацію бюджетних і закупівельних процесів, упровадження європейських процедур стратегічного та оборонного планування, а також підвищення прозорості у сфері оборонних закупівель. Ініціативи формують інституційне підґрунтя для використання фінансових інструментів НАТО, забезпечуючи адаптацію українських процедур до стандартів ЄС і Альянсу [76].

У цілому європейські фінансові механізми доповнюють інструменти підтримки НАТО, формуючи систему зовнішнього забезпечення оборонних, економічних та інституційних спроможностей України. Взаємодія інструментів ЄС і НАТО створює синергетичний ефект: ЄС зосереджується на макрофінансовій стабільності, відновленні та інституційному розвитку, тоді як НАТО концентрується на розвитку оборонних спроможностей, галузевих реформах і військово-технологічних інноваціях.

На євроатлантичному рівні ключову роль відіграють трастові фонди НАТО, ініціатива PURL, програма розбудови оборонних спроможностей (DCB) та Комплексний пакет допомоги (CAP), які спрямовані на розвиток оборонних спроможностей України відповідно до стандартів НАТО, зокрема в межах NDPF, забезпечуючи взаємосумісність, логістику, кібербезпеку, інституційну модернізацію та оборонні інновації. Європейський рівень представлений інструментами ЄС, що виконують доповнювану функцію щодо механізмів НАТО. EPF забезпечує безпосередню військову підтримку та підвищення взаємосумісності Збройних Сил України зі збройними силами держав-членів НАТО та ЄС, тоді як MFA і «Ukraine Facility» формують макрофінансову стабільність, бюджетну спроможність і фінансову стійкість держави. Саме ці інструменти створюють фіскальну та інституційну основу для сталого фінансування сектору безпеки й оборони.

На національному рівні акумульовані зовнішні фінансові ресурси інтегруються у державний бюджет України та спрямовуються на фінансування сектору безпеки й оборони і розвиток оборонно-промислового комплексу. У сукупності сформована система фінансування забезпечує синергетичний ефект: поєднання військових, фінансових і бюджетних інструментів НАТО та ЄС дозволяє не лише підтримувати обороноздатність України в умовах воєнного часу, а й формувати довгострокову економічну та інституційну стійкість, необхідну для подальшої євроатлантичної інтеграції (рис. 2.6).

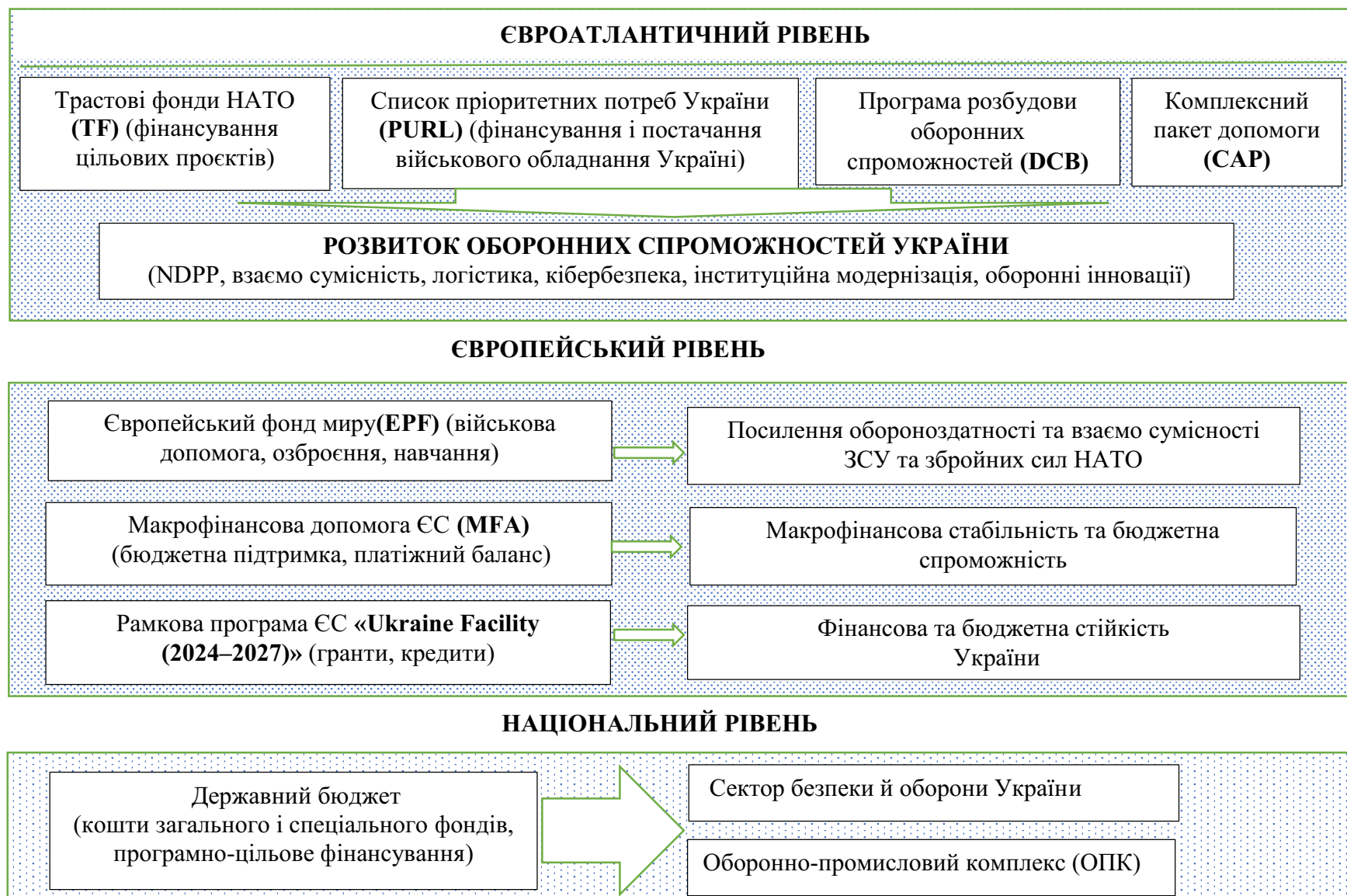

Рис. 2.6. Механізм взаємодії фінансових інструментів НАТО та ЄС у забезпеченні оборонної та економічної стійкості України (систематизовано автором)

У результаті аналізу інституційно-правових засад інтеграції фінансових інструментів НАТО та Європейського Союзу у систему забезпечення оборонних потреб України встановлено, що вітчизняне нормативно-правове поле загалом сформувало необхідні базові умови для залучення та адміністрування зовнішніх фінансових ресурсів у воєнний період. Ключові національні стратегічні документи, бюджетне законодавство та механізми публічних закупівель забезпечують юридичну легітимність, підзвітність і процедурну сумісність використання коштів міжнародних партнерів відповідно до стандартів НАТО та ЄС, що дозволяє інтегрувати інструменти Альянсу у національну систему оборонного менеджменту.

Доведено, що поєднання наднаціональних фінансових механізмів НАТО та Європейського Союзу формує систему зовнішньої підтримки, яка спрямована як на забезпечення безпосередніх оборонних потреб, так і на макрофінансову стабілізацію, інституційний розвиток та післявоєнне відновлення України. Така система забезпечує синергетичний ефект, за якого військова допомога доповнюється бюджетною, інвестиційною та технічною підтримкою, зменшуючи фіскальне навантаження на державний бюджет і підвищуючи стійкість економіки в умовах тривалої воєнної агресії. Обґрунтовано, що інтеграція фінансових інструментів НАТО та ЄС у національну систему управління оборонними ресурсами має важливе значення для воєнно-економічної безпеки України. Вона створює фінансовий і інституційний простір для розвитку оборонно-промислового комплексу, впровадження стандартів оборонного планування НАТО (NDPP) та забезпечення довгострокової оборонної стійкості держави.

2.2. Структура та динаміка економічної підтримки оборонних потреб України з боку НАТО і ЄС

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України зовнішня допомога набула безпрецедентного значення, виступаючи одним із ключових чинників забезпечення стійкості сектору безпеки й оборони, підтримання боєздатності Збройних Сил України (далі – ЗСУ), модернізації оборонно-промислового комплексу та стабілізації національної економіки. Міжнародні партнери України – країни-члени НАТО, Європейський Союз, окремі держави, а також міжнародні фінансові організації, застосовують широкий спектр фінансових інструментів підтримки, зокрема бюджетну допомогу, спеціальні трастові фонди, програми технічної й логістичної підтримки, інвестиції у відновлення критичної інфраструктури та розвиток оборонних інновацій. Сукупність зазначених інструментів формує багаторівневу систему зовнішнього фінансування, яка забезпечує як задоволення нагальних оборонних потреб, так і довгострокову модернізацію оборонних спроможностей держави.

З початком повномасштабної агресії російської федерації у лютому 2022 р., європейські країни швидко стали ключовими контрибуторами у наданні Україні військової, фінансової та гуманітарної допомоги. Аналіз сукупних зобов'язань і фактично наданих обсягів підтримки засвідчує, що Європейський Союз, його інституції та держави-члени в сукупності забезпечили найбільший обсяг допомоги порівняно з будь-яким іншим міжнародним партнером, включно зі Сполученими Штатами Америки. Зазначена підтримка охоплювала широкий спектр критично важливих ресурсів – від систем протиповітряної оборони й артилерійських боєприпасів до танків і броньованої техніки.

Провідні європейські донори, зокрема Німеччина, Велика Британія, Польща, а також держави Балтійського регіону, мобілізували значні національні фінансові та матеріально-технічні ресурси, поєднуючи двосторонні механізми допомоги з інструментами спільного фінансування на рівні Європейського Союзу та НАТО. Активне використання загальноєвропейських фінансових

механізмів дало змогу підвищити узгодженість допомоги, забезпечити її масштабність і спрямувати ресурси на пріоритетні напрями розвитку оборонних спроможностей України (рис. 2.7).

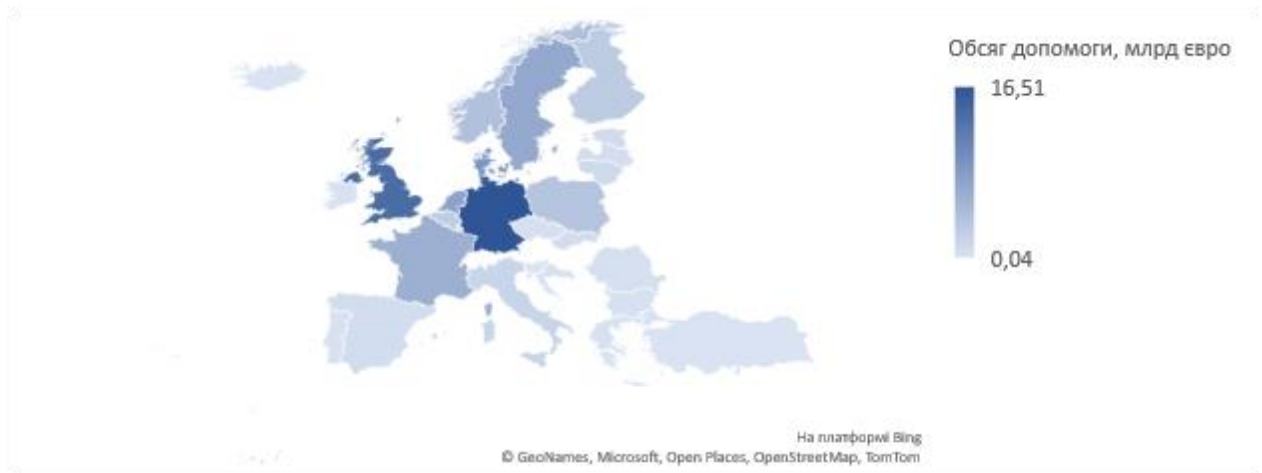

Рис. 2.7. Військова допомога, надана Україні європейськими країнами у період з січня 2022 р. по червень 2025 р., млрд євро

Джерело: побудовано на основі [127].

Військова допомога, надана Україні європейськими державами у період з січня 2022 р. по червень 2025 р., уособлює кардинальну трансформацію ролі Європи – від переважно «додаткового» до провідного центру військової підтримки України. За обсягами взятих військових зобов'язань лідируючі позиції посідають Німеччина (16,51 млрд євро), Велика Британія (13,77 млрд євро) та Данія (9,16 млрд євро), які у сукупності формують понад третину загального обсягу військової допомоги, наданої європейськими країнами Україні.

До групи найбільших донорів також належать Нідерланди (7,48 млрд євро), Швеція (6,73 млрд євро) та Франція (5,96 млрд євро), що підтверджує визначальну роль західноєвропейських і північних держав у забезпеченні оборонних потреб України. Висока концентрація військових зобов'язань у цій групі країн свідчить про формування стабільного ядра європейської оборонної підтримки, здатного забезпечувати як короткострокові потреби Збройних Сил України, так і довгострокове нарощення їхніх спроможностей [161].

Характерною особливістю сучасного етапу є перехід провідних донорів від використання наявних складських запасів до фінансування нових контрактів з національними та спільними оборонно-промисловими підприємствами, що свідчить про інституціоналізацію підтримки України та її інтеграцію в європейську оборонно-промислову політику [116].

Другий кластер формують держави з середнім рівнем військової підтримки України, до яких належать Норвегія, Польща, Фінляндія, Бельгія, Італія та Литва, обсяги зобов'язань яких коливаються в межах 1–4 млрд євро. Для цієї групи країн характерним є поєднання відносно обмежених, порівняно з провідними донорами, економічних і бюджетних можливостей із високим рівнем політичної та безпекової солідарності з Україною. Особливо це стосується Польщі, Литви, Фінляндії та Норвегії, для яких підтримка України має виразний стратегічний та регіонально-безпековий вимір.

Третю, найчисельнішу групу становлять держави з відносно невеликими обсягами військової допомоги (менше 1 млрд євро), зокрема Естонія, Іспанія, Словаччина, Латвія, Румунія, Чехія, Португалія, Хорватія, Болгарія, Люксембург, Греція, Ірландія, Словенія, Туреччина та Ісландія. Попри порівняно скромні номінальні показники, для частини цих країн – насамперед держав Балтійського регіону – обсяги допомоги є значними у перерахунку на ВВП або на душу населення, що свідчить про високий рівень політичної підтримки України та усвідомлення спільності безпекових загроз. Інші держави цієї групи відіграють роль важливих спеціалізованих донорів, зосереджуючись на окремих видах озброєння, боєприпасів, логістичних або навчальних спроможностей, що ефективно доповнює загальну архітектуру військової підтримки [86].

Загалом аналіз засвідчує, що європейська військова допомога Україні має неоднорідну, але структурно збалансовану конфігурацію. Обмежене коло великих донорів формує основний фінансовий і матеріально-технічний масив підтримки, тоді як широка група середніх і малих держав забезпечує політичну легітимність, географічну репрезентативність і стійкість коаліції підтримки. Така модель відповідає логіці розподілу тягаря в межах НАТО та ЄС, коли рівень

фінансових зобов'язань корелює з економічною спроможністю та стратегічними пріоритетами окремих країн.[172].

Водночас зовнішні аналітичні оцінки свідчать, що у 2024–2025 рр. європейські держави поступово перетворилися на головне джерело військової підтримки України, випередивши Сполучені Штати Америки за обсягами нових пакетів допомоги та фінансуванням озброєнь через оборонну промисловість. Значущість цієї підтримки полягає не лише у кількісних показниках, а й у її стратегічній спрямованості та довгостроковому характері. Країни-члени ЄС ініціювали багаторічні програми фінансування, створення тренувальних місій (EUMAM Ukraine) та спільних закупівельних механізмів для забезпечення стабільного постачання боєприпасів і військової техніки.

Таким чином, військово-технічна та фінансова підтримка з боку європейських держав стала фундаментальним чинником забезпечення обороноздатності та стійкості України в умовах повномасштабної агресії, водночас трансформувавши Європейський Союз із переважно економічного об'єднання на ключового гравця у сфері європейської та євроатлантичної безпеки. На рис. 2.8 проілюстровано обсяги військової допомоги, наданої Україні Сполученими Штатами Америки та європейськими країнами у період з січня 2022 р. по червень 2025 р.

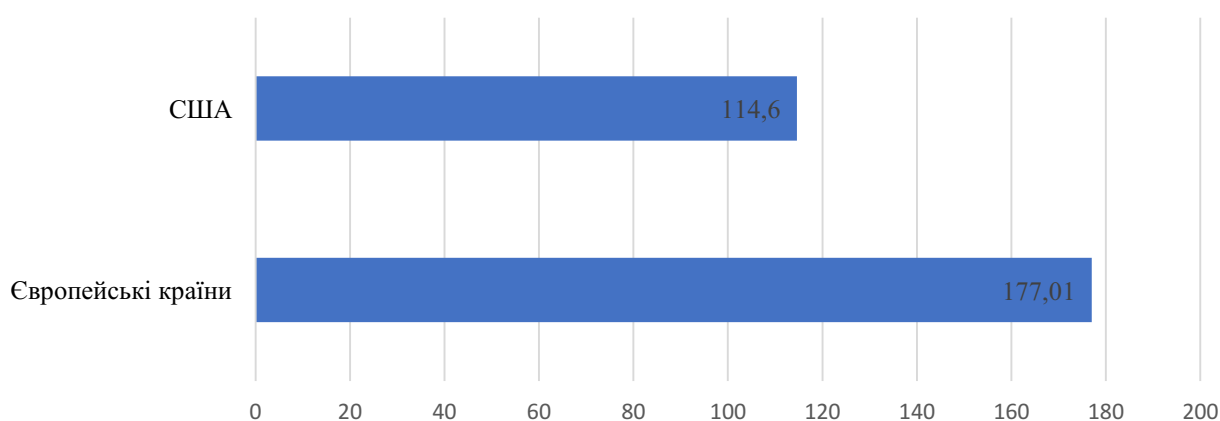

Рис. 2.8. Військова допомога, надана Україні європейськими країнами та США у період з січня 2022 р. по червень 2025 р., у млрд євро

Джерело: побудовано на основі [116].

Обсяги військової допомоги, наданої Україні, є узагальненою оцінкою сукупних урядових зобов'язань і фактичних видатків, здійснених у межах двосторонніх і багатосторонніх програм підтримки. Проведений аналіз засвідчує, що європейські держави загалом суттєво перевищили обсяги американської військової підтримки, надавши Україні 177,01 млрд євро, тоді як відповідний показник Сполучених Штатів Америки становив 114,6 млрд євро. Таким чином, внесок Європи у фінансування оборонних потреб України перевищує американський приблизно на 55 %, що свідчить про її провідну роль у забезпеченні воєнно-економічної стійкості держави.

Сформоване співвідношення є закономірним у контексті геополітичної близькості та прямої зацікавленості європейських країн у регіональній стабільності та безпеці, оскільки повномасштабна агресія проти України безпосередньо впливає на архітектуру безпеки Європи. Важливою особливістю європейської підтримки є не лише її більший загальний обсяг, а й високий рівень диверсифікації донорства, що охоплює значну кількість держав з різним економічним і оборонним потенціалом. Така модель знижує залежність фінансування від окремих країн-донорів і підвищує стійкість системи зовнішньої підтримки України в середньо- та довгостроковій перспективі.

Водночас Сполучені Штати Америки, попри нижчий номінальний обсяг загальної допомоги, залишаються системним джерелом високотехнологічних військових поставок, зокрема у сферах протиповітряної та протиракетної оборони, далекобійних озброєнь, розвідки, кіберзахисту та підготовки особового складу. Зміна лідерства у загальних обсягах допомоги на користь Європи, особливо у 2024–2025 рр., значною мірою пов'язана з переходом європейських держав від переважного постачання наявних складських запасів до фінансування довгострокових оборонних контрактів. Зазначений механізм стимулює розширення виробничих спроможностей оборонної промисловості як у державах ЄС, так і в Україні, формуючи сталу фінансову основу забезпечення оборонних потреб. За таких умов Європа поступово перебирає на себе роль базового фінансового донора оборонного сектору України, тоді як США доповнюють цю

підтримку критично важливими технологічними компонентами та спеціалізованими програмами військової підготовки.

Табл. 2.2 узагальнює структуру та масштаби допомоги Україні з боку європейських держав у трьох ключових аспектах – військовому, гуманітарному та фінансовому, що дозволяє комплексно оцінити роль Європи у забезпеченні оборонної та соціально-економічної стійкості України в умовах повномасштабної агресії.

Таблиця 2.2

Обсяги військової, гуманітарної та фінансової допомоги Україні з боку європейських країн (млрд євро)

Країна	Військова допомога	Гуманітарна допомога	Фінансова допомога
Німеччина	16,51	3,37	1,41
Велика Британія	13,77	0,99	3,84
Данія	9,16	0,82	0
Нідерланди	7,48	0,80	0,72
Швеція	6,73	0,42	0,45
Франція	5,96	0,80	0,80
Норвегія	3,95	0,98	1,55
Польща	3,63	0,49	0,91
Фінляндія	2,88	0,24	0
Бельгія	2,76	0,39	0
Італія	1,70	0,50	0,41
Іспанія	0,79	0,11	0,57
Литва	1,05	0,16	0
Австрія	0,86	0,73	0
Швейцарія	0	0,72	0,21
Естонія	0,85	0,06	0
Словаччина	0,69	0,02	0
Латвія	0,57	0,02	0
Румунія	0,36	0,12	0
Чехія	0,34	0,05	0
Португалія	0,30	0	0
Хорватія	0,25	0,09	0
Болгарія	0,24	0	0

Джерело: побудовано на основі [160]

Сумарно європейські держави надали Україні 103,58 млрд євро різних видів підтримки, з яких домінуючу частку становить військова допомога — 80,83 млрд євро, або 78,0 % загального обсягу. Гуманітарна допомога у розмірі 11,88 млрд євро (11,5 %) та фінансова підтримка обсягом 10,87 млрд євро (10,5 %),

хоча й відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної та макрофінансової стабільності України, є другорядними компонентами у загальній структурі європейської підтримки.

Аналіз сумарних обсягів допомоги (як суми військової, гуманітарної та фінансової складових) дозволяє чітко ідентифікувати ключових донорів. Лідируючі позиції посідають Німеччина – 21,29 млрд євро (20,6 %) та Велика Британія – 18,60 млрд євро (18,0 %), за якими йдуть Данія – 9,98 млрд євро (9,6 %) і Нідерланди – 9,00 млрд євро (8,7 %). У сукупності десять провідних держав-донорів, включно зі Швецією, Францією, Норвегією, Польщею, Бельгією та Фінляндією, забезпечують понад 88 % усіх зафіксованих обсягів допомоги, фактично формуючи фінансову та матеріально-технічну основу європейської підтримки України. Абсолютними лідерами залишаються Німеччина та Велика Британія, частка яких у загальному обсязі допомоги наближається до 39 %.

Окремий аналіз структури військової допомоги показує, що перша десятка держав за її обсягами (Німеччина, Велика Британія, Данія, Нідерланди, Швеція, Франція, Норвегія, Польща, Фінляндія та Бельгія) визначає основний військово-технічний потенціал підтримки України. Лише Німеччина та Велика Британія разом забезпечують понад 37 % усієї військової допомоги у межах наведеної вибірки. Водночас такі країни, як Данія, Нідерланди, Швеція та Франція, попри менший економічний масштаб порівняно з Німеччиною, демонструють високий рівень залучення до постачання озброєнь і військової техніки, що свідчить про їхню активну роль у формуванні європейської оборонної підтримки України.

Разом з тим, низка держав – зокрема Португалія, Хорватія, Болгарія, країни Балтійського регіону, Словаччина, Румунія та Чехія – виступають донорами з відносно невеликими номінальними обсягами військової допомоги. Однак для більшості з них ці внески є істотними у перерахунку на валовий внутрішній продукт або на душу населення, що свідчить про високий рівень політичної солідарності з Україною та усвідомлення спільності безпекових викликів у європейському регіоні [153].

У структурі гуманітарної допомоги чітко простежується вагома роль нейтральних або формально позаблокових держав, зокрема Австрії та Швейцарії, які майже не залучені до військових поставок, проте активно фінансують гуманітарні програми та проекти цивільного спрямування. При цьому Німеччина знову виступає безумовним лідером, забезпечуючи майже третину загального обсягу гуманітарної підтримки, що підтверджує її системоутворюючу роль у всіх компонентах європейської допомоги Україні. Така диференціація підходів окремих держав відображає різні політико-правові обмеження та національні пріоритети, водночас не знижуючи загального рівня солідарності з Україною.

Фінансова допомога характеризується значно вищим рівнем концентрації, з чітким домінуванням Великої Британії, Норвегії та Німеччини, які сукупно формують понад половину її загального обсягу. Водночас Польща, Франція, Нідерланди та Іспанія забезпечують суттєву додаткову частку фінансової підтримки, посилюючи макрофінансову стійкість України через механізми пільгового кредитування, гарантії, бюджетну підтримку та цільові фонди. Така структура фінансової допомоги сприяє стабілізації державних фінансів України та створює передумови для безперервного фінансування як соціальних, так і оборонних потреб.

Загалом проведений аналіз підтверджує, що європейська підтримка України має багаторівневий та асиметричний характер. Обмежене коло великих економік несе основне фінансове навантаження, тоді як держави Центрально-Східної Європи та Балтійського регіону формують критично важливий «регіональний пояс солідарності», компенсуючи відносно скромні економічні можливості високим рівнем відданості та пропорційними внесками. Домінування військової складової у структурі допомоги відображає пріоритетність безпекових завдань, однак гуманітарні та фінансові інструменти забезпечують соціальну й макроекономічну стійкість, без якої підтримання оборонного потенціалу є неможливим у середньо- та довгостроковій перспективі.

Використання картографічної візуалізації (картограми) дозволяє відобразити порівняльний розподіл фінансового навантаження між країнами-донорами, виміряний як частка валового внутрішнього продукту (% ВВП), спрямована на підтримку України. Такий підхід дає змогу оцінити не лише абсолютні обсяги допомоги, а й реальну інтенсивність участі окремих держав, тобто співвідношення наданої підтримки до їхніх економічних можливостей, що є особливо важливим для аналізу політичної солідарності та стійкості міжнародної коаліції підтримки України (рис. 2.9).

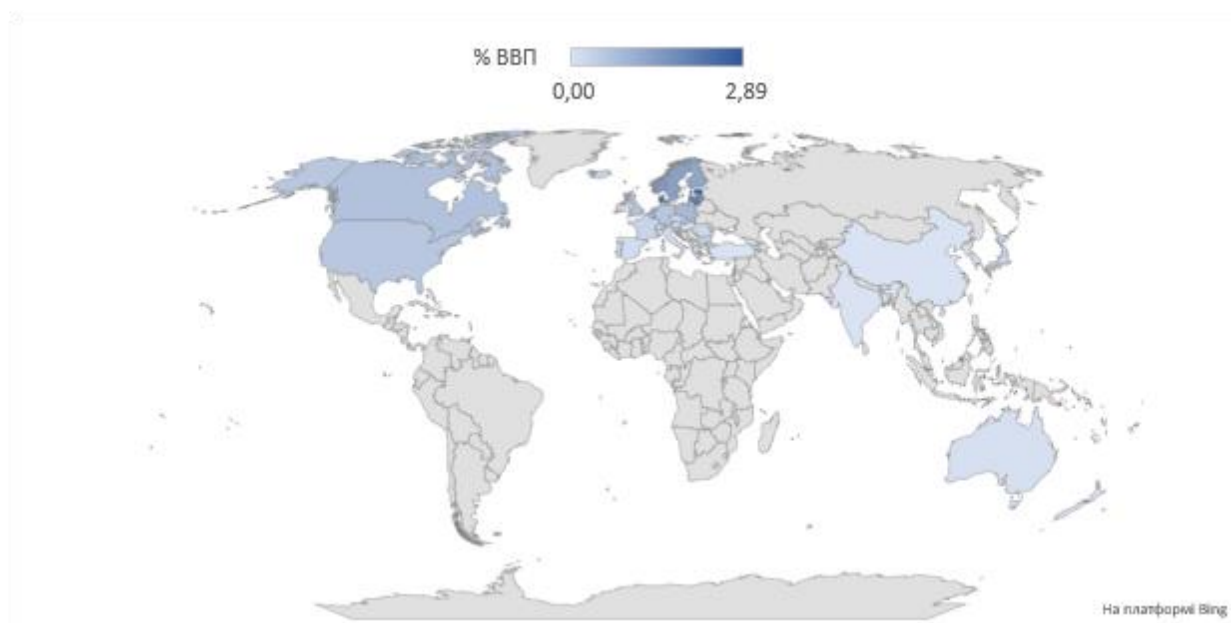

Рис. 2.9. Розподіл двосторонньої допомоги Україні як ВВП країни-донора за 2021 р. у період з 24 січня 2022 р. по 30 червня 2025 р. за країнами, %
Джерело: побудовано на основі [68].

Аналіз двосторонньої допомоги Україні у розрізі частки валового внутрішнього продукту країн-донорів у 2022–2025 рр. засвідчує суттєву диференціацію рівнів підтримки, яка зумовлена не лише масштабами національних економік, а й геополітичними пріоритетами держав, особливостями їхньої оборонної культури, ступенем сприйняття безпекових загроз, а також інституційними та політичними передумовами ухвалення рішень. Відносний вимір допомоги (% ВВП) дозволяє більш адекватно оцінити реальний

рівень залученості окремих країн до підтримки України, ніж аналіз абсолютних фінансових показників.

Отримані дані свідчать, що найвищу інтенсивність підтримки у відносному вимірі демонструють країни Північної Європи та Балтійського регіону. Данія (2,89 % ВВП), Естонія (2,80 %), Литва (2,16 %) та Латвія (1,83 %) спрямували на допомогу Україні найбільші частки свого національного продукту, суттєво випереджаючи інші держави. Така динаміка відображає високий рівень їхньої безпекової вразливості, безпосередню близькість до російської федерації, а також стійкий суспільно-політичний консенсус щодо необхідності інвестування у стримування агресії через підтримку України. До цієї ж групи за рівнем інтенсивності належать країни Північної Європи – Норвегія (1,53 %), Швеція (1,36 %) та Фінляндія (1,25 %), що корелює з їхнім стратегічним інтересом у формуванні стабільного безпекового середовища у Північній та Східній Європі.

Середній рівень підтримки, який коливається в межах 0,5–1,0 % ВВП, характерний для таких країн, як Нідерланди (1,01 %), Польща (0,84 %), Словаччина (0,70 %), а також для Канади, Великої Британії та Німеччини (0,56–0,68 %). Визначальною особливістю цієї групи є те, що, попри відносно нижчі показники у перерахунку на ВВП, саме ці держави забезпечують ключову частину допомоги в абсолютних обсягах. Зокрема, США та Німеччина належать до найбільших донорів за сумарним обсягом наданих ресурсів, однак значний масштаб їхніх економік зумовлює зниження питомої ваги підтримки у відносному вимірі. Польща та Словаччина, будучи безпосередніми сусідами України, демонструють високий рівень регіональної відповідальності, хоча їхня інтенсивність підтримки поступається країнам Балтійського регіону.

Помірний рівень підтримки (0,2–0,5 % ВВП) характерний для Європейської комісії (0,42 %), Люксембургу (0,38 %), Болгарії (0,32 %), Японії (0,31 %), Ісландії (0,30 %), Франції (0,29 %) та Румунії (0,20 %). Такий рівень відображає збалансовану, але обмежену участь у підтримці України. Для окремих держав, зокрема Австрії та Болгарії, нижча інтенсивність може бути

пов'язана з енергетичною залежністю від російської федерації, внутрішньополітичною поляризацією або стриманими бюджетними підходами у сфері безпеки. У випадку Франції простежується певний дисбаланс між її військово-політичним потенціалом і фактичною часткою допомоги у відсотках ВВП, що свідчить про обережну фінансову позицію та пріоритетизацію власних оборонних програм.

Низький рівень підтримки, що не перевищує 0,15 % ВВП, характерний для таких держав, як Португалія, Швейцарія, Іспанія та Греція. Обмежена інтенсивність участі цих країн зумовлена сукупністю чинників, серед яких провідну роль відіграють внутрішні політико-економічні обмеження, фінансова стриманість, специфіка зовнішньополітичних орієнтацій, а також відсутність безпосередньої регіональної загрози. У цих умовах підтримка України має радше декларативний або гуманітарно-фінансовий характер, ніж системну безпекову спрямованість.

Особливу увагу в цьому контексті привертають Угорщина та Туреччина, які, будучи членами НАТО, демонструють мінімальний рівень підтримки України у відносному вимірі. Така позиція значною мірою пояснюється їхньою специфічною зовнішньополітичною стратегією, орієнтованою на збереження балансу у відносинах із російською федерацією, а також внутрішньополітичними міркуваннями. Зазначене підкреслює наявність асиметрій у межах євроатлантичної спільноти щодо сприйняття масштабів і характеру загроз безпеці.

Окремо слід відзначити, що Китай та Індія у досліджуваній період не надавали Україні двосторонньої допомоги, що відображається у нульових значеннях показника у перерахунку на ВВП. Така позиція узгоджується з їхньою політикою стратегічного нейтралітету, прагненням уникати прямого залучення до європейських безпекових конфліктів та концентрацією на власних регіональних і глобальних інтересах.

Загалом проведений аналіз переконливо засвідчує, що інтенсивність фінансової та військової підтримки України у відносному вимірі (частка ВВП) виступає не лише економічним індикатором, а й маркером політичної волі, рівня

зовнішньополітичної відповідальності та пріоритетів безпекової політики країн-донорів. Найвищі значення характерні для держав, безпосередньо зацікавлених у стримуванні російської агресії через історичні, географічні та безпекові чинники. Водночас великі економіки забезпечують вагомий абсолютний внесок, хоча його питома вага у структурі ВВП залишається помірною. Низькі показники підтримки в окремих регіонах світу відображають обмежену залученість до європейської безпекової архітектури або переорієнтацію на власні регіональні інтереси.

Встановлено, що фінансова підтримка оборонних потреб України з боку міжнародних партнерів у період повномасштабної збройної агресії набула системного та багатоканального характеру, поєднуючи бюджетну допомогу, військово-технічне фінансування, трастові механізми, макрофінансові інструменти та спеціалізовані програми НАТО й Європейського Союзу. Ключову роль у формуванні ресурсної бази оборонного сектору відіграють країни-члени ЄС, США та держави G7, що забезпечують основний обсяг фінансових і матеріальних ресурсів, тоді як інституційні механізми НАТО (CAP, трастові фонди, PURL, DCB) і ЄС (EPF, MFA, «Ukraine Facility») формують систему довгострокової підтримки.

Доведено, що ефективність зовнішньої фінансової підтримки України визначається не лише масштабами залучених ресурсів, а й ступенем їх інституціоналізації, диверсифікації джерел і взаємодії між оборонними та макрофінансовими інструментами. Поєднання військової допомоги з макрофінансовою та гуманітарною підтримкою забезпечує фіскальний простір для фінансування сектору безпеки й оборони, знижує навантаження на державний бюджет та створює передумови для відновлення й розвитку оборонно-промислового комплексу. Сукупно це підтверджує, що міжнародна фінансова підтримка стала критичним чинником збереження обороноздатності України, її воєнно-економічної стійкості та інтеграції у євроатлантичну систему безпеки в середньо- та довгостроковій перспективі.

2.3. Роль і місце фінансових інструментів НАТО у системі економічного забезпечення оборонних потреб України

Підтримка України з боку Організації Північноатлантичного договору набула безпрецедентного масштабу після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації у лютому 2022 р. Водночас співпраця України з НАТО у сфері безпеки та оборони має значно глибші історичні витoki й було започатковане на початку 1990-х рр. Протягом десятиліть воно охоплювало широке коло заходів, починаючи від розбудови спроможностей України та розвитку взаємосумісності зі збройними силами НАТО, сприяння реформам у національному оборонному й безпековому секторах, до забезпечення невійськових заходів.

Після незаконної анексії Криму росією у 2014 р. співробітництво між Україною і НАТО у критично важливих сферах було активізовано. У відповідь на докорінну зміну безпекового середовища в регіоні НАТО суттєво посилило систему фінансового забезпечення власних оборонних потреб та підтримку України, зосередивши її спочатку на реформуванні ЗСУ, а пізніше оборонних інституцій загалом. Крім того, підтримка охоплювала надання матеріально-технічної допомоги, фінансових ресурсів, консультативного супроводу реформ, а також масштабні програми підготовки особового складу. Держави-члени Альянсу забезпечили навчання десятків тисяч українських військовослужбовців, а ЗСУ отримали можливість нарощувати оперативну сумісність шляхом участі у спільних навчаннях, тренуваннях та окремих операціях НАТО [75].

Важливим етапом підтримки з боку НАТО стало запровадження у 2016 р. Комплексного пакета допомоги Україні (САР), спрямованого на консолідацію та розширення наявних форматів співпраці. У межах САР було реалізовано широкий спектр програм з розбудови оборонного потенціалу, сфокусованих на ключових для сучасної війни напрямках, зокрема у сферах кіберзахисту, логістичного забезпечення, стратегічних комунікацій, протидії гібридним загрозам та підвищення інституційної спроможності сектору безпеки й оборони.

Багаторічна співпраця з НАТО відіграла визначальну роль у підвищенні стійкості ЗСУ та їх спроможності протистояти повномасштабному вторгненню російської федерації у 2022 р., а також у збереженні державного суверенітету та демократичного розвитку України.

Етапи еволюції відносин між НАТО та Україною проілюстровано на рис. 2.10.

Рис. 2.10. Етапи еволюції відносин між НАТО та Україною

Джерело: побудовано на основі [162]

Варто зауважити, що сукупні оборонні витрати країн-членів НАТО є одним із ключових індикаторів трансформації безпекової та фінансової архітектури Альянсу. Динаміка цих витрат відображає реакцію НАТО на зміну стратегічного середовища, ескалацію воєнних загроз, перегляд оборонних доктрин та посилення вимог до спільної відповідальності держав-членів у сфері колективної безпеки. Починаючи з 2014 р., після незаконної анексії Криму російською федерацією та початку гібридної війни проти України, оборонні

бюджети країн НАТО увійшли у фазу стійкого зростання, яка набула особливої інтенсивності після 2022 р. (рис. 2.11).

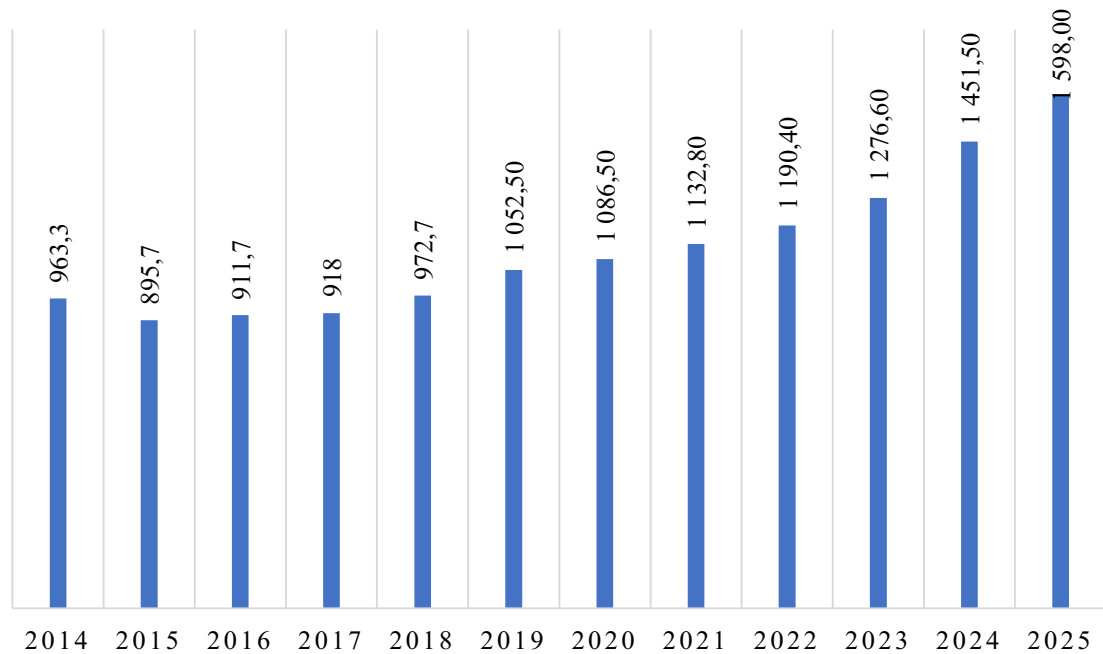

Рис. 2.11. Сукупні оборонні витрати країн-членів НАТО, 2014-2025 рр.
у млрд дол. США

Джерело: побудовано на основі [164].

Аналіз даних свідчить, що у 2014–2016 рр. оборонні витрати країн-членів НАТО залишалися відносно стабільними та коливалися в межах 895–963 млрд дол. США. Починаючи з 2017–2019 рр. спостерігається помірне, але стале зростання сукупних витрат (до понад 1,05 трлн дол. США у 2019 р.), що пов’язано з імплементацією рішень самітів НАТО щодо досягнення орієнтиру у 2% ВВП на оборону, модернізацією збройних сил, інвестиціями в озброєння, кібербезпеку та підвищення оперативної сумісності. У 2020–2021 рр., попри пандемію COVID-19 і значний фінансовий тиск на національні бюджети, оборонні витрати не лише не скоротилися, а продовжили зростати (до понад 1,13 трлн дол. США), що свідчить про закріплення оборони як пріоритетного напрямку державних фінансів та усвідомлення системних довгострокових загроз міжнародній безпеці.

Найбільш різке зростання зафіксовано оборонних витрат країн НАТО було зафіксовано у 2022–2025 рр. Після повномасштабного вторгнення росії в Україну сукупні оборонні витрати НАТО зросли з приблизно 1,19 трлн дол. США у 2022 р. до майже 1,6 трлн дол. США у 2025 р. Така динаміка свідчить про докорінну зміну фінансової парадигми НАТО – від стриманого, еволюційного нарощування оборонних спроможностей до моделі масштабної ремілітаризації, що характеризується прискореними оборонними закупівлями, розширенням військово-промислової бази, збільшенням інвестицій у високотехнологічні спроможності та системним посиленням східного флангу Альянсу. У цілому впродовж 2014–2025 рр. сукупні оборонні витрати країн-членів НАТО зросли більш ніж у 1,6 раза, що підтверджує глибоку трансформацію фінансового механізму діяльності Альянсу. В межах цієї трансформації стратегічна доцільність і безпекові імперативи дедалі частіше домінують над традиційними бюджетними обмеженнями, а оборонні видатки набувають характеру довгострокових інвестицій у колективну та партнерську безпеку.

У зазначеному контексті фінансові механізми НАТО дедалі більше спрямовуються на забезпечення оборонних потреб України в умовах тривалої збройної агресії з боку рф. Поглиблення інституційної та фінансової взаємодії між Україною та Альянсом створило підґрунтя для поступового переходу до стандартів НАТО у сфері оборонного планування, зокрема в межах NDPP. Ключову роль у реалізації цієї підтримки відіграють Комплексний пакет допомоги НАТО для України (CAP), система трастових фондів НАТО, Програма розбудови оборонних спроможностей (DCB), а також інституційні механізми спільних закупівель, постачання та логістики, що реалізуються через Агенцію НАТО з підтримки та закупівель (NSPA).

Особливістю фінансових механізмів НАТО є їх тісний зв'язок із Механізмом оборонного планування НАТО (NDPP), у межах якого визначаються пріоритетні потреби, які потребують фінансового забезпечення. Саме NDPP формує стратегічну логіку спрямування ресурсів, дозволяючи узгоджувати поточну фінансову допомогу з довгостроковими цілями трансформації сектору

безпеки й оборони України. У цьому контексті фінансові інструменти НАТО виконують не лише компенсаторну функцію, а й відіграють роль каталізатора структурних реформ, підвищення ефективності управління оборонними фінансами та поступової інтеграції України до євроатлантичної системи колективної безпеки (рис. 2.12) [132].

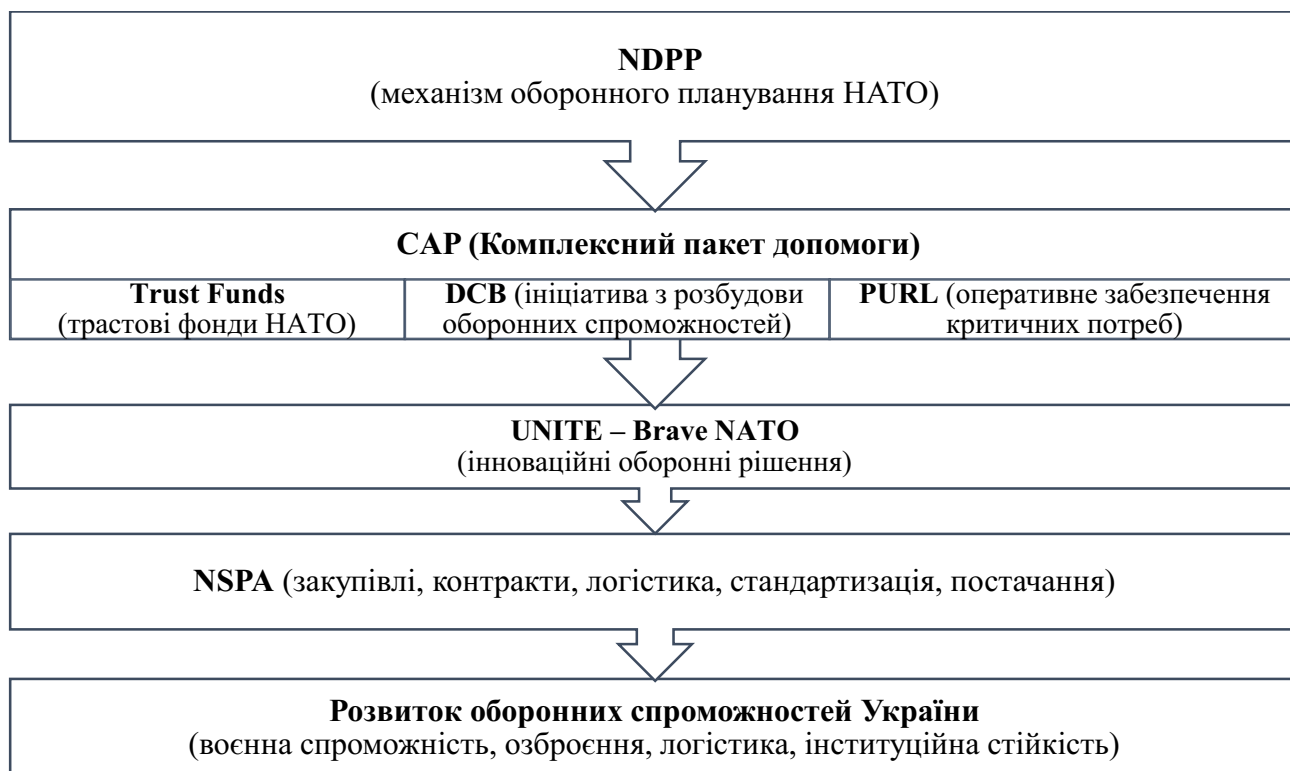

Рис. 2.12. Механізм взаємодії фінансових інструментів НАТО у напрямі розвитку оборонних спроможностей України

Джерело: побудовано на основі [132].

Характерною рисою NDPP є його здатність поєднувати стратегічні пріоритети із зобов'язаннями. У ході планування спочатку визначаються ключові напрями розвитку оборонних спроможностей країн-членів і країн-партнерів НАТО, потім вимоги щодо їх кількісних і якісних параметрів, а вже після цього механізми їхнього фінансування й реалізації. У такий спосіб NDPP стає не лише інструментом планування, а й основою для раціонального розподілу фінансових ресурсів Альянсу і його партнерів, враховуючи обмежені можливості бюджетів та стратегічні ризики [132]. Саме в межах NDPP формується логіка спрямування фінансових ресурсів НАТО, що дозволяє

поєднати поточну допомогу Україні з довгостроковими трансформаційними завданнями сектору безпеки й оборони. CAP, трастові фонди, PURL та інші механізми фінансової підтримки отримують стратегічне спрямування саме через зведені вимоги NDPF щодо пріоритетних напрямів розвитку. Наприклад, якщо в процесі обговорення NDPF визначено, що пріоритетним завданням є розвиток протиповітряної оборони або логістичних спроможностей, це безпосередньо перекладається на пріоритети фінансування в CAP та інших фінансових інструментах НАТО [132].

З практичної точки зору участь України в NDPF навіть як неповноправного члена дозволяє активно інтегрувати власне оборонне планування з оборонним плануванням НАТО, що дає змогу синхронізувати національні пріоритети та програми з вимогами Альянсу й сприяє ефективнішому використанню міжнародних фінансових ресурсів. Участь у NDPF також передбачає активну науково-технічну співпрацю, обмін даними щодо спроможностей і пропозиціями щодо оптимізації інвестицій у оборонно-безпекову сферу. На стратегічному рівні NDPF функціонує як система, що визначає загальні параметри оборонних спроможностей, які необхідно розвивати. Такий підхід має критичне значення в умовах, коли НАТО та його партнери, включно з Україною, мають координувати не лише військові, а й фінансові ресурси між собою та з іншими наднаціональними системами підтримки (наприклад, EU Ukraine Facility, EPF, ERA). NDPF забезпечує спільну методологічну основу, що дозволяє уникати дублювання, розбіжностей у стандартах та невідповідності між стратегічними цілями і тактичними діями [132].

З 2014 р. було започатковано низку цільових трастових фондів, спрямованих на ресурсне забезпечення розвитку оборонних спроможностей України. З метою підвищення інституційної узгодженості, прозорості та ефективності фінансово-організаційних механізмів підтримки у 2021 р. НАТО здійснила консолідацію всіх раніше існуючих трастових фондів, що функціонували на підтримку України, інтегрувавши їх у єдиний Цільовий фонд CAP для України. Створення CAP забезпечило формування спеціалізованого,

гнучкого та масштабованого інструменту фінансування, який дозволяє акумулювати та спрямовувати ресурси на реалізацію як короткострокових заходів нелетальної військової допомоги, так і довгострокових програм із нарощування оборонного та інституційного потенціалу України. Станом на червень 2025 р. загальний обсяг внесків союзників і партнерів до САР для України перевищив 1 млрд євро (близько 1,1 млрд дол. США), що підтверджує системний характер та довгострокову орієнтацію підтримки України з боку Альянсу, а також зростаючу роль фінансових інструментів НАТО у зміцненні воєнно-економічної стійкості держави [75].

Ініціатива з нарощування потенціалу в галузі оборони та пов'язаної з нею безпеки (DCB) посідає особливе місце у системі фінансово-інституційних механізмів НАТО, оскільки спрямована не на разове надання ресурсів, а на довгострокове формування спроможності держав-партнерів самостійно планувати, фінансувати та управляти сектором безпеки й оборони відповідно до стандартів Альянсу. На відміну від класичних форматів військової або фінансової допомоги, DCB функціонує як комплексний інституційний інструмент, що поєднує стратегічні консультації, експертну підтримку, навчання персоналу та супровід реформ у сфері оборонного менеджменту, бюджетного планування, фінансового контролю й цивільного демократичного нагляду [140].

Для України співпраця з DCB має системний характер і безпосередньо пов'язана з процесом інституційної конвергенції з НАТО. Участь у програмах DCB сприяє гармонізації національної системи оборонного планування та фінансового управління зі стандартами Альянсу, зокрема у частині програмно-цільового бюджетування, управління оборонними ресурсами, внутрішнього контролю та аудиту. Для України реалізація DCB є запорукою зростання абсорбційної спроможності національної фінансової системи у сфері оборони, адже часто обмежена координація між фінансовими та оборонними органами, недостатня стандартизація звітності стримують ефективне використання зовнішньої фінансової підтримки. DCB спрямована на усунення цих обмежень шляхом розвитку управлінських і організаційних можливостей національної фінансової системи у сфері оборони, що дозволяє трансформувати зовнішню

фінансову допомогу з короткострокових трансфертів у стійкі інвестиційні потоки, інтегровані у національне оборонне планування [140].

Особливістю DCB є її тісний зв'язок із Процесом оборонного планування НАТО (NDPP) та Комплексним пакетом допомоги Україні (CAP), де DCB виконує роль сполучної ланки між стратегічними вимогами Альянсу до розвитку оборонних спроможностей та реальною здатністю України імплементувати ці вимоги у власній системі управління і фінансування. Саме через DCB фінансові інструменти НАТО, трастові фонди, CAP, програми підтримки оборонного виробництва, отримують інституційне підґрунтя, яке забезпечує їх ефективне та підзвітне використання. Таким чином, DCB є не допоміжним, а системоутворюючим елементом фінансово-інституційної архітектури співпраці України з НАТО, який забезпечує перехід від тимчасової моделі підтримки до моделі стратегічної конвергенції, у межах якої фінансові ресурси Альянсу розглядаються як інвестиція у довгострокову воєнно-економічну стійкість України та зміцнення колективної безпеки євроатлантичного простору.

Логічним доповненням цієї системи є PURL, що представляє собою модель координації багатостороннього фінансування для закупівлі критичного оборонного обладнання. На відміну від класичних форматів допомоги, PURL функціонує не як окремий фінансовий інструмент, а як координаційна платформа, що забезпечує перехід від політичних рішень до операційної реалізації оборонних поставок. Логіка функціонування PURL ґрунтується на поетапній трансляції потреб Збройних Сил України у систему багатостороннього фінансування та виробництва. На першому етапі відбувається формалізація пріоритетних потреб України у сфері озброєння, військової техніки, боєприпасів та допоміжного обладнання. Далі ці потреби синхронізуються з наявними або потенційними виробничими потужностями, передусім оборонно-промислового комплексу США, а також можливостями європейських виробників. На завершальному етапі здійснюється координація фінансових внесків держав-партнерів, які або безпосередньо фінансують закупівлю, або компенсують витрати країнам-постачальникам [145].

Участь України в механізмі PURL потребує інституційної готовності національної системи управління оборонними ресурсами. Йдеться насамперед про прозорість обліку потреб, достовірність інформації щодо використання наданого озброєння, здатність забезпечити логістичний супровід та інтеграцію поставок у національні плани оборонного застосування. Таким чином, PURL не лише прискорює матеріально-технічне забезпечення, а й опосередковано стимулює розвиток процедур фінансового контролю, звітності та міжвідомчої координації в Україні.

У сукупності з такими інструментами, як трастові фонди НАТО, Комплексний пакет допомоги (CAP) та ініціатива DCB, механізм PURL формує цілісну систему воєнно-економічної взаємодії, зорієнтовану на поєднання короткострокового реагування з довгостроковою інституційною трансформацією. Така система спрямована не лише на задоволення нагальних оборонних потреб України, а й на поступову інтеграцію її фінансово-управлінських процедур, стандартів прозорості та планування у євроатлантичний безпековий простір, а PURL виступає важливим елементом переходу від фрагментарної допомоги до структурованої моделі стратегічної конвергенції України з НАТО.

У межах механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО ініціатива UNITE – Brave NATO посідає проміжне положення між задоволення оборонних потреб України (CAP, DCB, PURL, трастові фонди) та операційно-виконавчим рівнем, представленим Агенцією НАТО з підтримки та закупівель (NSPA). Функціонально UNITE – Brave NATO виконує роль інноваційно-фінансового акселератора, забезпечуючи трансформацію визначених пріоритетних оборонних потреб у масштабовані, стандартизовані та технологічно верифіковані рішення, придатні для подальшого контракування, інтеграції у логістичні ланцюги НАТО та матеріально-технічного постачання [59].

Важливу роль у фінансово-матеріальній підтримці держав-членів і партнерів Альянсу відіграє Агенція НАТО з підтримки та закупівель (NSPA) (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Роль NSPA у системі економічного забезпечення оборонних потреб України

Напрямок діяльності	Інструменти та механізми реалізації	Зміст діяльності	Результат для забезпечення оборонних потреб України
Ідентифікація та консолідація оборонних потреб	Механізм закупівель для нагальних потреб (PURL); багатонаціональні програми НАТО	Узагальнення запитів країн-учасниць і партнерів; формування консолідованого попиту на озброєння та матеріально-технічні засоби	Узгодження потреб ЗСУ з пріоритетами НАТО; зменшення ризику фрагментарних і дублюючих закупівель
Багатонаціональні оборонні закупівлі	Рамкові контракти; централізовані тендерні процедури НАТО	Проведення конкурентних процедур закупівель від імені кількох держав; укладання довгострокових контрактів	Зниження вартості одиниці продукції за рахунок ефекту масштабу; підвищення передбачуваності постачань
Контрактний менеджмент і фінансовий контроль	Стандартизовані процедури НАТО; механізми фінансового аудиту	Управління контрактами, платежами та виконанням зобов'язань постачальників	Підвищення прозорості використання коштів; зменшення фінансових і корупційних ризиків
Логістичне забезпечення та дистрибуція	Логістичні хаби НАТО; система об'єднаного забезпечення	Організація транспортування, зберігання та розподілу озброєння і матеріалів	Скорочення строків постачання; підвищення надійності логістичних ланцюгів
Управління життєвим циклом оборонної продукції	Програми технічного обслуговування і ремонту; стандарти НАТО	Супровід озброєння від етапу постачання до модернізації та утилізації	Зростання експлуатаційної готовності озброєння; оптимізація витрат на обслуговування
Стандартизація та взаємосумісність	Угоди зі стандартизації НАТО (STANAG)	Забезпечення відповідності технічних характеристик озброєння стандартам Альянсу	Підвищення оперативної сумісності ЗСУ з силами НАТО
Інтеграція фінансових інструментів допомоги	Комплексний пакет допомоги Україні (CAP); ініціатива з розбудови оборонного потенціалу (DCB)	Поєднання фінансової допомоги з практичними закупівлями та логістикою	Формування цілісного воєнно-економічного механізму підтримки України
Інституційна інтеграція України в систему НАТО	Партнерські програми; участь у багатонаціональних проєктах НАТО	Залучення України до процедур планування, закупівель і логістики НАТО	Перехід від ситуативної допомоги до моделі довгострокового оборонного забезпечення

Джерело: побудовано на основі [134]

NSPA координує оборонні закупівлі, управління контрактами, логістичне забезпечення, забезпечуючи перехід від політико-фінансових рішень НАТО до їх фактичної імплементації у формі постачання озброєння, військової техніки, боєприпасів, запасних частин і надання логістичних послуг. NSPA у 2023–2024 рр. було реалізовано понад 60 програм і проєктів. Сукупний річний обсяг укладених контрактів перевищував 10 млрд євро. Принциповою особливістю діяльності NSPA є поєднання закупівельних функцій з управлінням повним життєвим циклом оборонної продукції – від формування техніко-тактичних вимог і укладання рамкових контрактів до технічного обслуговування, ремонту, модернізації та утилізації [134].

Залучення України до механізмів, що реалізуються через NSPA, формує інституційні передумови для інтеграції потреб Збройних Сил України у стандартизовані процедури НАТО у сферах оборонного планування, організації закупівель, застосування рамкових угод, контролю якості та управління життєвим циклом оборонної продукції. NSPA забезпечує координацію багатосторонніх закупівель на основі принципу консолідації попиту, що дозволяє досягати ефекту масштабу, скорочувати строки постачання та гарантувати технічну сумісність озброєння і матеріально-технічних засобів зі стандартами НАТО у сфері стандартизації та взаємосумісності (STANAG). Практична реалізація такого підходу сприяє зниженню середньої вартості одиниці продукції, уніфікації технічних специфікацій і підвищенню рівня оперативної сумісності Збройних Сил України з силами Альянсу [134].

У поєднанні з механізмами PURL, а також CAP та DCB, діяльність Агенції формує завершений цикл воєнно-економічної підтримки України – від ідентифікації пріоритетних оборонних потреб і мобілізації фінансових ресурсів до контракування, логістичного супроводу та інтеграції поставок у національну систему оборонного планування. Таким чином, NSPA виступає критично важливою інституційною ланкою переходу України від епізодичних і переважно двосторонніх форматів допомоги до структурованої моделі довгострокового оборонного забезпечення, що відповідає євроатлантичним стандартам

управління ресурсами, підзвітності та ефективності та водночас посилює спроможність України діяти в межах колективної системи безпеки НАТО.

Узагальнення результатів аналізу свідчить, що роль НАТО у фінансовому забезпеченні оборонних потреб України еволюціонувала від обмеженої консультативно-технічної підтримки до системоутворюючого елемента воєнно-економічної стійкості держави. Послідовне зростання сукупних оборонних витрат країн-членів Альянсу після 2014 р., а особливо у 2022–2025 рр., відображає глибоку трансформацію фінансової парадигми НАТО та його готовність адаптуватися до умов довготривалої високої інтенсивності безпекових загроз. У цьому контексті підтримка України стала невід’ємною складовою колективної оборонної політики Альянсу, а фінансові механізми НАТО – інструментом не лише компенсації втрат і задоволення нагальних потреб, а й довгострокових інвестицій у стабільність східного флангу євроатлантичного простору.

Встановлено, що інтеграція фінансових інструментів НАТО з Процесом оборонного планування (NDPP) забезпечує стратегічну узгодженість між ресурсним забезпеченням і трансформаційними цілями сектору безпеки й оборони України. Комплексний пакет допомоги (CAP), ініціатива DCB, трастові фонди та координаційний механізм PURL формують цілісну фінансово-інституційну архітектуру, яка поєднує короткострокове реагування з інституційним розвитком і поступовою конвергенцією України зі стандартами НАТО. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності використання зовнішньої фінансової допомоги, зміцненню спроможностей управління оборонними ресурсами та створює підґрунтя для переходу від моделі ситуативної підтримки до моделі стратегічного партнерства й довгострокової інтеграції України у систему євроатлантичної колективної безпеки.

Висновки до другого розділу

1. Узагальнення результатів дослідження засвідчує, що інтеграція фінансових інструментів НАТО та Європейського Союзу у систему економічного забезпечення оборонних потреб України набула комплексного та системного характеру. Сформоване інституційно-правове середовище, представлене стратегічними документами у сфері національної та воєнної безпеки, бюджетним і закупівельним законодавством, забезпечує нормативну сумісність національних процедур із стандартами НАТО та ЄС. Це створює передумови для ефективного залучення, акумуляції та використання зовнішніх фінансових ресурсів, підвищує прозорість і підзвітність оборонних видатків, а також дозволяє інтегрувати міжнародну допомогу у національну систему оборонного планування та управління ресурсами відповідно до методології NDPP.

2. Доведено, що поєднання фінансових механізмів НАТО (CAP, DCB, PURL, трастові фонди) та інструментів Європейського Союзу (EPF, MFA, «Ukraine Facility» та інші макрофінансові й інвестиційні програми) формує багаторівневу модель зовнішньої підтримки, яка поєднує оперативне задоволення критичних оборонних потреб із довгостроковими завданнями інституційної трансформації та економічної стійкості України. Така модель знижує фінансовий тиск на державний бюджет, підсилює воєнно-економічну безпеку та створює фінансово-інституційне підґрунтя для розвитку оборонно-промислового комплексу. У стратегічній перспективі інтеграція фінансових інструментів НАТО та ЄС виступає не лише чинником підтримки обороноздатності в умовах війни, а й ключовим елементом поступової євроатлантичної конвергенції України та формування її довгострокової оборонної й економічної резильєнтності.

3. У результаті проведеного дослідження встановлено, що фінансово-економічні механізми забезпечення оборонних потреб України в умовах війни зазнали суттєвої трансформації та набули ознак багаторівневої системи, інтегрованої у євроатлантичний безпековий простір. Аналіз засвідчує, що

поєднання національних бюджетних інструментів із зовнішніми джерелами фінансування дозволило частково компенсувати структурні обмеження державних фінансів і забезпечити відносну стабільність функціонування сектору безпеки й оборони. Водночас зростання залежності від зовнішньої допомоги актуалізує потребу у підвищенні ефективності стратегічного планування, координації донорських потоків та посиленні інституційної спроможності органів державного управління у сфері оборонних фінансів.

4. Досвід співпраці України з Північноатлантичним альянсом свідчить, що роль НАТО у фінансовому забезпеченні оборонних потреб України трансформувалася від обмеженої консультативно-технічної підтримки до системоутворюючого чинника воєнно-економічної стійкості держави. Зростання оборонних витрат країн-членів Альянсу після 2014 р., особливо у 2022–2025 рр., відображає зміну фінансової парадигми НАТО та його адаптацію до умов тривалих безпекових загроз, у межах яких підтримка України стала невід’ємною складовою колективної оборонної політики. Інтеграція фінансових інструментів НАТО з Процесом оборонного планування (NDPP), зокрема через CAP, DCB, трастові фонди та механізм PURL, сформувала цілісну фінансово-інституційну архітектуру, що поєднує оперативне реагування з інституційною трансформацією, підвищує ефективність використання зовнішньої допомоги та створює підґрунтя для переходу до моделі стратегічного партнерства і довгострокової євроатлантичної інтеграції України.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НАТО У СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОННИХ ПОТРЕБ УКРАЇНИ

3.1. Принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб набуває ключового теоретичного й прикладного значення. Масштаб і складність сучасних безпекових викликів зумовлюють необхідність переходу від фрагментарного використання зовнішньої фінансової допомоги до цілісного механізму її інституційного впровадження у національну систему управління оборонними ресурсами. За відсутності чітко визначених принципів такої інтеграції виникають ризики неузгодженості стратегічних пріоритетів, дублювання фінансових потоків, зниження ефективності використання коштів і втрати потенціалу довгострокового розвитку оборонного сектору. Зазначене актуалізує потребу в науковому осмисленні базових засад формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО з урахуванням особливостей національної бюджетної системи, її інституційної спроможності та умов воєнного часу.

Актуальність формування принципів інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України зумовлена тим, що зазначені інструменти дедалі більше виконують не лише компенсаторну, а й трансформаційну функцію. Їх застосування спрямоване на поступове наближення національної системи оборонного планування, фінансового менеджменту та оборонних закупівель до стандартів Альянсу, що виходить за межі простого залучення фінансових ресурсів. У цьому контексті

ефективність інтеграції визначається не стільки обсягами зовнішньої підтримки, скільки дотриманням чітко визначених принципів, які забезпечують узгодженість фінансових рішень зі стратегічними цілями оборонного розвитку, прозорість і підзвітність управління ресурсами, результативність їх використання та довгострокову фінансово-економічну стійкість.

В умовах повномасштабної війни принцип стратегічної узгодженості фінансування з оборонними спроможностями набуває особливого нормативного та практичного значення, оскільки саме він забезпечує концентрацію обмежених ресурсів на критично важливих напрямках оборонного розвитку та запобігає їх фрагментації. Його реалізація прямо впливає з положень NDPP [132], у межах якого фінансові рішення мають бути похідними від визначених цілей розвитку спроможностей, а не автономними бюджетними компромісами. На національному рівні такий підхід закріплений у Стратегії воєнної безпеки України [46] та Стратегічному оборонному бюлетені України [45], які визначають розвиток спроможностей як ключовий орієнтир системи оборонного планування і ресурсного забезпечення.

Реалізація принципу стратегічної узгодженості є неможливою без дотримання базових принципів організації системи управління у сфері оборони, що формують інституційне підґрунтя економічного забезпечення оборонних потреб. Передусім ідеться про принцип демократичного цивільного контролю, закріплений у Законі України «Про національну безпеку України», відповідно до якого формування та реалізація державної політики у сфері оборони, включно з управлінням фінансовими ресурсами, здійснюється під керівництвом цивільних органів державної влади. Підзвітність військового командування Міністрові оборони України та чіткий розподіл управлінських повноважень між цивільним і військовим компонентами забезпечують прозорість фінансових рішень і політичну відповідальність за розподіл оборонних ресурсів [35].

Інституційним доповненням цього принципу є нормативно закріплене відокремлення функцій формування державної політики у сфері оборони від функцій її реалізації, а також відокремлення функції генерування військ (сил) від

функції їх застосування. Такий підхід прямо відповідає стандартам НАТО у сфері оборонного управління та імplementований у національну правову систему через положення Закону України «Про оборону України» [36] та підзаконні акти у сфері оборонного планування. У фінансово-економічному плані це створює передумови для чіткого зв'язку між фінансовими рішеннями, програмами розвитку спроможностей і завданнями підготовки та забезпечення військ, без їх змішування з функціями оперативного застосування сил.

Принцип об'єднаного характеру операцій і комплексного підходу до управління обороною також має чітке нормативне підґрунтя. Він закріплений у документах НАТО та відображений у Стратегічному оборонному бюлетені України [45], який передбачає розвиток міжвидових і міжвідомчих оборонних спроможностей. У цьому контексті фінансові інструменти, зокрема інструменти НАТО, мають спрямовуватися не на ізольовані організаційні структури, а на формування інтегрованих спроможностей сил оборони в цілому, що відповідає сучасній логіці колективної безпеки.

Ефективність стратегічної узгодженості фінансування зі спроможностями значною мірою залежить від дотримання принципів єдиначальності, чіткої вертикалі управління та безперервності управління, які закріплені у законодавстві України у сфері оборони та військового управління [45]. Водночас їх поєднання з принципом децентралізації повноважень для виконання завдань, передбаченим особливими режимами управління в умовах воєнного стану, дозволяє забезпечити баланс між централізованим стратегічним управлінням ресурсами та оперативною гнучкістю на нижчих рівнях військового управління. Такий баланс є критично важливим для адаптації фінансових рішень до швидкозмінного безпекового середовища.

Завершальним елементом інституційного обґрунтування виступає принцип прозорості процесу прийняття рішень, який реалізується через механізми демократичного цивільного контролю, міжвідомчі координаційні органи та процедури фінансового контролю й аудиту. Його дотримання прямо передбачене законодавством України у сфері публічних фінансів і відповідає

вимогам НАТО та міжнародних партнерів щодо підзвітності у використанні оборонних ресурсів. У контексті інтеграції фінансових інструментів НАТО прозорість є необхідною умовою узгодження зовнішніх фінансових потоків із національними пріоритетами розвитку оборонних спроможностей і підвищення результативності їх використання. Таким чином, принцип стратегічної узгодженості фінансування з Процесом оборонного планування НАТО (NDPP) у поєднанні з нормативно закріпленими принципами організації системи управління у сфері оборони формує інституційно-управлінський базис механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Тісно пов'язаним із принципом стратегічної узгодженості є принцип пріоритетності оборонних спроможностей над бюджетною формальністю, який ґрунтується на визнанні того, що в умовах воєнного стану процедурні обмеження бюджетного процесу не можуть домінувати над потребою забезпечення критично важливих оборонних функцій держави. У межах оборонної економіки цей принцип відображає підхід, за якого фінансові рішення мають бути похідними від потреб розвитку спроможностей і завдань оборони, а не від жорстко фіксованих бюджетних рамок, що формувалися для мирного часу.

Нормативною основою реалізації цього принципу в Україні виступають положення Бюджетного кодексу України, які встановлюють особливий режим бюджетного процесу в умовах воєнного стану. Зокрема, Кодекс передбачає можливість оперативного перерозподілу видатків, спрощення окремих процедур бюджетного планування та виконання, а також застосування спеціальних механізмів фінансування оборонних і безпекових потреб держави [2]. Такі норми створюють правові передумови для гнучкого управління публічними фінансами з метою забезпечення першочергових потреб сектору безпеки й оборони без порушення базових принципів бюджетної дисципліни та підзвітності.

Додатково принцип пріоритетності оборонних спроможностей над бюджетною формальністю узгоджується з положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», який допускає тимчасове обмеження або

модифікацію окремих процедур управління ресурсами задля забезпечення обороноздатності держави [39]. У поєднанні зі Стратегією воєнної безпеки України [46] та Стратегічним оборонним бюлетенем [45] цей підхід формує нормативно закріплену логіку, за якої ресурсні рішення мають підпорядковуватися завданням формування та підтримання оборонних спроможностей, визначених оборонним плануванням.

На міжнародному рівні цей принцип відповідає практиці НАТО, у межах якої допускається гнучкість у ресурсному забезпеченні заради досягнення стратегічних цілей колективної безпеки. У документах НАТО з питань оборонного планування та розвитку спроможностей наголошується, що фінансові та матеріальні ресурси мають спрямовуватися насамперед на досягнення узгоджених цілей у розвитку оборонного потенціалу, навіть якщо це потребує відступу від стандартних бюджетних процедур або застосування позапланових механізмів фінансування [149]. Саме така логіка лежить в основі Процесу оборонного планування НАТО (NDPP), який передбачає ув'язку між цілями, спроможностями, ресурсами та результатами, а не механічне дотримання фінансових лімітів.

Реалізація принципу пріоритетності оборонних спроможностей над бюджетною формальністю дозволяє забезпечити адаптивність фінансових механізмів до динамічних безпекових викликів, зменшити часові розриви між виникненням оборонних потреб і виділенням ресурсів, а також підвищити результативність використання як національних, так і зовнішніх фінансових інструментів. У контексті інтеграції фінансових інструментів НАТО цей принцип виступає критично важливою умовою ефективного перетворення ресурсів у реальні оборонні спроможності та їх синхронізації з логікою колективної безпеки Альянсу.

Принцип комплементарності з національними стратегіями безпеки та оборони означає, що фінансові інструменти НАТО мають інтегруватися в національну систему економічного забезпечення оборони як доповнювальний, а не замінювальний елемент. Його дотримання забезпечує узгодженість

інтеграційних процесів із Стратегією національної безпеки України, Стратегією воєнної безпеки України, Стратегічним оборонним бюлетенем та державними програмами розвитку оборонно-промислового комплексу, що мінімізує ризики дублювання функцій і ресурсів.

Принцип комплементарності з національними стратегіями безпеки та оборони означає, що фінансові інструменти НАТО мають інтегруватися в національну систему економічного забезпечення оборони України як доповнювальний елемент, спрямований на посилення вже визначених державою пріоритетів, а не як заміник або паралельний механізм управління ресурсами. У межах цього принципу зовнішні фінансові інструменти розглядаються як засіб підвищення спроможностей національної системи, а не як автономне джерело фінансування, відірване від внутрішніх стратегічних рішень.

Нормативною основою реалізації принципу комплементарності виступає Стратегія національної безпеки України, яка визначає державу як головного суб'єкта формування та реалізації політики у сфері безпеки й оборони, а міжнародну підтримку – як інструмент зміцнення національних спроможностей [44]. У цьому ж контексті Стратегія воєнної безпеки України прямо орієнтує систему оборонного планування на поєднання національних ресурсів із міжнародною допомогою за умови збереження цілісності та керованості державної системи оборони [46]. Таким чином, інтеграція фінансових інструментів НАТО має відбуватися виключно в межах визначених національних стратегічних рамок.

Важливим елементом інституційного забезпечення цього принципу є Стратегічний оборонний бюлетень України, який закріплює логіку розвитку оборонних спроможностей відповідно до стандартів НАТО, але водночас підкреслює провідну роль національних органів влади у визначенні цілей, пріоритетів і шляхів ресурсного забезпечення. У цьому сенсі фінансові інструменти НАТО мають бути узгоджені з державними програмами розвитку Збройних Сил України та інших складових сил оборони, а також із програмами

розвитку оборонно-промислового комплексу, що забезпечує цілісність оборонно-економічної політики [45].

Принцип комплементарності також виконує важливу функцію запобігання дублюванню функцій і ресурсів у системі економічного забезпечення оборонних потреб. В умовах багатоканальної міжнародної допомоги ризики паралельного фінансування одних і тих самих напрямів, несумісності процедур або конкуренції між національними та зовнішніми програмами істотно зростають. Узгодження фінансових інструментів НАТО з національними стратегічними документами та державними програмами дозволяє мінімізувати ці ризики, забезпечити раціональний розподіл ресурсів і підвищити загальну результативність їх використання.

На рівні НАТО цей принцип узгоджується з підходами Альянсу до співпраці з країнами-партнерами, згідно з якими підтримка має надаватися з урахуванням національних пріоритетів, стратегічних документів і спроможностей приймаючої сторони. Документи НАТО у сфері оборонного планування та розвитку спроможностей наголошують на необхідності інтеграції зовнішньої допомоги в національні системи управління, що є передумовою її ефективності та стійкості [132]. Отже, принцип комплементарності з національними стратегіями безпеки та оборони забезпечує інституційну узгодженість інтеграції фінансових інструментів НАТО, зберігає провідну роль держави у формуванні оборонної політики та створює умови для перетворення зовнішніх ресурсів на довгострокові оборонні спроможності, а не тимчасові компенсаторні рішення.

Інституційно-управлінський рівень механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО ґрунтується на принципі інституційної сумісності, який передбачає узгодження повноважень, процедур і відповідальності між ключовими суб'єктами національної системи управління оборонними ресурсами та відповідними структурами НАТО. Нормативною основою реалізації принципу інституційної сумісності на національному рівні виступає Закон України «Про національну безпеку України», який закріплює розподіл

повноважень між органами державної влади у сфері безпеки й оборони, принцип демократичного цивільного контролю та інтеграцію України в євроатлантичний безпековий простір [35]. У розвиток цих положень Закон України «Про оборону України» визначає систему управління обороною, функції органів військового управління та механізми планування і ресурсного забезпечення оборонних потреб, що створює правову основу для взаємодії з міжнародними партнерами без порушення національного суверенітету у сфері оборонної політики [36].

Важливу роль у практичній реалізації принципу інституційної сумісності відіграють Річні національні програми під егідою Комісії Україна–НАТО [42]. У цих програмах закріплюються пріоритети реформування сектору безпеки й оборони, напрями гармонізації процедур оборонного планування, бюджетування та закупівель, а також механізми залучення й використання фінансової та матеріально-технічної допомоги НАТО. Саме в межах Річних національних програм забезпечується узгодження національних управлінських процесів із логікою Процесу оборонного планування НАТО (NDPP), що є необхідною умовою ефективної інтеграції фінансових інструментів Альянсу.

Інституційна сумісність також передбачає адаптацію національних процедур фінансового менеджменту, контролю та аудиту до стандартів НАТО, що є критично важливим з огляду на багатоканальний характер міжнародної допомоги. Узгодження вимог до прозорості, підзвітності та управління життєвим циклом оборонних ресурсів знижує ризики інституційної фрагментації, дублювання функцій і конфліктів повноважень, водночас підвищуючи довіру міжнародних партнерів до національної системи управління оборонними фінансами [162]. Таким чином, принцип інституційної сумісності виступає ключовою умовою ефективного включення фінансових інструментів НАТО у національні управлінські процеси України. Його реалізація забезпечує не лише технічну та процедурну узгодженість, а й формує інституційну спроможність держави перетворювати зовнішні фінансові ресурси на довгострокові оборонні спроможності в межах євроатлантичної системи колективної безпеки.

Принцип єдиного координуючого центру впливає з об'єктивної необхідності уникнення інституційної фрагментації, дублювання функцій та конфліктів повноважень у процесі інтеграції багатоканальної міжнародної допомоги, зокрема фінансових інструментів НАТО. В умовах повномасштабної війни та значних обсягів зовнішньої підтримки відсутність чітко визначеного центру стратегічної координації призводить до зростання транзакційних витрат, розбалансування пріоритетів та зниження результативності використання ресурсів. Саме тому концентрація функцій координації в межах одного або чітко окресленого кола державних органів розглядається як ключова умова ефективного економічного забезпечення оборонних потреб.

На національному рівні цей принцип узгоджується з практикою централізації управління в умовах воєнного стану, що впливає з положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану», який допускає особливі режими управління, у тому числі посилення ролі центральних органів виконавчої влади у сфері безпеки й оборони [39]. У поєднанні з нормами Закону України «Про національну безпеку України» це створює правові передумови для концентрації стратегічних функцій координації оборонних ресурсів з метою забезпечення єдності державної політики та її узгодженості з міжнародною допомогою [34].

У практиці НАТО принцип єдиного координуючого центру реалізується через централізовані механізми управління багатонаціональними програмами, трастовими фондами та ініціативами підтримки партнерів, що передбачає чітке визначення відповідального органу або агенції за планування, координацію та моніторинг використання ресурсів. Такий підхід спрямований на забезпечення прозорості, підзвітності та узгодженості дій усіх учасників, що є особливо важливим за умов багатостороннього фінансування та різних національних процедур донорів.

Невід'ємним інституційним доповненням принципу єдиного координуючого центру є принцип чіткого розмежування повноважень і відповідальності між органами стратегічного планування, бюджетування,

закупівель і контролю. Його реалізація забезпечує уникнення конфлікту інтересів, підвищує керованість ресурсних потоків і відповідає вимогам Бюджетного кодексу України, який закріплює розподіл функцій між головними розпорядниками бюджетних коштів, органами фінансового контролю та виконавцями бюджетних програм [2]. У воєнних умовах це набуває особливого значення з огляду на необхідність швидких, але водночас підзвітних фінансових рішень.

Додатково принцип розмежування повноважень і відповідальності спирається на положення антикорупційного законодавства України, зокрема Закону України «Про запобігання корупції», який вимагає чіткого визначення відповідальних осіб, процедур контролю та механізмів запобігання зловживанням у сфері управління публічними фінансами. У поєднанні з вимогами щодо державного фінансового контролю та аудиту це формує інституційне середовище, сумісне зі стандартами НАТО щодо підзвітності та управління життєвим циклом оборонних ресурсів [34].

У документах НАТО з питань оборонного планування та логістичного забезпечення наголошується на необхідності чіткого розподілу ролей між органами, відповідальними за визначення потреб, виділення ресурсів, закупівлі, постачання та оцінювання результатів [47]. Такий підхід забезпечує простежуваність рішень на всіх етапах життєвого циклу оборонної продукції та підвищує ефективність використання фінансових і матеріальних ресурсів, що є критично важливим для партнерів Альянсу.

Фінансово-економічний блок принципів механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО ґрунтується насамперед на принципі прозорості та підзвітності, який є фундаментальним для включення зовнішніх фінансових ресурсів у національну систему публічних фінансів без порушення її цілісності та керованості [118]. У воєнних умовах, коли обсяги міжнародної допомоги суттєво зростають, саме прозорість процедур і підзвітність суб'єктів управління виступають ключовими чинниками довіри з боку міжнародних партнерів і суспільства [119].

Нормативною основою реалізації цього принципу в Україні є положення Бюджетного кодексу України, які закріплюють вимоги до відкритості бюджетного процесу, чіткого визначення повноважень розпорядників коштів, а також здійснення внутрішнього та зовнішнього державного фінансового контролю [2]. Додатково принцип прозорості та підзвітності забезпечується нормами законодавства у сфері державного фінансового контролю й аудиту [37], зокрема щодо повноважень Рахункової палати [41] та органів внутрішнього аудиту, а також вимогами антикорупційного законодавства щодо запобігання зловживанням у сфері управління публічними фінансами [34]. У сукупності ці норми формують інституційне середовище, здатне забезпечити контрольоване й підзвітне використання як національних, так і зовнішніх фінансових ресурсів. У контексті співпраці з НАТО принцип прозорості та підзвітності узгоджується зі стандартами Альянсу та міжнародних донорів, які передбачають чіткі вимоги до фінансового менеджменту, звітності та аудиту при використанні коштів у межах багатонаціональних програм, трастових фондів та інших інструментів підтримки партнерів. Дотримання цих вимог є необхідною умовою участі держави в механізмах фінансової допомоги НАТО та передумовою їх масштабування [165].

Другим ключовим елементом фінансово-економічного блоку є принцип цільового та результативного використання коштів, який орієнтує фінансові потоки не на формальне освоєння ресурсів, а на досягнення конкретних оборонних результатів і спроможностей. У національній практиці цей принцип інституційно закріплений через програмно-цільовий метод бюджетування, передбачений Бюджетним кодексом України [2], що вимагає визначення чітких цілей, завдань, показників результативності та відповідальних виконавців бюджетних програм. Такий підхід дозволяє оцінювати ефективність використання коштів не лише за обсягами витрат, а й за досягнутими результатами у сфері оборонних спроможностей [91].

На рівні НАТО цей принцип корелює з підходами Альянсу до оцінювання ефективності використання ресурсів у межах Процесу оборонного планування (NDPP), де фінансові та матеріальні ресурси розглядаються у зв'язку з

досягненням узгоджених оборонних цілей Альянсу [132]. Орієнтація на результативність забезпечує перетворення фінансових інструментів із суто компенсаторного механізму на інструмент довгострокового розвитку оборонного потенціалу [177].

Важливим доповненням фінансово-економічного блоку є принцип мінімізації дублювання фінансових потоків, який набуває особливої актуальності в умовах багатоканальної міжнародної допомоги. Його зміст полягає у координації національних і зовнішніх джерел фінансування з метою уникнення паралельного фінансування одних і тих самих потреб, несумісності процедур та неефективного розпорошення ресурсів [102]. Реалізація цього принципу узгоджується з рекомендаціями НАТО щодо координації внесків союзників і партнерів, а також із загальною логікою розподілу фінансового тягаря у межах Альянсу [65].

У національному вимірі мінімізація дублювання фінансових потоків забезпечується через механізми міжвідомчої координації, бюджетного планування та обліку міжнародної допомоги, що дозволяє інтегрувати зовнішні ресурси в єдину систему економічного забезпечення оборонних потреб. Це підвищує ефективність використання фінансових інструментів НАТО та знижує ризики інституційної фрагментації [169]. Отже, фінансово-економічний блок принципів, прозорість і підзвітність, цільове та результативне використання коштів, а також мінімізація дублювання фінансових потоків, формує основу для ефективного та контрольованого залучення фінансових інструментів НАТО. Їх дотримання забезпечує трансформацію зовнішніх фінансових ресурсів у реальні оборонні результати, сумісні з національними пріоритетами та стандартами євроатлантичної системи безпеки.

Завершальну складову системи принципів формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО становлять принципи стійкості та адаптивності, які забезпечують його функціонування в умовах високої невизначеності, динамічних безпекових загроз і довгострокових трансформацій сектору безпеки й оборони. На відміну від стратегічних та інституційних

принципів, орієнтованих на узгодженість і керованість, ця група принципів спрямована на збереження життєздатності механізму інтеграції у часі та його здатність реагувати на зміну зовнішніх і внутрішніх умов.

Ключовим елементом цієї групи є принцип гнучкості в умовах воєнного часу, який відображає необхідність оперативної адаптації фінансових механізмів до швидких змін безпекового середовища, структури загроз і потреб оборони. Його нормативне підґрунтя формується положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», які допускають запровадження особливих режимів управління, у тому числі у сфері бюджетного процесу, державних закупівель і використання публічних фінансів [39]. У поєднанні з нормами Бюджетного кодексу України це створює правові можливості для прискореного ухвалення фінансових рішень, оперативного перерозподілу ресурсів і застосування спеціальних механізмів фінансування оборонних і безпекових потреб держави [2]. У контексті інтеграції фінансових інструментів НАТО принцип гнучкості корелює з практикою Альянсу щодо кризового управління та підтримки партнерів, яка передбачає можливість адаптації фінансових і матеріально-технічних інструментів до конкретних умов операційного середовища.

Наступним системоутворювальним елементом є принцип довгострокової фінансово-економічної стійкості, який орієнтує механізм інтеграції на забезпечення оборонних потреб не лише в короткостроковій, кризовій перспективі, а й у процесі післявоєнного відновлення та подальшого розвитку. У національному вимірі цей принцип узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України та Стратегії воєнної безпеки України, які визначають необхідність поєднання заходів негайного реагування з формуванням стійких оборонних спроможностей на середньо- та довгостроковому горизонті [158].

На рівні НАТО принцип довгострокової стійкості відповідає підходам Альянсу до планування сталих оборонних спроможностей, у межах яких фінансові інструменти розглядаються не лише як засіб компенсації поточних втрат, а як інвестиція у спроможності, сумісні з системою колективної безпеки.

У цьому сенсі інтеграція фінансових інструментів НАТО має сприяти формуванню стійкої моделі економічного забезпечення оборони України, здатної функціонувати і після завершення активної фази воєнних дій [126].

Важливим доповненням цієї групи є принцип масштабованості та відтворюваності інструментів, який забезпечує еволюційний характер механізму інтеграції. Його зміст полягає у можливості поширення апробованих фінансових рішень на нові напрями оборонного розвитку, їх багаторазового застосування в різних фазах оборонного планування та адаптації до зростання або зменшення обсягів ресурсів. Масштабованість дозволяє інтеграційним механізмам реагувати на зміну рівня міжнародної підтримки, тоді як відтворюваність забезпечує інституційне закріплення успішних практик у національній системі управління оборонними ресурсами [72]. Таким чином, принципи гнучкості, довгострокової фінансово-економічної стійкості та масштабованості формують завершальний базис механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО. Їх дотримання забезпечує не лише адаптацію механізму до умов воєнного часу, а й створює передумови для його трансформації у стійкий елемент економічного забезпечення оборонних потреб України в повоєнний період та в межах євроатлантичної системи безпеки.

З огляду на складність фінансових інструментів НАТО та неузгодженість принципів, що регламентують цей процес, постає необхідність їх систематизації в єдиний аналітичний формат, що дозволить по-перше, продемонструвати внутрішню логіку механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО шляхом співвіднесення кожного принципу з його нормативно-стратегічним підґрунтям та функціональною роллю в системі економічного забезпечення оборонних потреб. У цьому контексті таблиця узгодженості принципів виступає не лише інструментом узагальнення теоретичних положень, а й методологічною основою дослідження, що забезпечує зв'язок між концептуальним обґрунтуванням механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО та визначенням його ролі у системі економічного забезпечення оборонних потреб України (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО в економічне забезпечення
оборонних потреб України**

Блок	Принцип	Змістовна характеристика	Нормативно-правова основа (Україна / НАТО)	Роль у механізмі інтеграції
1	2	3	4	5
Стратегічний (системо-утворювальний)	Стратегічна узгодженість фінансування з оборонними спроможностями)	Підпорядкування фінансових рішень цілям розвитку спроможностей; ресурси є похідними від оборонних потреб	Стратегія воєнної безпеки України; Стратегічний оборонний бюлетень України; NDPP	Забезпечує концентрацію ресурсів і зв'язок «цілі – ресурси – результат»
	Пріоритетність оборонних спроможностей над бюджетною формальністю	Допускає гнучкість бюджетних процедур заради забезпечення критичних оборонних функцій у воєнний час	Бюджетний кодекс України; Закон «Про правовий режим воєнного стану»; практика НАТО	Підвищує адаптивність фінансування та швидкість реагування
	Комплементарність із національними стратегіями безпеки та оборони	Інструменти НАТО доповнюють, а не замінюють національну систему управління обороною	Стратегія національної безпеки України; Стратегія воєнної безпеки України; Стратегічний оборонний бюлетень	Запобігає дублюванню функцій і ресурсів, зберігає провідну роль держави
Інституційно-управлінський	Демократичний цивільний контроль	Управління оборонними ресурсами здійснюється цивільними органами з політичною підзвітністю	Закон України «Про національну безпеку України»; принципи НАТО	Забезпечує легітимність і прозорість фінансових рішень
	Інституційна сумісність	Узгодження повноважень, процедур і відповідальності між національними органами та структурами НАТО	Закони України «Про національну безпеку України», «Про оборону України»; Річні національні програми Україна–НАТО	Дозволяє інтегрувати зовнішні інструменти в національні управлінські процеси
	Єдиний координуючий центр	Централізація стратегічної координації інтеграції фінансових інструментів	Практика НАТО управління багатонаціональними програмами; воєнне управління в Україні	Запобігає інституційній фрагментації та конфліктам повноважень

1	2	3	4	5
	Розмежування повноважень і відповідальності	Чіткий поділ функцій планування, бюджетування, закупівель і контролю	Бюджетне та антикорупційне законодавство України; стандарти НАТО	Підвищує керованість і підзвітність ресурсних потоків
	Розмежування політики, генерування та застосування сил	Відокремлення формування політики й розвитку спроможностей від бойового застосування	Закон України «Про оборону України»; стандарти НАТО	Забезпечує раціональне планування та використання ресурсів
	Об'єднаний характер операцій і комплексність управління	Орієнтація фінансування на міжвидові та міжвідомчі спроможності	Стратегічний оборонний бюлетень України; доктрини НАТО	Формує інтегровані оборонні спроможності
Фінансово-економічний	Прозорість і підзвітність	Відкритість процедур, фінансовий контроль, аудит	Законодавство України про публічні фінанси; вимоги НАТО і донорів	Забезпечує довіру та ефективність використання коштів
	Цільове та результативне використання коштів	Орієнтація фінансування на досягнення конкретних оборонних результатів	Бюджетний кодекс України; підходи НАТО	Забезпечує перетворення ресурсів у спроможності
	Мінімізація дублювання фінансових потоків	Координація національних і зовнішніх джерел фінансування	Рекомендації НАТО щодо розподілу бюджетного тягаря і координації внесків	Підвищує ефективність і запобігає паралельному фінансуванню
	Синхронізація бюджетних і оборонних пріоритетів	Узгодження часових горизонтів фінансування України та НАТО	Бюджетний кодекс України; NDPP	Забезпечує передбачуваність ресурсного забезпечення
Стійкості та адаптивності	Гнучкість у воєнний час	Оперативна адаптація фінансових механізмів до змін безпекового середовища	Особливі режими управління у воєнний час; практика НАТО	Підтримує оперативну ефективність у кризових умовах
	Довгострокова фінансово-економічна стійкість	Орієнтація на післявоєнне відновлення та сталий розвиток спроможностей	Стратегічні документи України; підходи НАТО до сталого розвитку	Забезпечує безперервність оборонного розвитку
	Масштабованість і відтворюваність інструментів	Можливість поширення успішних рішень на нові напрями	Інноваційні підходи НАТО до фінансування спроможностей	Забезпечує еволюційний характер механізму

Джерело: узагальнено автором.

Проведений аналіз засвідчує, що ефективність інтеграції зовнішніх фінансових інструментів визначається не окремими управлінськими рішеннями чи обсягами залучених ресурсів, а дотриманням сукупності принципів, які забезпечують стратегічну спрямованість, інституційну керованість, фінансово-економічну результативність і довгострокову стійкість механізму. Виокремлення стратегічного, інституційно-управлінського, фінансово-економічного блоків принципів, а також блоку принципів стійкості та адаптивності дозволяє уникнути спрощеного трактування інтеграції фінансових інструментів НАТО як суто фіскального або процедурного процесу. Навпаки, інтеграція постає як комплексний економіко-інституційний механізм, у межах якого фінансові ресурси трансформуються у оборонні спроможності через чітко визначені правила, процедури та інституційні взаємодії, узгоджені з національними стратегіями безпеки та Процесом оборонного планування НАТО.

У межах параграфу доведено, що інтеграція фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України не може розглядатися як сукупність ізольованих фінансових або процедурних рішень. Вона є комплексним економіко-інституційним механізмом, ефективність якого визначається дотриманням взаємопов'язаних принципів, що забезпечують стратегічну спрямованість, інституційну керованість, фінансово-економічну результативність і довгострокову стійкість процесів ресурсного забезпечення оборони.

Обґрунтовано доцільність структуризації принципів формування механізму інтеграції у вигляді функціональних блоків – стратегічного, інституційно-управлінського, фінансово-економічного та блоку стійкості й адаптивності. Такий підхід дозволяє уникнути методологічних суперечностей, пов'язаних із застосуванням ієрархії управлінських рівнів, і водночас забезпечує цілісне бачення механізму як системи, у межах якої фінансові ресурси трансформуються в оборонні спроможності відповідно до національних стратегій безпеки та логіки Процесу оборонного планування НАТО.

3.2. Узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами економічного забезпечення оборонних потреб

Поглиблення співпраці України з НАТО в умовах повномасштабної війни зумовило суттєве зростання ролі фінансових інструментів Альянсу у забезпеченні оборонних потреб держави. Водночас ефективність такої підтримки залежить не лише від обсягів залучених ресурсів, а передусім від ступеня їх узгодження з національними механізмами формування, планування та забезпечення оборонних потреб. За відсутності системної координації зовнішні фінансові інструменти можуть набувати фрагментарного характеру, створювати паралельні управлінські контури або не забезпечувати належної трансформації фінансових ресурсів у стійкі оборонні спроможності. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз механізмів узгодження фінансових інструментів НАТО з національною системою оборонного планування, бюджетування, закупівель і управління ресурсами.

Ключовим інструментом реалізації реформ в Україні за підтримки НАТО впродовж тривалого періоду залишалися Річні національні програми співробітництва Україна-НАТО (РНП), які з 2009 р. замінили Цільовий річний план дій Україна–НАТО. Саме РНП виконували функцію рамкового механізму узгодження національних реформ із пріоритетами євроатлантичної інтеграції, поєднуючи політичні, безпекові, оборонні, економічні та правові компоненти співпраці. Водночас повномасштабна агресія російської федерації проти України та трансформація політики НАТО щодо України зумовили необхідність суттєвого оновлення цього інструменту як за змістом, так і за функціональним призначенням [50].

Якісно новий етап розвитку цього механізму було закладено рішеннями Саміту НАТО у Вільнюсі 11–12 липня 2023 р., за результатами якого у фінальному Комюніке глав держав і урядів держав-членів НАТО було запроваджено поняття «адаптована Річна національна програма» (аРНП). Союзники визначили аРНП як основний інструмент оцінки досягнення

Україною критеріїв, необхідних для набуття членства в НАТО, що суттєво посилює її політичну та інституційну вагу. На відміну від попередніх РНП, адаптована РНП розглядається не лише як інструмент співпраці, а як квазі-переговорний механізм, зорієнтований на вимірюваний прогрес у досягненні стандартів і критеріїв Альянсу [148].

У змістовному вимірі аРНП постає як ключовий національний політичний документ, що містить чітко узгоджені з НАТО пріоритети євроатлантичної інтеграції України, конкретизує завдання для їх реалізації та встановлює індикатори оцінки результативності. Центральний акцент у аРНП зроблено на посиленні спроможностей сектору безпеки і оборони України та підвищенні рівня взаємосумісності з НАТО. Важливо, що до відповідного розділу аРНП інтегровано виконання Дорожньої карти взаємосумісності, а також скоординовано проекти технічної й дорадчої допомоги в межах Комплексного пакета допомоги НАТО (CAP) з визначеними національними пріоритетами. Таким чином, аРНП виконує функцію стратегічного документа, який поєднує фінансові, інституційні та технічні інструменти НАТО з національними механізмами планування і реалізації реформ [16].

Структурно аРНП охоплює п'ять базових розділів:

- політичні та економічні питання;
- оборонні та військові питання;
- ресурсні питання;
- питання безпеки;
- правові питання [43].

Така архітектура відображає комплексний підхід НАТО до підготовки країн-кандидатів до членства та підкреслює, що розвиток оборонних спроможностей є неможливим без належного економічного, інституційного й правового підґрунтя. У цьому контексті особливого значення набуває ресурсний та економічний блок аРНП, який безпосередньо пов'язаний із механізмами узгодження фінансових інструментів НАТО з національною системою економічного забезпечення оборонних потреб України [43].

Адаптована РНП на 2025 р. була затверджена Протокольним рішенням Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України від 24 січня 2025 р. та офіційно визначена як допоміжний інструмент підготовки України до прискореного проходження переговорів щодо вступу в НАТО. Це означає, що аРНП фактично інтегрує логіку NDPP, ANP і національних стратегічних документів у єдину рамку оцінки прогресу України на шляху до членства, зокрема у частині управління оборонними ресурсами та фінансово-економічної стійкості [16].

Практична реалізація узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами формування та забезпечення оборонних потреб України на сучасному етапі знаходить своє відображення у процесах глибокої інституційної та цифрової трансформації системи управління оборонними ресурсами. Ключовим елементом цього процесу є цифровізація обліку, планування та логістичного забезпечення, яка виступає інструментом інтеграції зовнішніх фінансових і матеріально-технічних потоків у національну систему економічного забезпечення оборони. Показовим прикладом такої інтеграції стала взаємодія Міністерства оборони України з військовими аташе держав-членів НАТО та інших країн-партнерів, у межах якої було представлено поточний стан цифровізації обліку оборонних ресурсів та ключові напрями цифрової трансформації оборонної логістики.

Сутність представленої інтеграції полягає у впровадженні цифрової системи Управління логістичним забезпеченням, що забезпечує повний життєвий цикл обліку від моменту надходження матеріально-технічної допомоги або закупівлі до її розподілу, використання та списання у військових частинах [56]. Ключовим елементом цього є принцип простежуваності, за якого кожна одиниця ресурсу має унікальний цифровий ідентифікатор і може бути відстежена до рівня серійного номера. У фінансово-економічному плані це створює передумови для зіставлення фактичних поставок із фінансовими зобов'язаннями донорів, мінімізації ризиків дублювання фінансування та

формування достовірної звітності перед державними органами й міжнародними партнерами [15].

Важливою складовою цифрової трансформації є використання платформи SAP як базового інструменту управління матеріально-технічними ресурсами, яка застосовується більшістю армій держав-членів НАТО. Інтеграція SAP у логістичні процеси Збройних Сил України забезпечує процедурну та технічну інтероперабельність із системами управління ресурсами Альянсу, скорочує часові розриви між формуванням потреб і їх задоволенням, а також дозволяє автоматизувати процеси обліку, планування та звітності [56]. У контексті інтеграції фінансових інструментів НАТО це означає перехід від фрагментарного контролю окремих пакетів допомоги до системного управління ресурсами відповідно до єдиних стандартів.

Окремим напрямом узгодження виступає цифровізація закупівель і постачання, яку здійснює Агенція оборонних закупівель (DPA) через спеціалізовані платформи, зокрема систему DOT-Chain Defence, що оцифровує процеси закупівель речового, продовольчого та іншого тилового забезпечення [30]. Функціонування таких платформ забезпечує стандартизацію технічних специфікацій, скорочення строків укладання контрактів, підвищення прозорості процедур і можливість зіставлення фактичних поставок із пріоритетами, визначеними у межах міжнародних ініціатив підтримки, зокрема PURL та CAP [21]. Таким чином, цифрові інструменти закупівель виконують роль «перекладача» між фінансовими зобов'язаннями партнерів і реальними потребами військ.

Інституційне підґрунтя цифрової трансформації та узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами формується завдяки реалізації міжнародних проєктів підтримки оборонних реформ, зокрема проєкту SADR (Підтримка адаптивних оборонних реформ) [48] та ESTMOD (міжнародний проєкт, що спрямований на експертну підтримку трансформації Міністерства оборони України, Збройних Сил України та оборонного сектору України) [7]. Зміст цих ініціатив спрямований на підвищення інституційної спроможності

Міністерства оборони України, розвиток сучасних підходів до оборонного менеджменту, реформування системи закупівель і посилення підзвітності. Результати цих проєктів – є запуск цифрових платформ управління персоналом і резервом, модернізація ланцюгів постачання, розвиток Агенції оборонних закупівель і Державного оператора тилу – створюють умови, за яких зовнішні фінансові інструменти можуть бути інтегровані у національні процеси без втрати керованості та відповідальності [110].

Важливим елементом узгодження є також координація міжнародної ІТ-підтримки через так звану ІТ-коаліцію, що об'єднує 17 держав-партнерів. Її діяльність спрямована на уникнення фрагментації цифрових рішень, забезпечення їх сумісності та відповідності вимогам кібербезпеки. У ширшому економічному вимірі це знижує транзакційні витрати інтеграції допомоги, підвищує ефективність використання донорських ресурсів і сприяє формуванню довгострокової цифрової спроможності оборонного сектору [83]. Окремого значення набуває узгодження цифрових і фінансових рішень з інструментами стратегічного планування співпраці України з НАТО, насамперед із Щорічними національними програмами під егідою Комісії Україна–НАТО. Запровадження підходів управління, орієнтованого на результати, у процесі підготовки та моніторингу ANP дозволяє інтегрувати фінансову та експертну допомогу у національні пріоритети розвитку оборонних спроможностей, а не розглядати її як паралельний або автономний процес.

Важливим елементом практичної реалізації узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами економічного забезпечення оборонних потреб України є впровадження та розвиток спеціалізованих національних інформаційних систем обліку та управління ресурсами, зокрема автоматизованої системи обліку військових «Імпульс» та системи управління матеріальними засобами, озброєнням і військовою технікою у службах забезпечення «Майно». Їх функціонування забезпечує інституційно закріплений зв'язок між фінансовими рішеннями, логістичними процесами та фактичним станом забезпечення військ [26].

Система «Імпульс» була розроблена Центром масштабування технологічних рішень Збройних Сил України, у складі якого проходять службу ІТ-фахівці з багаторічним досвідом роботи в українських та міжнародних технологічних компаніях. Організаційне розгортання та експлуатацію системи забезпечують відповідні підрозділи Міністерства оборони України та Збройних Сил України, що дозволяє інтегрувати її в існуючу систему військового управління без створення паралельних управлінських контурів. У 2024–2025 рр. система «Імпульс» поетапно впроваджувалася у військових частинах та органах військового управління. За офіційною інформацією Міністерства оборони України, система розгорнута у понад 250 військових частинах, а її масштабування триває. У стратегічній перспективі «Імпульс» розглядається як базовий інструмент цифрового управління людським капіталом Збройних Сил України, сумісний із підходами НАТО до HR-менеджменту та планування спроможностей [26].

Паралельно з цифровізацією управління персоналом здійснюється цифрова трансформація матеріально-технічного та логістичного обліку. У цій сфері ключову роль відіграє впровадження ERP-рішень на базі SAP, які використовуються для управління матеріальними засобами, запасами, логістикою та постачанням. За даними Міністерства оборони України, близько 1000 військових частин, складів, баз, арсеналів і логістичних об'єктів уже працюють із SAP-системою, що забезпечує прозорість, простежуваність і стандартизацію обліку матеріальних ресурсів відповідно до практик більшості армій держав-членів НАТО [109].

Система «Майно», своєю чергою, орієнтована на управління матеріальними засобами, озброєнням і військовою технікою у службах забезпечення та виконує функції оперативного управління життєвим циклом ресурсів – від прийняття на облік до списання. Вона забезпечує деталізований контроль за технічним станом, переміщенням і використанням озброєння та військової техніки, що дозволяє поєднати фінансове планування з реальними потребами експлуатації та ремонту. Відповідно до офіційно оприлюднених

планів Міністерства оборони України, введення системи «Майно» в промислову експлуатацію очікується у 2026 р. У фінансово-економічному аспекті це створює основу для більш обґрунтованого планування видатків, зокрема в частині логістики, ремонту й оновлення матеріально-технічної бази [26].

Інтеграція систем «Імпульс» і «Майно» з іншими цифровими рішеннями Міністерства оборони України, включно з платформами управління ресурсами на базі SAP та логістичними модулями цифрового контуру оборони, формує багаторівневу систему управління оборонними ресурсами. Така система забезпечує наскрізну простежуваність матеріальних і фінансових потоків, що є ключовою умовою ефективного використання фінансових інструментів НАТО, зокрема в межах ініціатив PURL, CAP і трастових фондів. Фактично, національні системи обліку виступають сполучною ланкою між зовнішніми фінансовими ресурсами та внутрішніми механізмами їх трансформації у оборонні спроможності.

З методологічної точки зору, використання систем «Імпульс» і «Майно» підтверджує перехід від фрагментарного обліку та ручних процедур до системного управління ресурсами, що відповідає стандартам НАТО у сфері логістики, підзвітності та управління життєвим циклом оборонних ресурсів. Це посилює інституційну спроможність держави до інтеграції міжнародної допомоги, знижує транзакційні витрати координації та підвищує результативність економічного забезпечення оборонних потреб в умовах воєнного часу. Таким чином, цифровізація обліку оборонних ресурсів і логістики виступає не допоміжним, а системоутворюючим елементом механізму узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами економічного забезпечення оборонних потреб України. Вона забезпечує прозорість, підзвітність і результативність використання міжнародної допомоги, підсилює інституційну спроможність держави та створює умови для перетворення зовнішніх фінансових ресурсів на стійкі оборонні спроможності, узгоджені з логікою колективної безпеки Альянсу.

Сучасна міжнародна допомога Україні в умовах повномасштабної війни характеризується високим рівнем багатоканальності, інституційної різноманітності та функціональної складності. Вона реалізується через сукупність фінансових, матеріально-технічних, технологічних і експертних інструментів, які відрізняються за джерелами походження, механізмами мобілізації, правовими режимами використання та управлінськими контурами. Така конфігурація є об'єктивним наслідком залучення широкого кола міжнародних партнерів, однак за відсутності цілісної архітектури управління створює системні ризики фрагментації, дублювання функцій і втрати довгострокового ефекту розвитку оборонних спроможностей.

На відміну від класичних моделей зовнішньої допомоги, орієнтованих переважно на фінансові трансферти або гуманітарну підтримку, сучасна допомога Україні має чітко виражений оборонний характер. Вона спрямована не лише на компенсацію поточних втрат, а й на трансформацію сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів сумісності, стійкості та інституційної зрілості. За таких умов ключовим обмеженням ефективності стає не обсяг ресурсів як такий, а здатність держави-реципієнта інтегрувати ці ресурси в логіку національного оборонного планування, бюджетного процесу та системи публічного управління. Відсутність чіткої логіки стратегічного узгодження міжнародної допомоги з національними оборонними пріоритетами призводить до ситуації, за якої окремі інструменти функціонують автономно, реагуючи на короткострокові запити або донорські пріоритети, не будучи вбудованими в єдиний цикл формування та розвитку спроможностей. Це, у свою чергу, знижує кумулятивний ефект допомоги, ускладнює міжвідомчу координацію та підвищує ризики нераціонального використання ресурсів у середньо- та довгостроковій перспективі.

У цьому контексті обґрунтованою є необхідність побудови інтегрованої моделі стратегічної координації та цифрової простежуваності оборонної допомоги, яка забезпечує поєднання фінансових та матеріальних інструментів НАТО із національними цілями розвитку сектору безпеки і оборони. Така модель

виконує роль інституційного базису, що поєднує стратегічний, операційний та контрольний рівні управління, формуючи єдину логіку прийняття рішень, реалізації та оцінки результатів (рис. 3.1).

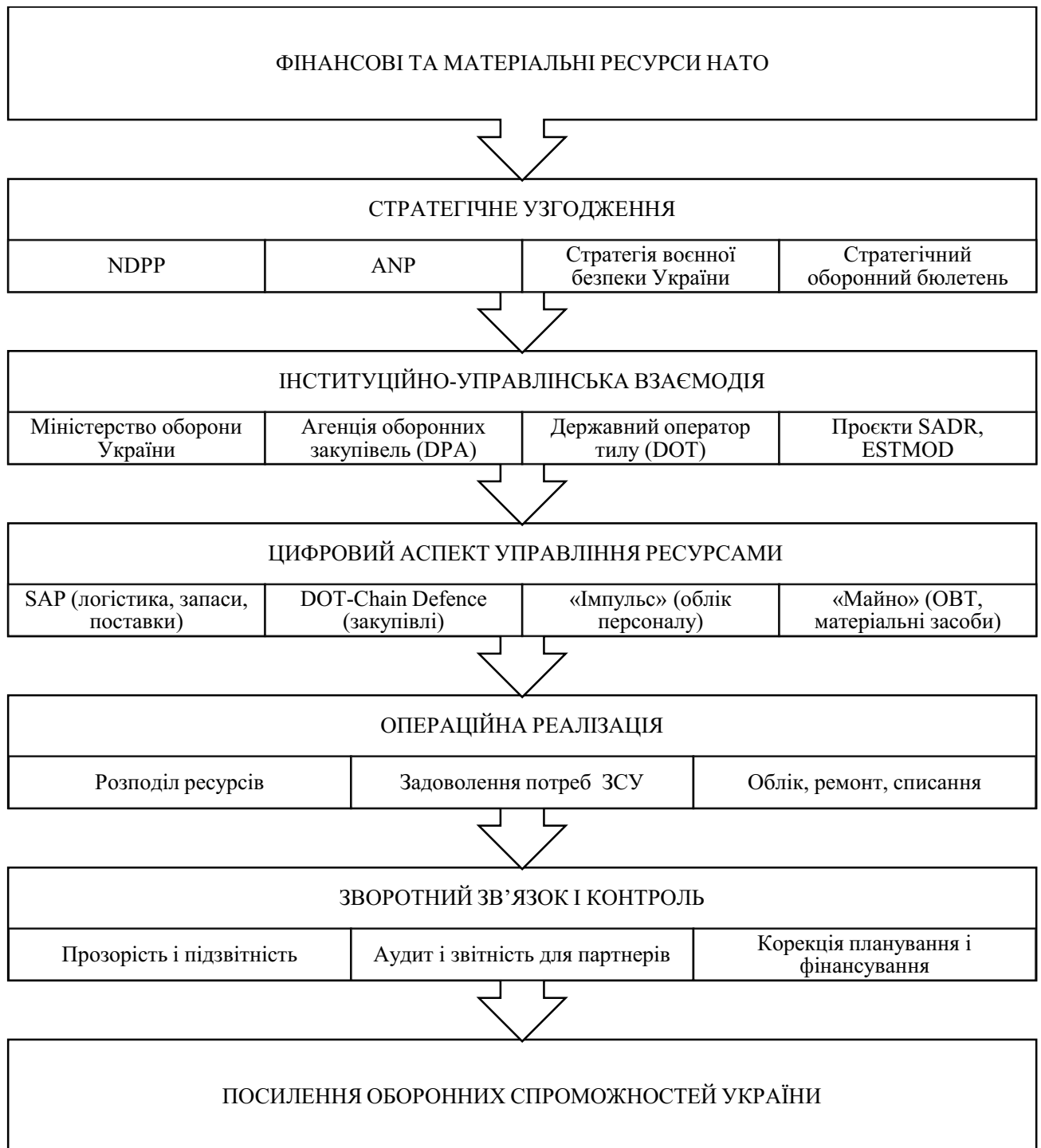

Рис. 3.1. Координація фінансових та матеріальних інструментів НАТО з механізмами економічного забезпечення оборонних потреб України
Джерело: авторська розробка.

Наведені елементи координаційної взаємодії доцільно розглядати не як ізольовані блоки, а як єдиний механізм інтеграції фінансових і матеріальних інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України, що функціонує за логікою послідовного перетворення зовнішніх ресурсів у стійкі оборонні спроможності. Верхній рівень цього механізму репрезентує сукупність фінансових, матеріально-технічних та інституційних інструментів підтримки з боку НАТО та держав-партнерів, зокрема механізм PURL, CAP, трастові фонди НАТО тощо, а також двосторонню військову й фінансову допомогу країн-партнерів. Їх спільною характеристикою є спрямованість на забезпечення як нагальних потреб оборони, так і середньо- та довгострокових завдань розвитку оборонних спроможностей України. Водночас зазначені інструменти істотно відрізняються за часом реалізації, типами залучених ресурсів (фінансові, матеріальні, технологічні, експертні) та процедурними вимогами, що об'єктивно зумовлює потребу в їх системному узгодженні з національною моделлю управління оборонними ресурсами.

Ключову роль у такому узгодженні відіграє блок стратегічного узгодження, який забезпечує підпорядкування фінансових і матеріальних потоків логіці розвитку оборонних спроможностей, а не окремим проєктним чи бюджетним рішенням. В основі цього блоку лежить Процес оборонного планування НАТО (NDPP), що встановлює причинно-наслідковий зв'язок між цілями, спроможностями, ресурсами та результатами оборонної політики [143]. На національному рівні зазначена логіка конкретизується через Щорічні національні програми під егідою Комісії Україна–НАТО (ANP) [42], Стратегію воєнної безпеки України та Стратегічний оборонний бюлетень України, які визначають пріоритети розвитку сил оборони та рамки ресурсного забезпечення. Саме на цьому рівні формується відповідь на питання, які спроможності є критично важливими, а отже, куди і в якій послідовності мають спрямовуватися зовнішні фінансові інструменти.

Наступним рівнем є інституційно-управлінський блок, який формує організаційний базис інтеграції та забезпечує включення зовнішньої допомоги в

національні процедури без створення паралельних управлінських структур. У цьому блоці Міністерство оборони України виконує функції формування політики, стратегічної координації та визначення пріоритетів. Агенція оборонних закупівель (DPA) та Державний оператор тилу (DOT) відповідають за контрахтування, закупівлі й логістичну реалізацію. Міжнародні проекти SADR та ESTMOD підсилюють інституційну спроможність через експертну, організаційну та цифрову підтримку [23]. Такий розподіл ролей відповідає принципу розмежування політичних і виконавчих функцій, підвищує керованість процесів і дозволяє трансформувати зовнішні фінансові інструменти у складову національної системи економічного забезпечення оборони.

Центральним системоутворювальним елементом механізму виступає цифровий блокуправління ресурсами, який забезпечує практичну інтеграцію фінансових і матеріальних потоків. ERP-рішення на базі SAP використовуються для управління логістикою, запасами та поставками. Платформа DOT-Chain Defence оцифровує процеси закупівель і контрахтування. Система «Імпульс» забезпечує цифровий облік і управління людським капіталом. Система «Майно» – управління озброєнням, військовою технікою та матеріальними засобами на всіх етапах їх життєвого циклу. Сукупно ці інструменти забезпечують наскрізну простежуваність ресурсів, зіставлення фінансових зобов'язань донорів із фактичними поставками та формування звітності за стандартами, сумісними з практиками НАТО.

На рівні операційної реалізації відбувається безпосередня трансформація фінансових інструментів у оборонний результат. Саме тут здійснюється розподіл ресурсів між військовими частинами, їх використання, технічне обслуговування, ремонт і списання. Цей рівень є критично важливим, оскільки забезпечує зв'язок між стратегічними рішеннями та фактичним станом забезпеченості військ і підтриманням бойових спроможностей [50].

Завершальним елементом механізму є блок зворотного зв'язку та контролю, який забезпечує прозорість, підзвітність і корекцію процесів інтеграції. Фінансовий та операційний аудит, регулярна звітність перед

національними органами й міжнародними партнерами, а також механізми оцінювання результативності дозволяють коригувати планування, фінансування та пріоритети розвитку спроможностей. У системному вимірі це перетворює механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО на динамічний і адаптивний інструмент економічного забезпечення оборони, здатний реагувати на зміни безпекового середовища та потреб воєнного часу. Таким чином, представлений механізм демонструє, що ефективна інтеграція фінансових і матеріальних інструментів НАТО можлива лише за умови поєднання стратегічного узгодження, інституційної координації та цифрової простежуваності ресурсів, що забезпечує перехід від фрагментарної допомоги до системного розвитку оборонних спроможностей України в логіці колективної безпеки Альянсу.

У межах проведеного аналізу встановлено, що ефективність фінансових інструментів НАТО в забезпеченні оборонних потреб України визначається не стільки обсягами залучених ресурсів, скільки ступенем їх системного узгодження з національними механізмами оборонного планування, бюджетування, закупівель і управління ресурсами. Доведено, що адаптована Річна національна програма співробітництва Україна–НАТО, у поєднанні з логікою Процесу оборонного планування НАТО (NDPP), формує стратегічний каркас, у межах якого зовнішні фінансові та матеріальні потоки трансформуються з фрагментарної допомоги у складову довгострокового розвитку оборонних спроможностей. Саме інтеграція фінансових інструментів НАТО в єдину систему стратегічних пріоритетів, визначених національними документами оборонного планування, дозволяє мінімізувати ризики паралелізму, дублювання функцій та неузгодженості рішень у середньо- і довгостроковій перспективі.

Крім того, обґрунтовано, що інституційно-управлінська координація у поєднанні з цифровою трансформацією системи обліку та логістики виступає системоутворювальним елементом механізму узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами економічного забезпечення оборонних потреб України. Використання інтегрованого цифрового механізму

(SAP, DOT-Chain Defence, «Імпульс», «Майно») доведено як ключову передумову забезпечення прозорості, підзвітності та відстежуваності ресурсів, що підвищує результативність використання міжнародної допомоги та знижує транзакційні витрати координації. Аргументовано, що перехід від фрагментарної багатоканальної допомоги до інтегрованої моделі управління ресурсами створює необхідні умови для перетворення зовнішніх фінансових інструментів НАТО на стійкі оборонні спроможності України, узгоджені з логікою колективної безпеки Альянсу та вимогами воєнного часу.

3.3. Функціональна структура системи економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах інтеграції фінансових інструментів НАТО

Формування ефективної системи економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах повномасштабної війни потребує переходу від фрагментарного використання окремих ресурсів до цілісної системної моделі, здатної забезпечувати стійке відтворення оборонних спроможностей держави. У цьому контексті особливого значення набуває функціональна структуризація системи економічного забезпечення, яка дозволяє виокремити ключові економічні компоненти, визначити їх роль у трансформації ресурсів у оборонний результат та окреслити канали їхньої взаємодії.

Інтеграція фінансових інструментів НАТО суттєво змінює умови функціонування національної системи економічного забезпечення оборонних потреб, посилюючи її багаторівневий та багатоканальний характер. Міжнародна фінансова та економічна підтримка виступає не автономним елементом, а наскрізним фактором, що впливає на всі функціональні компоненти системи – від оборонного бюджетування і середньо- та довгострокового планування до виробничо-технологічного розвитку, матеріально-технічного забезпечення та інституційних механізмів контролю. За таких умов аналіз функціональної

структури системи економічного забезпечення дозволяє оцінити ступінь узгодженості національних і міжнародних інструментів та їх здатність формувати кумулятивний економічний ефект.

В умовах повномасштабної війни та структурної трансформації економіки України економічне забезпечення оборонних потреб постає як багаторівнева система, ефективність якої визначається не лише обсягами залучених ресурсів, а передусім ступенем узгодженості фінансових, виробничих, інституційних і людських компонентів. Зростання ролі міжнародної економічної підтримки, зокрема фінансових інструментів НАТО, обумовлює необхідність переосмислення національної моделі оборонного забезпечення як відкритої системи, інтегрованої в економіку колективної безпеки. За таких умов ключовим аналітичним завданням стає ідентифікація функціональної структури системи економічного забезпечення оборонних потреб та визначення місця міжнародних інструментів у механізмі трансформації ресурсів у оборонні спроможності.

Запропонована концептуальна схема (рис. 3.2) відображає економічне забезпечення оборонних потреб України як цілісну систему, в якій міжнародна економічна підтримка виступає надсистемним інтегруючим чинником, що впливає на всі функціональні компоненти – від оборонного бюджетування і стратегічного планування до розвитку оборонно-промислового комплексу (далі – ОПК), управління життєвим циклом військової продукції, формування людського капіталу та інституційної спроможності України ефективно використовувати як міжнародну економічну і військово-технічну допомогу, так і власні ресурси.

Такий підхід відповідає сучасним теоріям інституційної та оборонної економіки, згідно з якими стійкість оборонного сектору визначається системною взаємодією компонентів, а не ізольованим функціонуванням окремих інструментів. Саме функціональна взаємопов'язаність фінансово-бюджетних, виробничо-технологічних, логістичних, інституційних і кадрових компонентів забезпечує кумулятивний економічний ефект, необхідний для відтворення оборонних спроможностей у довгостроковій перспективі.

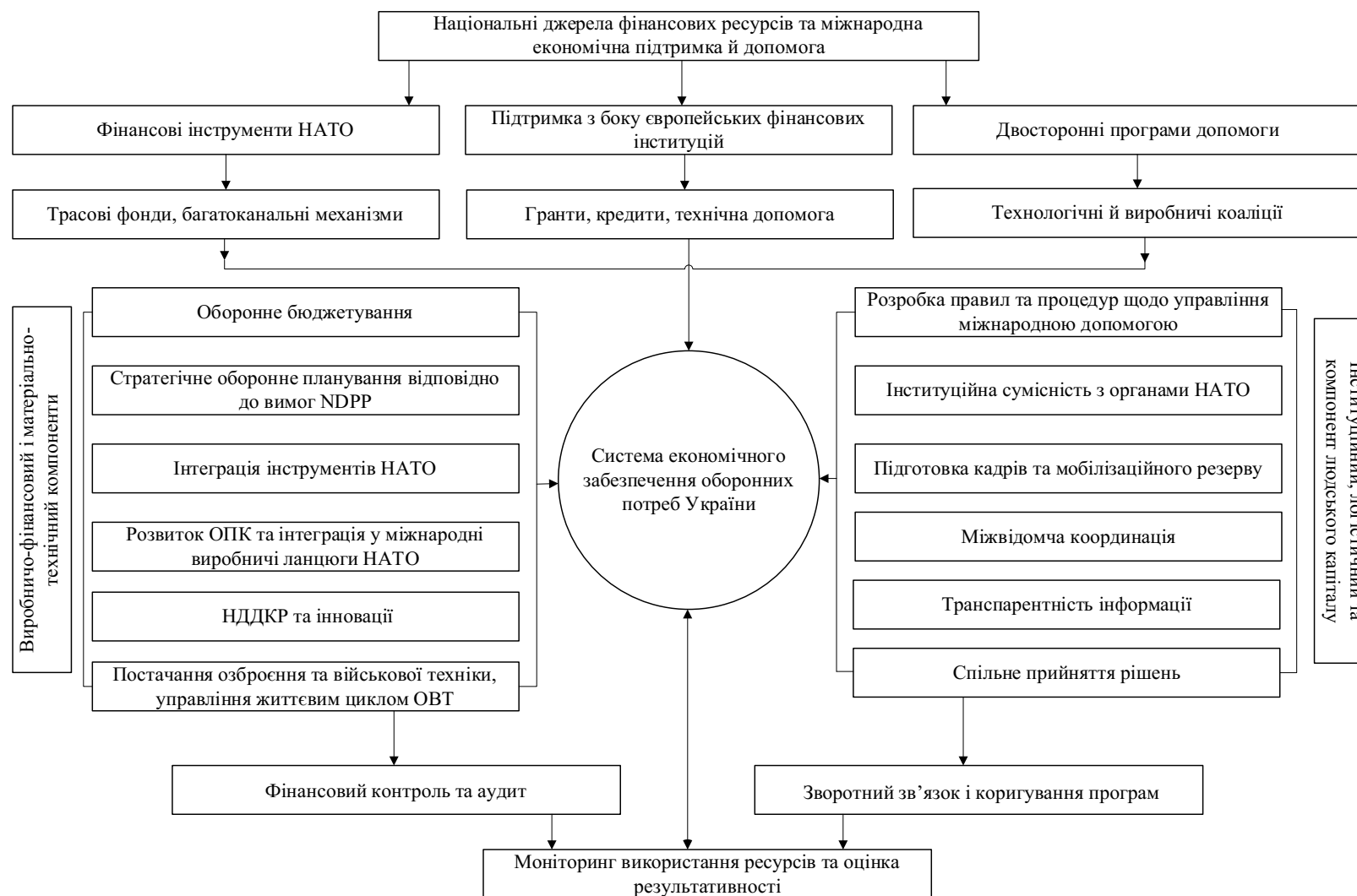

Рис. 3.2. Концептуальна схема економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах інтеграції фінансових і матеріально-технічних інструментів союзників

Джерело: авторська розробка.

Верхній рівень схеми утворює міжнародна економічна підтримка та допомога, яка охоплює фінансові інструменти НАТО, підтримку з боку європейських фінансових інституцій, двосторонні програми допомоги і доповнює національні джерела фінансування. У межах економіки колективної безпеки міжнародна підтримка розглядається не як разовий трансферт, а як форма спільного інвестування в оборонні спроможності [117]. Фінансові інструменти НАТО, зокрема трастові фонди та багатоканальні механізми, виконують функцію стабілізації оборонного фінансування та підвищення прогнозованості ресурсних потоків, що є критично важливим в умовах воєнної економіки. У працях, присвячених дослідженню систем фінансового забезпечення НАТО, підкреслюється, що такі інструменти мають не лише компенсаторний, а й трансформаційний характер, оскільки сприяють наближенню процедур бюджетування, закупівель і контролю до стандартів Альянсу [61].

Підтримка з боку європейських фінансових інституцій, включно з грантами, кредитами та технічною допомогою, розглядається як складова довгострокової фінансово-економічної стійкості оборонного сектору. У дослідженнях наголошується, що поєднання оборонних і макрофінансових інструментів дозволяє уникати надмірного навантаження на національний бюджет і водночас підтримувати інвестиційний характер оборонних витрат [66]. Двосторонні програми допомоги та технологічні й виробничі коаліції відіграють ключову роль у формуванні виробничо-технологічного компонента системи. З позицій теорії оборонно-промислових кластерів і міжнародної кооперації, такі коаліції забезпечують інтеграцію національного ОПК у глобальні ланцюги створення вартості, підвищують технологічний рівень виробництва та сприяють стандартизації продукції [70].

Фінансово-бюджетний блок системи охоплює оборонне бюджетування, стратегічне оборонне планування відповідно до вимог NDPP та інтеграцію фінансових інструментів НАТО у національний бюджетний процес. У межах цього блоку формується первинна логіка алокації ресурсів між оборонними

цілями, визначаються пріоритети розвитку спроможностей, часові горизонти фінансування та допустимі фіскальні обмеження. Саме тут відбувається перетворення воєнно-політичних рішень на фінансово забезпечені програми і проекти, що надає фінансово-бюджетному компоненту системоутворюючого значення для всього механізму економічного забезпечення оборонних потреб.

З позицій теорії публічних фінансів саме цей компонент визначає ефективність алокації обмежених ресурсів і здатність держави підтримувати довгострокові оборонні пріоритети [154]. Узгодження національного бюджетного циклу з багаторічним плануванням спроможностей НАТО дозволяє знизити фіскальні ризики та мінімізувати фрагментацію оборонних програм. Оборонне бюджетування вимагає поєднання гнучкості, необхідної для реагування на короткострокові воєнні виклики, з передбачуваністю та середньо- і довгостроковою стабільністю, без яких неможливе планування розвитку оборонних спроможностей. У цьому контексті програмно-цільовий метод бюджетування та середньострокове бюджетне планування виступають ключовими інструментами зниження ризиків неузгодженості між поточними видатками і стратегічними цілями оборонної політики.

Інтеграція фінансових інструментів НАТО у національний бюджетний процес посилює багаторівневий характер фінансово-бюджетного блоку, формуючи додаткові канали ресурсного забезпечення та підвищуючи вимоги до координації і прозорості. Узгодження національного бюджетного циклу з багаторічним плануванням спроможностей НАТО дозволяє зменшити фіскальні ризики, пов'язані з волатильністю зовнішнього фінансування, мінімізувати фрагментацію оборонних програм та уникнути дублювання видатків. Водночас така узгодженість створює передумови для підвищення результативності оборонних видатків, оскільки фінансові ресурси спрямовуються не на ситуативне покриття потреб, а на послідовне формування і відтворення оборонних спроможностей у межах єдиної економічної логіки [100].

Виробничо-технологічний компонент системи економічного забезпечення оборонних потреб охоплює розвиток оборонно-промислового комплексу,

інтеграцію національних виробничих потужностей у міжнародні виробничі та постачальні ланцюги НАТО, а також здійснення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, спрямованих на створення, модернізацію та адаптацію озброєння і військової техніки. У межах цього компонента відбувається ключовий економічний процес – трансформація фінансових ресурсів у матеріалізовані оборонні спроможності, що визначає реальний оборонний потенціал держави. Його ефективність залежить не лише від обсягів інвестування, а й від здатності економічної системи забезпечувати технологічну кооперацію, стандартизацію виробництва та швидке впровадження інновацій.

У працях з економіки оборони наголошується, що в сучасних умовах вирішальним чинником формування оборонних спроможностей стає технологічна динаміка, інноваційна спроможність і доступ до міжнародних технологічних екосистем, тоді як ізольоване нарощування національного виробництва без кооперації призводить до зростання витрат і втрати ефектів масштабу. Інтеграція у виробничі ланцюги НАТО дозволяє знизити технологічні бар'єри, скоротити цикл «дослідження – розробка – виробництво», а також забезпечити сумісність продукції з озброєнням партнерів, що має як економічні, так і стратегічні переваги [96].

Для України виробничо-технологічний компонент набуває особливого значення в умовах воєнного часу, коли одночасно виникає потреба у відновленні зруйнованих виробничих потужностей, швидкому масштабуванні випуску продукції та переході до нових технологічних рішень. Міжнародна технологічна кооперація, підтримана фінансовими інструментами НАТО та двосторонніми програмами партнерів, створює передумови для залучення інвестицій, трансферу технологій і розвитку технологій подвійного призначення. У цьому контексті виробничо-технологічний компонент виконує не лише забезпечувальну, а й трансформаційну функцію, формуючи основу довгострокової стійкості економіки та її здатності відтворювати оборонні спроможності в умовах затяжного конфлікту та післявоєнного відновлення [167].

Матеріально-технічний і логістичний компонент системи економічного забезпечення оборонних потреб охоплює комплекс процесів, пов'язаних із постачанням озброєння та військової техніки, управлінням запасами, організацією ремонту і сервісного обслуговування, а також контролем повного життєвого циклу ОВТ – від закупівлі й введення в експлуатацію до модернізації, утилізації або заміни. У межах цього компонента відбувається перехід від виробничих і фінансових рішень до їх практичної реалізації, що робить логістику критично важливою ланкою між економічним плануванням і реальними оборонними спроможностями. Його ефективність безпосередньо впливає на темпи розгортання сил, рівень боєготовності та здатність підтримувати безперервність бойових дій [65].

Згідно з теорією транзакційних витрат, ефективна логістика є ключовим чинником мінімізації витрат ресурсів, зниження витрат координації та підвищення результативності державних видатків, особливо в умовах складних багаторівневих ланцюгів постачання [119]. Для оборонної сфери це означає необхідність стандартизації процедур, оптимізації контрактних відносин, цифровізації обліку запасів і запровадження прозорих механізмів управління життєвим циклом озброєння. Неефективна логістика, навіть за наявності достатнього фінансування і виробничих потужностей, призводить до зростання непрямих витрат, затримок у постачанні та зниження загальної результативності оборонних програм [120].

У військово-економічному аспекті логістична спроможність визначає здатність економіки підтримувати тривалі бойові дії незалежно від зовнішніх шоків, таких як руйнування інфраструктури, перебої у міжнародних постачаннях або зміни умов фінансування. Інтеграція логістичних процесів із міжнародними механізмами підтримки, зокрема через стандарти НАТО та координацію з партнерами, підвищує стійкість системи матеріально-технічного забезпечення і знижує вразливість до ризиків фрагментації [166]. У цьому контексті матеріально-технічний і логістичний компонент виконує стабілізаційну функцію в системі економічного забезпечення оборонних потреб, забезпечуючи

узгодженість між ресурсним потенціалом економіки та фактичними потребами оборонного сектору в умовах воєнного часу [90].

Інституційний компонент і компонент людського капіталу, подані у схемі як взаємопов'язані та взаємозалежні блоки, формують організаційно-економічне підґрунтя функціонування всієї системи економічного забезпечення оборонних потреб. Вони охоплюють розробку та імплементацію правил і процедур управління міжнародною економічною допомогою, забезпечення інституційної сумісності з органами та механізмами НАТО, координацію між центральними органами виконавчої влади, сектором безпеки й оборони та суб'єктами оборонно-промислового комплексу, а також підготовку кадрів і формування мобілізаційного резерву [126]. Саме в межах цього компоненту визначаються «правила гри», які, на думку О. Джигори, закладаються межі використання фінансових, матеріальних і технологічних ресурсів, перетворюючи їх із формального потенціалу на реальні оборонні спроможності [81].

Інституційна економіка послідовно доводить, що якість інститутів як формальних, так і неформальних є визначальним чинником здатності економічної системи забезпечувати стійкі результати в довгостроковій перспективі [158]. Наявність чітких процедур, підзвітності, прозорості та механізмів контролю знижує транзакційні витрати, мінімізує ризики неефективного або нецільового використання ресурсів і підвищує довіру міжнародних партнерів [102]. У контексті інтеграції фінансових інструментів НАТО інституційний компонент виконує додаткову функцію адаптації національних управлінських практик до міжнародних стандартів, аудиту та оцінки результативності, що є необхідною умовою сталості міжнародної економічної підтримки [146].

Компонент людського капіталу та мобілізаційної економіки, у свою чергу, забезпечує кадрову, організаційну та соціально-економічну основу відтворення оборонних спроможностей. Дослідження з економіки підкреслюють, що навіть за наявності достатніх фінансових і матеріально-технічних ресурсів відсутність підготовлених кадрів, ефективних організаційних структур і здатності економіки

швидко переходити до режиму мобілізації істотно обмежує оборонний потенціал держави [165]. У цьому сенсі людський капітал і інституційна спроможність виступають взаємопідсилюючими факторами: інститути визначають ефективність використання людського капіталу, тоді як якість кадрів і організаційних спроможностей забезпечує реальну дієвість інституційних рішень [177].

Завершальним елементом запропонованої схеми виступають механізми фінансового контролю, аудиту, моніторингу використання ресурсів та зворотного зв'язку, які формують замкнений цикл управління економічним забезпеченням оборонних потреб. Саме ці механізми забезпечують перехід від статичного розподілу ресурсів до динамічного управління результативністю, дозволяючи не лише фіксувати обсяги витрат, а й оцінювати їх реальний внесок у формування оборонних спроможностей. У межах системного підходу фінансовий контроль і моніторинг виконують функцію «економічних сенсорів», що сигналізують про відхилення між запланованими цілями та фактичними результатами [91].

Фінансовий контроль у системі економічного забезпечення оборонних потреб спрямований на забезпечення цільового, законного та економічно обґрунтованого використання ресурсів. Його значення зростає в умовах багатоканального фінансування, коли національні бюджетні кошти поєднуються з міжнародною економічною допомогою та фінансовими інструментами НАТО [147]. За таких умов контроль виконує не лише фіскальну, а й координаційну функцію, запобігаючи дублюванню програм, неузгодженості витрат і виникненню паралельних управлінських контурів, що знижують загальну ефективність системи.

Аудит, як складова цього блоку, забезпечує незалежну оцінку як фінансової достовірності, так і результативності використання ресурсів. У сучасній економіці оборони аудит дедалі більше виходить за межі перевірки відповідності формальним правилам і набуває характеру інструмента оцінки ефективності. Це особливо важливо в контексті інтеграції фінансових

інструментів НАТО, оскільки міжнародні партнери орієнтуються не лише на прозорість витрат, а й на здатність держави перетворювати надані ресурси у вимірювані оборонні результати [108].

Моніторинг використання ресурсів та система зворотного зв'язку забезпечують адаптивність економічного забезпечення оборонних потреб до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Постійний аналіз виконання програм, досягнення цільових показників і впливу видатків на оборонні спроможності дозволяє своєчасно коригувати пріоритети, перерозподіляти ресурси та змінювати інструменти підтримки. У воєнних умовах, коли ризики та потреби змінюються швидко, наявність ефективного зворотного зв'язку є критичною умовою збереження функціональності всієї системи.

Прозорість, підзвітність і оцінка ефективності, які реалізуються через зазначені механізми, виступають ключовою передумовою довіри міжнародних партнерів і стійкості інтеграції фінансових інструментів НАТО у національну систему економічного забезпечення оборонних потреб. Вони формують інституційне середовище, у якому міжнародна економічна підтримка сприймається як прогнозований і керований ресурс, а не як зовнішній шок для бюджетної системи [121]. У довгостроковій перспективі саме цей завершальний елемент забезпечує не лише ефективність поточного використання ресурсів, а й інституційну спроможність України до поглиблення інтеграції в економіку колективної безпеки.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що запропонована концептуальна схема економічного забезпечення оборонних потреб України дозволяє розглядати оборонне забезпечення не як сукупність розрізнених фінансових чи матеріально-технічних заходів, а як цілісну багаторівневу систему, в якій усі функціональні компоненти перебувають у стані постійної взаємодії. Фінансово-бюджетний, виробничо-технологічний, матеріально-технічний і логістичний, інституційний та кадровий компоненти формують єдиний механізм трансформації ресурсів у оборонні спроможності, ефективність

якого визначається ступенем їх узгодженості та здатністю системи адаптуватися до динамічних умов воєнного часу.

Інтеграція фінансових і матеріально-технічних інструментів союзників, насамперед НАТО та ЄС, у цю систему змінює саму логіку економічного забезпечення оборонних потреб, надаючи їй рис відкритості та системної взаємопов'язаності. Міжнародна економічна підтримка у такій моделі виступає не допоміжним або компенсаційним чинником, а інтегруючим системоутворюючим чинником, що підсилює функціонування кожного компонента, знижує ресурсні та інституційні обмеження і сприяє запровадженню сучасних стандартів планування, управління та контролю. Це створює передумови для переходу від ситуативного реагування на оборонні виклики до довгострокового формування і відтворення оборонних спроможностей у межах єдиної економічної логіки.

У підсумку можна стверджувати, що сформована функціональна структура системи економічного забезпечення оборонних потреб України слугує методологічною основою для подальшого вдосконалення механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО та інших партнерів у національну економіку. Реалізація такої системної моделі дозволяє підвищити результативність використання як внутрішніх, так і зовнішніх ресурсів, зміцнити довіру міжнародних партнерів та забезпечити інституційну спроможність України до поглиблення інтеграції в економіку колективної безпеки. У довгостроковій перспективі це створює економічні передумови не лише для стійкого функціонування оборонного сектору в умовах війни, а й для його структурної модернізації у процесі післявоєнного відновлення.

Висновки до третього розділу

1. Встановлено, що інтеграція фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України за своєю природою є складним економіко-інституційним механізмом, ефективність якого не може бути зведена ані до окремих управлінських рішень, ані до обсягів залучених фінансових ресурсів. Визначальним чинником результативності такого механізму виступає дотримання взаємопов'язаного комплексу принципів, що формують його внутрішню логіку функціонування та забезпечують узгодженість фінансових потоків, інституційних процедур і стратегічних цілей оборонної політики. Здійснено структурування принципів у стратегічний, інституційно-управлінський, фінансово-економічний блоки, а також блок принципів стійкості та адаптивності, що дозволяє подолати спрощене трактування інтеграції фінансових інструментів НАТО як суто фіскального або процедурного процесу та розкрити її як системну трансформацію механізмів ресурсного забезпечення оборони.

2. Обґрунтовано, що результативність застосування фінансових інструментів НАТО у забезпеченні оборонних потреб України визначається не стільки обсягами залучених фінансових і матеріальних ресурсів, скільки ступенем їх системного узгодження з національними механізмами оборонного планування, бюджетування, закупівель і управління ресурсами. Доведено, що адаптована Річна національна програма співробітництва Україна–НАТО у поєднанні з логікою Процесу оборонного планування НАТО (NDPP) формує стратегічний напрям, у межах якого зовнішні фінансові та матеріально-технічні потоки перестають бути фрагментарною допомогою та набувають рис інструменту довгострокового розвитку оборонних спроможностей України.

3. Доведено, що інтеграція фінансових інструментів НАТО в єдину систему стратегічних пріоритетів, визначених національними документами оборонного планування, дозволяє мінімізувати ризики дублювання функцій і неузгодженості управлінських рішень у середньо- та довгостроковій перспективі. Водночас обґрунтовано, що інституційно-управлінська координація у поєднанні з цифровою трансформацією систем обліку, закупівель і логістики виступає системоутворюючим елементом механізму узгодження

фінансових інструментів НАТО з національною системою економічного забезпечення оборонних потреб України.

5. Використання інтегрованих цифрових рішень, зокрема SAP, DOT-Chain Defence, «Імпульс» і «Майно», обґрунтовано як ключову передумову забезпечення прозорості, підзвітності та повної відстежуваності ресурсних потоків, що підвищує результативність використання міжнародної допомоги та істотно знижує транзакційні витрати координації між національними та міжнародними суб'єктами. У сукупності це дає підстави стверджувати, що перехід від фрагментарної багатоканальної допомоги до інтегрованої моделі управління ресурсами створює необхідні економіко-інституційні умови для перетворення фінансових інструментів НАТО на стійкі оборонні спроможності України, узгоджені з логікою колективної безпеки Альянсу та об'єктивними вимогами воєнного часу.

6. Запропонована концептуальна схема економічного забезпечення оборонних потреб України дозволяє інтерпретувати оборонне забезпечення не як сукупність ізольованих фінансових чи матеріально-технічних заходів, а як цілісну багаторівневу систему, в межах якої всі функціональні компоненти перебувають у стані постійної та структурно зумовленої взаємодії. Фінансово-бюджетний, виробничо-технологічний, матеріально-технічний і логістичний, інституційний та кадровий компоненти формують єдиний механізм трансформації ресурсів у оборонні спроможності, ефективність якого визначається рівнем їх узгодженості, керованості та здатністю системи до адаптації в умовах високої невизначеності воєнного часу.

7. Доведено, що інтеграція фінансових і матеріально-технічних інструментів союзників, насамперед НАТО та ЄС, змінює логіку економічного забезпечення оборонних потреб України, надаючи їй рис відкритості та системної взаємопов'язаності. У такій моделі міжнародна економічна підтримка виступає не допоміжним або компенсаційним чинником, а інтегруючим системоутворюючим елементом, що підсилює функціонування кожного компонента, знижує ресурсні та інституційні обмеження й сприяє впровадженню сучасних стандартів стратегічного планування, управління та контролю.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і вирішенні науково-прикладних завдань щодо формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

1. Проведений бібліометричний та наукометричний аналіз сучасного міжнародного наукового дискурсу засвідчив, що проблематика інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб перебуває в центрі актуальних досліджень з економіки оборони, колективної безпеки та публічних фінансів. Зростання кількості публікацій після 2014 р. та різка інтенсифікація наукового інтересу після 2022 р. відображають як об'єктивну трансформацію європейської системи безпеки, так і потребу в теоретичному осмисленні нових моделей фінансування оборони та розподілу ресурсів у межах НАТО. Виявлені тематичні кластери ключових понять і міждисциплінарні зв'язки підтверджують, що інтеграція фінансових інструментів Альянсу є не лише політико-стратегічним, а насамперед комплексним економіко-інституційним процесом, що потребує системної методологічної концептуалізації.

2. Теоретико-методологічний аналіз дозволив обґрунтувати економічне забезпечення оборонних потреб як цілісну систему формування, відтворення та трансформації економічних ресурсів у вимірювані оборонні спроможності, ефективність якої визначається ступенем узгодженості фінансово-бюджетних, виробничо-технологічних, логістичних та інституційних компонентів. Доведено, що інтеграція фінансових інструментів НАТО у національну систему економічного забезпечення оборони має трансформаційний характер і виступає каталізатором модернізації процедур оборонного планування, бюджетування та закупівель відповідно до логіки Процесу оборонного планування НАТО (NDPP). Визначено, що дотримання принципів стратегічної узгодженості, прозорості,

підзвітності, результативності та довгострокової стійкості є ключовою передумовою ефективного перетворення внутрішніх і зовнішніх ресурсів у оборонні спроможності та поступової євроатлантичної інтеграції України.

3. Узагальнення світового досвіду та класифікація фінансових інструментів НАТО засвідчили, що фінансова архітектура Альянсу функціонує як складна багаторівнева система, у межах якої інституційно-правові, бюджетно-організаційні, функціонально-цільові та інноваційно-технологічні елементи інтегруються в єдиний механізм стратегічного управління оборонними спроможностями. Фінансові інструменти НАТО виконують не лише ресурсозабезпечувальну, а й інституційно-трансформаційну та технологічну функції, сприяючи модернізації оборонно-промислових і управлінських систем держав-членів і партнерів. Для України така модель відкриває можливості глибокої інтеграції у євроатлантичну систему оборонного планування, залучення інноваційних фінансових механізмів і формування стійкої воєнно-економічної моделі безпеки, орієнтованої на довгостроковий розвиток і інституційну спроможність.

4. Узагальнення результатів дослідження засвідчує, що інтеграція фінансових інструментів НАТО та Європейського Союзу у систему економічного забезпечення оборонних потреб України набула комплексного, системного та інституційно закріпленого характеру. Сформоване інституційно-правове середовище, представлене стратегічними документами у сфері національної і воєнної безпеки, бюджетним та закупівельним законодавством, забезпечує нормативну сумісність національних процедур зі стандартами НАТО та ЄС і створює передумови для ефективного залучення, акумуляції та використання зовнішніх фінансових ресурсів. Інтеграція міжнародної допомоги у національну систему оборонного планування та управління ресурсами відповідно до логіки Процесу оборонного планування НАТО (NDPP) підвищує прозорість, підзвітність і результативність оборонних видатків та посилює керованість фінансових потоків у секторі безпеки й оборони.

5. Доведено, що поєднання фінансових механізмів НАТО (CAP, DCB, PURL, трастові фонди) з інструментами Європейського Союзу (EPF, MFA, Ukraine Facility та іншими макрофінансовими й інвестиційними програмами) сформувало багаторівневу модель зовнішньої підтримки оборонних потреб України, яка одночасно забезпечує оперативне реагування на критичні виклики воєнного часу та створює фінансово-інституційне підґрунтя для довгострокової економічної і оборонної стійкості. Така модель дозволяє знизити фіскальний тиск на державний бюджет, частково компенсувати структурні обмеження державних фінансів і підтримати розвиток оборонно-промислового комплексу. У стратегічній перспективі інтеграція фінансових інструментів НАТО та ЄС виступає не лише чинником підтримки обороноздатності, а й ключовим елементом поступової євроатлантичної конвергенції України та формування її довгострокової воєнно-економічної резильєнтності.

6. Встановлено, що роль НАТО у фінансовому забезпеченні оборонних потреб України трансформувалася від обмеженої консультативно-технічної підтримки до системоутворюючого чинника воєнно-економічної стійкості держави. Зміна фінансової парадигми Альянсу після 2014 р., а особливо у 2022–2025 рр., відобразила адаптацію НАТО до умов тривалих безпекових загроз, у межах яких підтримка України стала складовою колективної оборонної політики. Інтеграція фінансових інструментів НАТО з NDPP через механізми CAP, DCB, PURL та трастові фонди сформувала цілісну фінансово-інституційну архітектуру, що поєднує оперативне реагування з інституційною трансформацією, підвищує ефективність використання зовнішньої допомоги та створює підґрунтя для переходу України до моделі стратегічного партнерства і довгострокової євроатлантичної інтеграції.

7. У ході дослідження встановлено, що інтеграція фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України за своєю природою є складним економіко-інституційним механізмом, ефективність якого визначається не обсягами залучених ресурсів, а ступенем дотримання взаємопов'язаного комплексу принципів, що формують внутрішню логіку його

функціонування. Структурування цих принципів у стратегічний, інституційно-управлінський, фінансово-економічний блоки, а також блок стійкості та адаптивності дозволяє подолати спрощене трактування інтеграції як суто фіскального або процедурного процесу та розкрити її як системну трансформацію механізмів ресурсного забезпечення оборони. У межах такого підходу фінансові ресурси розглядаються не як самоціль, а як інструмент формування оборонних спроможностей, реалізований через узгоджені правила, процедури та інституційні взаємодії відповідно до національних стратегій безпеки та логіки Процесу оборонного планування НАТО.

8. Доведено, що результативність застосування фінансових інструментів НАТО у забезпеченні оборонних потреб України визначається ступенем їх системного узгодження з національними механізмами оборонного планування, бюджетування, закупівель і управління ресурсами. Адаптована Річна національна програма співробітництва Україна–НАТО у поєднанні з NDPP формує стратегічний напрям, у межах якого зовнішні фінансові та матеріально-технічні потоки трансформуються з фрагментарної допомоги в інструмент довгострокового розвитку оборонних спроможностей. Інтеграція фінансових інструментів НАТО в єдину систему стратегічних пріоритетів дозволяє мінімізувати ризики дублювання функцій і неузгодженості управлінських рішень, тоді як інституційно-управлінська координація у поєднанні з цифровою трансформацією систем обліку, закупівель і логістики виступає системоутворюючим елементом механізму узгодження зовнішніх і внутрішніх ресурсів.

9. Запропонована концептуальна схема економічного забезпечення оборонних потреб України дозволяє інтерпретувати оборонне забезпечення як цілісну багаторівневу систему, в якій фінансово-бюджетний, виробничо-технологічний, матеріально-технічний і логістичний, інституційний та кадровий компоненти формують єдиний механізм трансформації ресурсів у оборонні спроможності. Інтеграція фінансових і матеріально-технічних інструментів союзників, насамперед НАТО та ЄС, змінює логіку економічного забезпечення

оборонних потреб, надаючи їй рис відкритості та системної взаємопов'язаності, за яких міжнародна економічна підтримка виступає інтегруючим системоутворюючим елементом. У довгостроковій перспективі сформована функціональна структура створює методологічні та інституційні передумови для підвищення результативності використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів, поглиблення інтеграції України в економіку колективної безпеки та забезпечення структурної модернізації оборонного сектору в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І., Гавриш А. Методологічні положення формування та функціонування фінансово-економічного механізму воєнної підтримки України. Економічний простір. 2025. Вип. 204. С. 3–10. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/70822>
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Гасин Р.В. Івасечко О.Я., Здоровега М.В. Інноваційні проекти НАТО у сфері оборони: акселератор оборонних інновацій для Північної Атлантики (DIANA) та Інноваційний фонд (NIF). Регіональні студії. 2024. Вип. 38. С. 160-166. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/38/28.pdf>
4. Джигора О.М. Емпірична верифікація сучасного та потенційного впливу системи фінансового забезпечення НАТО на воєнно-економічну безпеку України. Академічні візії. 2025. № 42. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2136/2007>
5. Джигора О.М. Стратегічне оборонне планування НАТО в умовах трансформації безпекового середовища. Social and Administrative Sciences. 2025. № 10(10). С. 116-121. URL: <https://sas.ztu.edu.ua/article/download/337779/326208>
6. Джигора О.М. Трансформація фінансових інструментів НАТО в період стратегічного розширення та нових загроз (1991–2025). Бізнес Інформ. 2025. № 7. С. 36- 44. URL: https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?abstract=2025_07_0&year=2025
7. Інформація про діяльність Фонду підтримки реформ / проєкт ESTMOD та інші ініціативи. URL: <https://fsr.org.ua/page/oborona>
8. Ісаєв А.М. Передумови інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Економіка, управління та адміністрування. 2025. №3(113). С. 152-163.
9. Ісаєв А.М. Елементи цифрової трансформації системи управління оборонними ресурсами України. Національна безпека в умовах війни,

післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 грудня 2025 року. – Житомир: Житомирська політехніка, 2025. – С. 641-644

10. Ісаєв А.М. Класифікація фінансових інструментів НАТО. Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. – Житомир: Житомирська політехніка, 2025. – С. 819-821

11. Ісаєв А.М. Принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТОу систему економічного забезпечення оборонних потреб України. *Societyand Security*. 2025. № 5 (11). С. 110-117.

12. Ісаєв А.М. Світовий досвід формування та використання фінансових інструментів НАТО в системах економічного забезпечення оборонних потреб держав. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. №2(112). С. 230-237.

13. Ісаєв А.М. Фінансові інструменти НАТО в системі економічного забезпечення оборонних потреб України. *Societyand Security*. 2025. № 4 (10). С. 94-100.

14. Ісаєв А.М. Фінансові інструменти та стратегічна роль ЄС в розвитку оборонних спроможностей України. *Правова політика України: історія та сучасність: матеріали VI Всеукраїнського науково-практичного семінару*, 9–10 жовтня 2025 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 240-242.

15. Кабінет Міністрів України. Міноборони представило міжнародним партнерам стан цифрового обліку оборонних ресурсів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minoborony-predstavlylo-mizhnarodnym-partneram-stan-tsyfrovoho-obliku-oboronnykh-resursiv>

16. Комісія з питань координації євроатлантичної інтеграції України. Протокольні рішення щодо аРНП (офіційна інформація). URL: <https://www.kmu.gov.ua>

17. Коновал А. Особливості забезпечення міжнародної безпеки механізмами НАТО: політичні та соціально-економічні аспекти. *Науковий*

часопис УДУ ім. М. Драгоманова. Серія 22. 2024. Вип. 36ю С. 78-85. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/47338>

18. Магомедов А. О. Україна і НАТО в контексті суспільно-політичних трансформацій 90-х рр. XX ст. – поч. XXI ст. : Кандидат історичних наук : спец.. 07.00.01 - Історія України / Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди». – Переяслав, 0421U102188

19. Марко, І., Марко, Є. Перспективи розвитку оборонно-промислового комплексу в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки, 2022, 1, Р. 54–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2022_1_11

20. Міністерство економіки України – роз'яснення щодо закупівель у воєнний час. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=PublicProcurement>

21. Міністерство оборони України. Міноборони представило детальний статус цифрової трансформації оборони. 09.12.2025. URL: <https://mod.gov.ua/news/ministerstvo-oboroni-ukrayini-predstavilo-detalniy-status-czifrovoyi-transformacziyi-oboroni>

22. Міністерство оборони України. Стратегія воєнної безпеки України. Київ, 2021. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/Strategy_military_security_of_Ukraine_2021.pdf.

23. Міністерство оборони України. Цифровізація логістики та управління оборонними ресурсами. URL: <https://www.mil.gov.ua>

24. Міністерство охорони здоров'я. Програма медичних гарантій. URL: <https://moz.gov.ua/uk/categories/programa-medichnih-garantij>

25. Міністерство фінансів України. У першому півріччі 2025 року Уряд України залучив \$22 млрд зовнішнього фінансування. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/in_the_first_half_of_2025_the_government_of_ukraine_secured_22_billion_in_external_financing-5228

26. Міноборони: 100% війська буде використовувати цифрові системи SAP, “Імпульс” і “Майно” до кінця 2026 р. URL: https://interfax.com.ua/news/general/1126769.html?utm_source=chatgpt.com

27. НАТО. Civil and Military Budgets. Financial and Economic Data. NATO Official Portal, 2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_228133.htm

28. Нелл Я., Білан О., Беккер Т., Городніченко Ю., Мильованов Т., Шаповал Н. Financing Ukraine's Victory. Київ : Києво-Могилянська школа економіки, 17.09.2022. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/financing-ukraine-s-victory>

29. Офіс реформ Міноборони України. Дорожня карта оборонних реформ: перехід до стандартів НАТО. Київ : Міноборони України, 2023. 64 с. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/08/03/ukrayina-rozrobyla-dorozhnyu-kartu-rozvytku-aviaczijnyh-spromozhnostej-za-standartamy-nato-ministr-oborony/>.

30. Офіційні публікації щодо DOT-Chain Defence та прикладів постачань через DOT-Chain. URL: <https://mod.gov.ua/news/vijskovi-otrimuvatimut-protishahedni-droni-cherez-dot-chain-defence>

31. Панасюк В. В. Військово-політичні аспекти інтеграції України з НАТО : к.політ.н. : спец.. 23.00.04 - Політ. проблеми міжнародних систем та глоб. розвитку / Львівський нац. ун-т імені І. Франка, 0410U002488

32. Північноатлантичний договір (Вашингтон, 4 квітня 1949 року). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text

33. Плазова Т.І. Інтеграція країн Центрально-Східної Європи в структури НАТО як інструмент гарантування національної безпеки. Український політико-правовий дискурс. 2025. Вип. 8. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14916183>

34. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

35. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

36. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>

37. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>

38. Про особливості здійснення публічних закупівель в умовах воєнного стану: Постанова КМУ № 1178 від 12.10.2022 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF>

39. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

40. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>

41. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>

42. Про річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО. Указ Президента України №72/2021. URL:
<https://www.president.gov.ua/documents/722021-36825>

43. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» Указ Президента України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021>

44. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

45. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 17.09.2021 р. № 473/2021. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021>

46. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021>

47. Програма (Ініціатива) НАТО/РЄАП. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/programa-iniciativa-natoryear>
48. Проєкт «SADR – Підтримка адаптивних оборонних реформ» (Фонд підтримки реформ в Україні). Опис проєкту та цифрові ініціативи. URL: <https://fsr.org.ua/project/sadr-pidtrymka-adaptyvnykh-oboronnykh-reform>
49. Речич С. Л. Воєнно-політичне співробітництво ЗС України з НАТО (1991–2009 рр.): к.і.н. : спец.. 20.02.22 - Військова історія / Нац. ун-т оборони України, 0412U006989
50. Річні національні програми співробітництва України з НАТО. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1848ff64-b70e-444b-afc2-03704567f3b1&title=RichniNatsionalniProgramiSpivrobitnitstvaUkrainiZNato>
51. Свірко С., Здибель І. Модель фінансового забезпечення НАТО. *Society and Security*. 2024. Вип. 6(6). С. 96-102. DOI: [https://doi.org/10.26642/sas-2024-6\(6\)-96-102](https://doi.org/10.26642/sas-2024-6(6)-96-102)
52. Стевенс Н. Г. Військове співробітництво України з НАТО в 90-х роках ХХ - на початку ХХІ ст. (історико-аналітичний аспект) : к.і.н. : спец.. 07.00.01 - Історія України / Черкаський держ. ун-т ім. Б. Хмельницького, 0409U000063
53. Стратегічна концепція НАТО 2022 р.: Принципи, виклики та підходи до спільного фінансування. НАТО, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.
54. Тарангул Л.Л. Фінансова безпека України та інструменти її забезпечення. *Економічний вісник*. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2017. Вип. 1. С. 201–208. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268452959.pdf>
55. Товма Л. Ф. Єдина система економічного забезпечення воєнно-силових структур та їх економічна безпека. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2014. № 46. С. 353- 358. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2014_46_55.
56. У війську офіційно запрацювала цифрова система Управління логістичним забезпеченням. URL: <https://mod.gov.ua/news/u-vijsku-oficzijno-zapraczyuvala-czifrova-sistema-upravlinnya-logistichnim-zabezpechennyam>

57. Укрінформ. Україна запускає спільно з НАТО програму фінансування оборонних інновацій UNITE – Brave NATO. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4062925-ukraina-zapuskae-spilno-z-nato-programu-finansuvanna-oboronnih-innovacij.html>

58. Чорна Н. М. Інтеграція Польщі до НАТО та ЄС: особливості, основні етапи і наслідки (кін. 80-х рр. XX ст. - 2005 р.) : к.і.н. : спец.. 07.00.02 - Всесвітня історія / Тернопільський нац. пед. ун-т імені В. Гнатюка, 0409U000297

59. €10 million for defence innovation: launching with NATO the UNITE – Brave NATO programme. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/en/>

60. Addressing Ukraine's military and defence needs. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/military-support-ukraine/>

61. Amara J., Paskevics M. (2010). Unfulfilled Promises: The Impact of Accession on Military Expenditure Trends for New NATO Members. Comparative Strategy. 2010. Vol. 29(5). pp. 432–449. DOI: <https://doi.org/10.1080/01495933.2010.520988>

62. AP News. Ukraine's reformed military procurement agency drives the country's NATO ambitions. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-nato-reforms-military-procurement-f0483561c9d402697d7a67dd43ae844d>.

63. Atkinson C. Collaboration among NATO's defence innovators: Lessons from Poland. Security and Defence Quarterly. 2025. Vol. 51(3). pp. 21–37. URL: <https://securityanddefence.pl/pdf-205139-129473?filename=Collaboration%20among.pdf>

64. Average defense expenditure of NATO member states as a share of gross domestic product from 2014 to 2025. URL: <https://www.statista.com/statistics/1293314/nato-defense-spending-share-gdp/>

65. Balcaen P., Du Bois C., Buts C. Sharing the Burden of Hybrid Threats: Lessons from the Economics of Alliances. Defence and Peace Economics. 2023. Vol. 34(2). pp. 142–159. DOI: <https://doi.org/10.1080/10242694.2021.1991128>

66. Becker J.M. Accidental rivals? EU fiscal rules, NATO, and transatlantic burden-sharing. *Journal of Peace Research*. 2019. Vol. 56(5). pp. 697-713. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022343319829690>

67. Becker T., Eichengreen B., Gorodnichenko Y., Mylovanov T., Nell J., Shapoval N., Weder di Mauro B. Macroeconomic Stabilization in Ukraine: The role of international assistance. *CEPR Policy Insight*. 2022. №. 119. URL: <https://cepr.org/publications/policy-insight/macro-stabilisation-ukraine>

68. Bilateral aid allocations to Ukraine as a share of 2021 donor country gross domestic product (GDP) between January 24, 2022 and June 30, 2025, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/1303450/bilateral-aid-to-ukraine-in-a-percent-of-donor-gdp/>

69. Biscop S. *European Strategy in the 21st Century: New Future for Old Power*. Routledge, 2018. DOI: 10.4324/9780429427442.

70. Bogers M., Beeres R., Bollen M. NATO Burden Sharing Research along Three Paradigms. *Defence and Peace Economics*. 2022. Vol. 33(5). pp. 534–547. DOI: <https://doi.org/10.1080/10242694.2020.1819135>

71. Budget Committee Recommendations PO(2023)0297(Inv). NATO UNCLASSIFIED, 2023. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/12/pdf/221214-CB_2023-ExecSum.pdf.

72. Bulatova O. et al. Development of the european security complex in the context of current positions of the eu countries in international rankings. *Journal of European Economy*. 2024. Vol. 23(2). pp. 270-88. DOI:10.35774/jee2024.02.270.

73. Clark J. N. Resilience as a ‘Concept at Work’ in the War in Ukraine: Exploring Its International and Domestic Significance. *Review of International Studies*. 2024. Vol. 50, No. 4. P. 720–740. DOI: 10.1017/S0260210524000305.

74. Clingendael Institute. NATO, Common Funding and Peace Support Operations. 2006. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20061000_cscp_art_homan.pdf.

75. Comprehensive Assistance Package (CAP) for Ukraine. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/comprehensive-assistance-package-cap-for-ukraine>

76. Comprehensive Assistance Package for Ukraine (CAP). NATO Official Website. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm

77. Concept of Military Education Reform 2022–2030. Ministry of Defence of Ukraine. Kyiv, 2022. URL: <https://www.mil.gov.ua/en/news/2022/concept-military-education-reform>.

78. CRS Report RL30150. NATO: Evolution and Structure / Congressional Research Service, EveryCRSReport.com

79. Deni J. R. NATO and Article 5: The Transatlantic Alliance and the Twenty-First-Century Challenges. Santa Monica, CA : RAND Corporation, 2020. 78 p. URL: <https://www.amazon.com/NATO-Transatlantic-Twenty-First-Century-Challenges-Collective/dp/1538107031>.

80. Dzhyhora O., Geperidze D., Yavir V., Taran Ye., Kulyk T. NATO as a Collective Security Organization in the EU after the Outbreak of War in Ukraine. Journal of law and political sciences. 2025. Vol. 46/2. P. 255-271.

81. Dzhyhora O., Kuchmenko V., Salamakha I., Serohina N., Savitskyi V. The Role of Defense Forces in Ensuring National Military Potential: A Comparative Analysis of Countries. Economic Affairs (New Delhi). 2024. Vol. 69(1), pp. 725–734. URL: <https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv69n2z6.pdf>

82. Ek C. NATO Common Funds Burdensharing: Background and Current Issues. Congressional Research Service. 2010. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/117071/2010-04-22_NATO_Common_Funds_Burdensharing.pdf

83. ESTMoD and SDA-EDGE Projects in 2024 – Report of the Foundation for Support of Reforms in Ukraine for 2024. URL: <https://fsr.org.ua/en/news/report-foundation-support-reforms-ukraine-2024>

84. EU Humanitarian Aid for Ukraine. European Commission – Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (ECHO). URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/europe/ukraine_en

85. EU Support for Ukraine – Recovery and Institutional Development Projects. European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine_en

86. Euractiv. Nearly half Europe's aid for Ukraine coming from procurement rather than stockpiles, says think-tank. URL: <https://www.euractiv.com>

87. European Commission. Macro-Financial Assistance. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/eu-borrower-investor-relations/macro-financial-assistance_en

88. European Peace Facility (EPF). Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/peace-facility/>

89. EU–Ukraine: Official Assistance Framework (European Commission). URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine_en

90. Ewers-Peters N.M. Positioning member states in EU-NATO security cooperation: towards a typology. *European Security*. 2023. Vol. 32(1). pp. 22–41. URL: <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2076558>

91. Feeny S. Measuring absorptive capacity constraints to foreign aid. *Economic Modelling*. 2012. Vol. 29(3). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264999312000272>

92. Financial support via funds. URL: https://www.government.se/government-policy/swedens-support-to-ukraine/military-support-to-ukraine/financial-support-via-funds/?utm_source=chatgpt.com

93. Forster A., Wallace W. What is NATO for? *Survival*, 2001, Vol. 43, № 4, P. 107–122. DOI: <https://doi.org/10.1080/00396330112331343155>

94. Genini D. Countering hybrid threats: How NATO must adapt (again) after the war in Ukraine. *New Perspectives*. 2025. Vol. 33(2). pp. 122–149. DOI: <https://doi.org/10.1177/2336825X251322719>

95. George J., Sandler T. A spatial analysis of NATO burden sharing at the operational levels. *Kyklos*. 2024. Vol. 77(4). pp. 1026–1047. DOI: <https://doi.org/10.1111/kykl.12401>

96. George J., Sandler, T. NATO defense demand, free riding, and the Russo-Ukrainian war in 2022. *J. Ind. Bus. Econ.* 2022. Vol. 49. pp. 783–806. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40812-022-00228-y>

97. Gheciu A. NATO in the "New Europe": The Politics of International Socialization after the Cold War. Stanford University Press, 2005. URL: <https://www.sup.org/books/politics/nato-new-europe>

98. Government of Sweden. Sweden's Contribution to NATO Trust Funds and Ukraine Assistance. 2025. URL: <https://www.government.se>

99. Government of Sweden. Sweden's Support to NATO Trust Funds and Ukraine. 2025. URL: <https://www.government.se>

100. Haesebrouck T. NATO Burden Sharing after the Wales Summit: A Generalized Set Qualitative Analysis. *Defence and Peace Economics*. 2022. Vol. 33(6). pp. 637–654. DOI: <https://doi.org/10.1080/10242694.2021.1928435>

101. Hartley K. Defense economics: Achievements and challenges. *The Economics of Peace and Security Journal*. 2007. Vol. 2(1). DOI: <https://doi.org/10.15355/2.1.45>

102. Hartley K., Sandler T. NATO burden-sharing: Past and future. *Journal of Peace Research*. 1999. Vol. 36(6). pp. 665–680. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022343399036006004>

103. Hartley K., Sandler T. The economics of defense // *Handbook of Defense Economics*. Vol. 1. Amsterdam: Elsevier, 1995. URL: <http://www.elsevier.com/hes>

104. Hillen J., Noonan M. The Geopolitics of NATO Enlargement. *Parameters*, Autumn, 1998, P. 21- 34. URL: <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1896&context=parameters>

105. History of NATO. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82147.htm

106. Homan K. NATO, Common Funding and Peace Support Operations: A comparative perspective. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'. 2006. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20061000_cscp_art_homan.pdf
107. IMF and Ukrainian authorities reach Staff-Level Agreement on a new US\$8.1 billion 48-month Extended Fund Facility (EFF) Arrangement. URL: <https://www.imf.org/en/news/articles/2025/11/26/pr-25399-ukraine-agreement-on-new-us-8-point-1-bil-48mo-eff-arrangement>
108. IMF. Fiscal Transparency, Accountability, and Risk (policy paper). 2012. URL: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2012/080712.pdf>
109. Interfax-Ukraine. Близько тисячі військових об'єктів ЗСУ працюють із SAP-системою – Міноборони. URL: <https://interfax.com.ua/news/general.html>
110. Interfax-Ukraine. До кінця 2026 року 100% українського війська використовуватиме SAP та цифрові системи управління логістикою. 08.12.2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1126769.html>
111. Ionita A. NATO Security Investment Programme Considerations. The 18th International Scientific Conference "Defense resources management in the 21st century" Braşov, November 9th-10th 2023. URL: https://codrm.eu/wp-content/uploads/2024/10/17_IONITA-Adrian.pdf
112. Iura A. Defense Financial Mechanisms in NATO Countries – Managerial Approaches. Journal of Defense Resources Management. 2024. Vol. 15, No. 2. pp. 67-91. URL: https://jodrm.eu/wp-content/uploads/2025/02/05_IURA.pdf
113. Johnson R. Potential Farm Sector Effects of 2009 H1N1 "Swine Flu": Questions and Answers. 2010. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R40575>
114. Kaplan L. NATO and the United States: The Enduring Alliance. Boston: Twayne Publishers, 1988. URL: <https://library.au.int/nato-and-united-states-enduring-alliance-4>
115. Kaplan L.S. NATO Divided, NATO United: The Evolution of an Alliance. Westport: Praeger Publishers, 2004. DOI:10.1353/jmh.2005.0048.

116. Kiel Institute for the World Economy. Ukraine Support Tracker. – Офіційна база даних військової, фінансової та гуманітарної допомоги Україні. URL: <https://www.kielinstitute.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>
117. Kim W., Sandler T. NATO at 70: Pledges, Free Riding, and Benefit-Burden Concordance. *Defence and Peace Economics*. 2020. Vol. 31(4). pp. 400–413. DOI: <https://doi.org/10.1080/10242694.2019.1640937>
118. Kim W., Sandler T. NATO Security Burden Sharing, 1991–2020. *Defence and Peace Economics*. 2024. Vol. 35(3). pp. 265–280. DOI: <https://doi.org/10.1080/10242694.2023.2230408>
119. Kivimäki T. Power, contribution and dependence in NATO burden sharing. *European Security*. 2019. Vol. 28(1). pp. 66–84. DOI: <https://doi.org/10.1080/09662839.2019.1578750>
120. Larsen H. Adapting NATO to Great-Power Competition. *The Washington Quarterly*. 2022. Vol. 45(4). pp. 7–26. DOI: <https://doi.org/10.1080/0163660X.2022.2148507>
121. Lucas R., Huismans J., Jouan N., Palicka O., Silfversten E. Effective digital capability development: Enabling NATO digital capabilities. Paper 2. RAND Corporation. 2025. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR4300/RR4381-2/RAND_RRA3831-2.pdf
122. Macro-Financial Assistance (MFA) for Ukraine. European Commission. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-and-world/macroeconomic-support/macro-financial-assistance-mfa/ukraine_en
123. Matthijs H. The Funding of The North Atlantic Treaty Organization: The funding of the NATO. *ASSRJ*. 2023. Vol. 10(4). pp. 210–220. URL: <https://researchportal.vub.be/files/106603586/98933187.pdf>
124. Matthijs M. Germany's New Role in European Security. *Council on Foreign Relations*. 2023. URL: <https://www.cfr.org/article/germanys-new-role-european-security>
125. Mayer S. Introduction: NATO as an organization and bureaucracy. NATO's post–Cold War politics. (pp. 1–18). Palgrave Macmillan. 2014. DOI: https://doi.org/10.1057/9781137330307_1

126. Michaels E., Sus M. (Not) Coming of age? Unpacking the European Union's quest for strategic autonomy in security and defence. *European Security*. 2024. Vol. 33(3). pp. 383–405. DOI: <https://doi.org/10.1080/09662839.2024.2376603>

127. Military aid provided to Ukraine by European countries between January 2022 and June 2025. URL: <https://www.statista.com/statistics/1499459/european-military-aid-to-ukraine-by-country/>

128. Ministry of Defence of Ukraine – How NATO, European partners, and the United States are strengthening Ukraine through the PURL initiative. URL: <https://mod.gov.ua/en/news/how-nato-european-partners-and-the-united-states-are-strengthening-ukraine-through-the-purl-initiative>

129. NATO 2022 Strategic Concept. NATO, 2022. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept>.

130. NATO 2030: United for a New Era. Brussels: NATO, 2021. URL: <https://www.nato.int/nato2030>.

131. NATO and Ukraine launch UNITE – Brave NATO for defense innovation: what's the budget. URL: <https://unn.ua/en/news/nato-and-ukraine-launch-unite-brave-nato-for-defense-innovation-whats-the-budget>

132. NATO Defence Planning Process (NDPP). URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato/nato-defence-planning-process>

133. NATO Innovation Fund – News. URL: <https://www.nif.fund/news/new-research-finds-barriers-to-capital-remain-for-innovators-in-the-defence-security-and-resilience-space/>

134. NATO Support and Procurement Agency (NSPA). Official website. URL: <https://www.nspa.nato.int>

135. NATO Trust Funds – Partnerships and Cooperation. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/nato-trust-funds>

136. NATO Trust Funds and Capacity Building Support. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_111767.htm

137. NATO Trust Funds. Partnership and DCB Trust Funds Overview. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85373.htm

138. NATO. Comprehensive Assistance Package (CAP) for Ukraine. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_183497.htm

139. NATO. Comprehensive Assistance Package for Ukraine (CAP). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm

140. NATO. Defence Capacity Building Initiative. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/defence-and-related-security-capacity-building-initiative>

141. NATO. Funding NATO. (Civil Budget, Military Budget, NATO Security Investment Programme). URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato/funding-nato>

142. NATO. Funding NATO. Official NATO Portal. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm

143. NATO. NATO Defence Planning Process (NDPP). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm

144. NATO. NATO Security Investment Programme (NSIP) – Key Documents and Project Summaries. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69332.htm

145. NATO. NATO's Support for Ukraine. NATO Official Overview of CAP, Trust Funds, and Non-Lethal Aid. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/natos-support-for-Ukraine>

146. NATO. The Hague Summit Declaration. Issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in The Hague. NATO Official Website. 2025. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration>

147. NATO. Update on NATO's Defence Production Action Plan. NATO Official Website. 2025. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_232981.htm

148. NATO. Vilnius Summit Communiqué, 11–12 July 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm

149. NATO's role in capability development. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/natos-role-in-capability-development>
150. New donations to NATO's support to Ukraine. URL: https://www.government.se/press-releases/2025/06/new-donations-to-natos-support-to-ukraine/?utm_source=chatgpt.com
151. Newsweek. NATO Misses Pivotal Military Target. URL: <https://www.newsweek.com/nato-misses-pivotal-military-target-russia-ukraine-1862259>
152. Newton M. Ukraine and NATO: Bridging the Gap Between War and Accession. CEPA, 29 July 2025. URL: <https://cepa.org/article/ukraine-and-nato-bridging-the-gap-between-war-and-accession/>.
153. OECD. Aid to Ukraine – Humanitarian and Development Flows. URL: <https://www.oecd.org/dac/ukraine>
154. Olejnik Ł.W. Courtship, Honeymoon, and Stabilisation? Military Expenditures of New NATO Member Countries Before and After the 1999–2020 Enlargements. *Defence and Peace Economics*. 2025. Vol. 36(4). pp. 411–434. DOI: <https://doi.org/10.1080/10242694.2024.2378928>
155. Plan for the implementation «Ukraine Facility 2024-2027». URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en>
156. President of Ukraine – Security assistance and NATO coordination statements. URL: <https://www.president.gov.ua/en/tags/nato>
157. President of Ukraine – Ukraine and NATO are working to expand the PURL initiative. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-j-nato-pracyuyut-nad-rozshirennyam-iniciativi-purl-101217>
158. Ptashchenko O., Panasenko H., Liapa M., Sokhatskyi O., Mudra Y., Pylypenko N. Institutional Instruments of Ukraine's Euro-Atlantic Integration. *Economic Affairs* (New Delhi). 2022. Vol. 67(03). pp. 337-344. URL: <http://ndpublisher.in/admin/issues/EAv67n3z.pdf>
159. RAND Corporation. Emerging Defense Technologies and NATO's Innovation Strategy. 2023. URL: <https://www.rand.org>

160. Ranking of European countries by aid provided to Ukraine between January 2022 and June 2025, by type of aid. URL: <https://www.statista.com/statistics/1499394/european-aid-to-ukraine-by-country/>

161. RBC-Ukraine (з посиланням на Ukraine Support Tracker). How Ukraine receives EU military aid without using the US lend-lease. URL: <https://newsukraine.rbc.ua>

162. Relations with Ukraine – Practical Support. NATO. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine>

163. Robison R.R. NATO burden sharing: A comprehensive framework for member evaluation. *Comparative Strategy*, 2020, 39(3), P. 299–315. DOI: 10.1080/01495933.2020.1740574

164. Russia-Ukraine war. Statistics report on the Russian invasion of Ukraine. 2025. 69 p. URL: <https://www.statista.com/study/86697/russia-ukraine-conflict/>

165. Sandler T., Murdoch J.C. On Sharing NATO Defence Burdens in the 1990s and Beyond. *Fiscal Studies*. 2000. Vol. 21(3). pp. 297–327. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1475-5890.2000.tb00026.x>

166. Szenes Z. Reinforcing deterrence: assessing NATO's 2022 Strategic Concept. *Defense & Security Analysis*. 2023. Vol. 39(4). pp. 539–560. DOI: <https://doi.org/10.1080/14751798.2023.2270230>

167. Takabatake F. NATO's Approach to Multi-Domain Operations: From the Perspective of the Economics of Alliances. *Defence and Peace Economics*. 2024. Vol. 35(3). pp. 281–294. URL: <https://doi.org/10.1080/10242694.2023.2235502>

168. The 2025–2029 Common Funding Resource Plan. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/18/the-2025-2029-common-funding-resource-plan>

169. Tkach M., Hrytsyuk Y., Tkachenko V., Kivliuk O. Trends in the development of defense capabilities of Ukraine and NATO member states: war experience. *Social Development and Security*. 2023. Vol. 13(6). DOI: 10.33445/sds.2023.13.6.10

170. Tkach M., Tkach I., Yasenکو S., Britchenko I., Loshontsi P. Military-economic security as a foundation of state stability. *Social Development and Security*. 2022. Vol. 12(3). pp. 23-35. URL: <https://philarchive.org/archive/TKAMAT>

171. Tkachenko N., Kurmaiev P., Seliverstova L., Pozhydaeva M. Features of financing NATO's armed forces. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9(26). pp. 117–124. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.26.02.13>

172. Trebesch C., Bompreszi P., Kharitinov I. The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine, and how? Methodological Update. IfW Kiel, June 2024. No. 2218. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/270853/43/Methodological-Update-June-2024.pdf>

173. UK Government. UK and NATO: Defence, Procurement and Innovation Cooperation. 2024. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/uk-and-nato>

174. Ukrainska Pravda (English) – Ukraine to receive USD 5 billion in military aid via PURL by end of year. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/12/12/8011595/>

175. US, NATO developing novel funding mechanism for Ukraine weapons transfers. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/us-nato-developing-novel-funding-mechanism-ukraine-weapons-transfers-2025-08-01/>.

176. Yost, D.S. NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security. United States Institute of Peace Press, 1998. URL: https://books.google.com.ua/books/about/NATO_Transformed.html?id=v2EwtgEACAAJ&redir_esc=y

177. Zyla B. NATO Burden Sharing: A New Research Agenda. *Journal of International Organizations Studies*. 2016. Vol. 7(2). URL: https://journal-iostudies.org/sites/default/files/2020-01/JIOS_Fall2016_Zyla-NATO_0.pdf

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:****Статті у наукових фахових виданнях України (категорії Б):**

1. Ісаєв А.М. Передумови інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Економіка, управління та адміністрування. 2025. № 3 (113). С. 152-163.

2. Ісаєв А.М. Принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТОу систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Societyand Security. 2025. № 5 (11). С. 110-117.

3. Ісаєв А.М. Світовий досвід формування та використання фінансових інструментів НАТО в системах економічного забезпечення оборонних потреб держав. Економіка, управління та адміністрування. 2025. № 2 (112). С. 230-237.

4. Ісаєв А.М. Фінансові інструменти НАТО в системі економічного забезпечення оборонних потреб України. Societyand Security. 2025. № 4 (10). С. 94-100.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ісаєв А.М. Елементи цифрової трансформації системи управління оборонними ресурсами України. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 грудня 2025 року. – Житомир: Житомирська політехніка, 2025. – С. 641-644.

6. Ісаєв А.М. Класифікація фінансових інструментів НАТО. Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. – Житомир: Житомирська політехніка, 2025. – С. 819-821.

7. Ісаєв А.М. Фінансові інструменти та стратегічна роль єс в розвитку оборонних спроможностей україни. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали VI Всеукраїнського науково-практичного семінару, 9–10 жовтня 2025 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 240-242.

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008; www.rada.gov.ua

Спеціалізованій вченій раді

Довідка

про використання результатів дисертаційного дослідження
Ісаєва Андрія Миколайовича на тему «Механізм інтеграції фінансових
інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб
України»

Наукові результати та практичні рекомендації дисертаційного дослідження Ісаєва А.М. були використані у межах виконання депутатських повноважень та законотворчої діяльності народного депутата України. Зокрема, у діяльності народного депутата знайшли застосування такі положення наукової роботи:

- У сфері забезпечення діяльності та регламентних процедур: Наукове обґрунтування принципу демократичного цивільного контролю за управлінням оборонними ресурсами, що є критичним для забезпечення прозорості фінансових рішень та політичної відповідальності за розподіл ресурсів.
- У роботі Тимчасової спеціальної комісії з питань захисту прав інвесторів: Розроблені автором підходи до використання інноваційних фінансових інструментів (зокрема NATO Innovation Fund та програми DIANA), що створюють прозоре інституційне середовище для залучення зовнішніх інвестицій в оборонно-промисловий комплекс України.
- У напрямі міжнародної діяльності (Парламентський вимір Центральноєвропейської ініціативи): Концептуальні засади економіки колективної безпеки, які доводять, що інтеграція фінансових інструментів НАТО є трансформаційним чинником для всієї європейської системи безпеки.

Використання матеріалів дисертації Ісаєва А.М. сприяло підвищенню наукової обґрунтованості законодавчих ініціатив, посиленню контрольної функції парламенту у сфері оборонних витрат та зміцненню позицій України у міжнародному безпековому діалозі.

Народний депутат Верховної Ради
України IX скликання

Свиютка Олег Михайлович

ТОВ «СПАРРОУ АВІА»
ЄДРПОУ 44675139

12422, Україна, Житомирський р-н,
Житомирська обл., с. Дениш,
вул. Михайлівська, буд. 51 А

+ 38 050 244 61 61
+ 38 096 244 61 61
office@sparrow-aviatech

Вих. № 319 від 21.03.2026 року

Спеціалізованій вченій раді

ДОВІДКА

про впроваджено результатів дисертаційного дослідження
Ісаєва Андрія Миколайовича на тему «Механізм інтеграції фінансових
інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб
України»

Дана довідка підтверджує, що результати наукового дослідження Ісаєва А.М. впроваджено в діяльність ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «СПАРРОУ АВІА» у частині вдосконалення процесів залучення міжнародних інноваційних ресурсів та організації закупівель за стандартами НАТО.

Використання наукових здобутків автора дозволило:

- застосувати запропоновану концептуальну схему економічного забезпечення для ідентифікації потенційних джерел фінансування розробок безпілотних систем через інструменти NATO Innovation Fund та програму DIANA;
- використати практичні рекомендації щодо цифровізації логістичних ланцюгів на основі платформи DOT-Chain Defence, що дозволяє мінімізувати корупційні ризики та пришвидшити постачання комплектуючих;
- інтегрувати підходи до оцінки спроможностей підприємства у систему стратегічного планування, що базується на методології Capability-Based Planning (CBP).

Результати дисертації Ісаєва А.М. мають прикладне значення для зміцнення конкурентоспроможності підприємства на міжнародному ринку оборонної продукції та сприяють підвищенню результативності участі в проектах багатонаціонального забезпечення.

З повагою,

Директор ТОВ «СПАРРОУ АВІА»

Ольга ВАНДАЛОВИЧ

Спеціалізованій вченій раді

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційного дослідження

Матеріали дисертаційного дослідження Ісаєва Андрія Миколайовича, аспіранта державного університету «Житомирська політехніка» на тему «Механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України», були використані в діяльності ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ЖИТОМИРСЬКИЙ БРОНЕТАНКОВИЙ ЗАВОД» при обґрунтуванні напрямів адаптації системи економічного забезпечення підприємства до стандартів НАТО та умов довгострокового оборонного планування.

Зокрема, до уваги були прийняті наступні результати дисертаційного дослідження:

- науково-методичні положення щодо функціонування механізму інтеграції зовнішніх фінансових і матеріально-технічних інструментів, що дозволяє оптимізувати планування витрат на модернізацію та ремонт озброєння і військової техніки (ОВТ);
- рекомендації щодо цифровізації систем обліку та логістики на базі ERP-систем (зокрема SAP) та АСУ «Майно», що сприяє підвищенню прозорості управління ресурсами підприємства та забезпечує відповідність критеріям підзвітності Альянсу;
- концептуальні засади формування воєнно-економічної стійкості через диверсифікацію джерел фінансування та використання міжнародних програм технічної підтримки для оновлення виробничих потужностей.

Впровадження зазначених результатів сприяє підвищенню ефективності використання внутрішніх ресурсів підприємства, поглибленню виробничої кооперації з партнерами з країн-членів НАТО та забезпечує методологічне підґрунтя для переходу на нові стандарти економічного забезпечення оборонних потреб.

Начальник відділу техніко-економічного планування
ТОВ «Житомирський бронетанковий завод»

Наталія ГАЛАНЗОВСЬКА

«07» квітня 2026 року

**ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ**

вул. Мала Бердичівська, 25, м. Житомир, 10014, тел. (0412) 47-38-83

E-mail: office@aprdep.zht.gov.ua, сайт: www.aprdep.zht.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 02741433

Від 23.04 2026 № 08/591/0/2-26/50 На № _____ від _____ 20__

**Державний університет
«Житомирська політехніка»,
Спеціалізована вчена рада**

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Матеріали дисертаційного дослідження Ісаєва Андрія Миколайовича, аспіранта державного університету «Житомирська політехніка» на тему «Механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України» були використані в діяльності Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної державної адміністрації при розробці заходів щодо зміцнення економічної стійкості та оптимізації регіональної економічної політики.

Зокрема до уваги були прийняті наступні результати дисертаційного дослідження:

концептуальна схема економічного забезпечення як цілісної багаторівневої системи, що була використана для вдосконалення координації виробничо-технологічних та інституційних компонентів на рівні регіонального управління;

практичні рекомендації щодо впровадження ERP-систем (зокрема на базі SAP) та АСУ «Майно» для підвищення прозорості та результативності

використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів, а також зниження транзакційних витрат координації на рівні регіону;

функціональна структура оборонного забезпечення, що створює методологічні передумови для підвищення ефективності залучення зовнішніх ресурсів та їх інтеграції у розвиток об'єктів критичної інфраструктури.

Впровадження зазначених результатів на тепер та у майбутньому дозволить підвищити ефективність реалізації стратегічних пріоритетів економічного розвитку Житомирської області, забезпечити системну взаємопов'язаність механізмів економічного розвитку та відповідність регіональних систем обліку стандартам підзвітності.

Директор

Павло КУЦ

Довідка

про використання результатів дисертаційного дослідження
Ісаєва Андрія Миколайовича на тему «Механізм інтеграції фінансових
інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб
України»

Цією довідкою підтверджується, що наукові положення та практичні результати дисертаційної роботи Ісаєва Андрія Миколайовича на тему: «Механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України» (спеціальність 051 «Економіка») були використані в аналітичній діяльності Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики.

Зокрема, фахівцями Комітету в межах опрацювання питань щодо вдосконалення фінансово-економічного забезпечення сектору безпеки та оборони було враховано такі результати дослідження:

- Механізм узгодження зовнішніх і внутрішніх ресурсів, що базується на інтеграції фінансових інструментів союзників (НАТО та ЄС) у загальну систему стратегічних фінансових пріоритетів держави. Запропоновані підходи дозволяють оптимізувати податкове та митне навантаження при реалізації програм матеріально-технічної допомоги.
- Методологічне обґрунтування функціональної структури оборонного забезпечення, де міжнародна фінансова підтримка виступає інтегруючим елементом, що забезпечує відкритість та системну взаємопов'язаність механізмів економічного забезпечення.
- Практичні положення щодо цифровізації процедур контролю за використанням міжнародних фінансових ресурсів (через системи на базі SAP), що сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків та гармонізації національних систем обліку оборонних видатків із міжнародними стандартами підзвітності.

Впровадження результатів дослідження Ісаєва А. М. сприяє підвищенню ефективності формування державної фінансової політики в умовах євроатлантичної інтеграції та забезпечує методологічне підґрунтя для структурної модернізації оборонного сектору України.

Керівник секретаріату Комітету
Верховної Ради України з питань
фінансів, податкової та митної
політики

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
 103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
 Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztnu.edu.ua, https://ztnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
 QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 27.02.2026 № 44-23.00/255
 На № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Ісаєва Андрія Миколайовича

на тему: «Механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України» в освітній процес Державного університету «Житомирська політехніка»

Науково-практичні результати дослідження Ісаєва А.М. пов'язані з розвитком теоретичних положень та розробкою практичних рекомендацій щодо формування й функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Матеріали дослідження містять низку новаторських ідей та є цінним джерелом для формування професійних компетентностей майбутніх фахівців у галузі економіки та державного управління, що зумовило їх використання в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка», зокрема при оновленні змістового наповнення та методичного забезпечення таких навчальних дисциплін як «Управління оборонно-промисловим комплексом», «Оборонна економіка», «Економічна безпека в умовах глобальних безпекових викликів», «Фінансова безпека держави», «Державне управління процесами євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції в Україні».

Використання результатів дисертаційної роботи сприяє підвищенню якості підготовки здобувачів вищої освіти, формуванню у них сучасних професійних компетентностей у сфері економіки, публічного управління та забезпечення національної безпеки.

Т.в.о. ректора
 Державного університету
 «Житомирська політехніка»

[Handwritten signature]

Димитрій ГРИЦИШЕН

Метадані

ДОКУМЕНТ

Заголовок

МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НАТО У СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОННИХ ПОТРЕБ УКРАЇНИ

Автор

A.M. Isacov

Науковий керівник / Експерт

Zhytomyr Polytechnic

ІД документа

333672644

ОРГАНІЗАЦІЯ

Назва організації

State University "Zhytomyr Polytechnic"

підрозділ

State University "Zhytomyr Polytechnic"

ЗВІТ

Дата звіту

4/24/2026

Дата редагування

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

38778

Кількість слів

332500

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навісний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		2
Інтервали		0
Мікропробіли		15
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		29

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копію тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Копію тексту

НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)

КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ
(ФРАГМЕНТІВ)

1	https://zfu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BB/14.052.03/2024/%D0%9E%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%86%20%D0%92%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%20%D0%9E%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%86%20%D0%92.pdf	35 (0.09 %)
2	https://zfu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BB/14.052.03/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B3%D1%83%D0%BA_%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%9C_%D0%A4_%D0%AE%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D1%80.pdf	34 (0.09 %)
3	https://pnu.ua/sites/default/files/2020/radapohd/1855/diyseracijanazdobuttyanaukovogostepenyadoktorafilosofiykivalchukyv.pdf	29 (0.07 %)
4	https://me.gov.ua/Documents/Detail/1848ff64-b70e-444b-afc2-03704567f3b1?lang=uk-UA&id=15204bbe-befc-4edf-b3aa-1892fd90f982&title=NormativnopravovaBaza&showMenuTree=true	23 (0.06 %)
5	https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/specializovani-ycheni-rady/videAntonova02.pdf	22 (0.06 %)
6	https://me.gov.ua/Documents/Detail/1848ff64-b70e-444b-afc2-03704567f3b1?lang=uk-UA&id=15204bbe-befc-4edf-b3aa-1892fd90f982&title=NormativnopravovaBaza&showMenuTree=true	19 (0.05 %)
7	https://zfu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BB/14.052.03/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B3%D1%83%D0%BA_%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%9C_%D0%A4_%D0%AE%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D1%80.pdf	17 (0.04 %)
8	https://me.gov.ua/Documents/Detail/1848ff64-b70e-444b-afc2-03704567f3b1?lang=uk-UA&id=15204bbe-befc-4edf-b3aa-1892fd90f982&title=NormativnopravovaBaza&showMenuTree=true	17 (0.04 %)
9	https://me.gov.ua/Documents/Detail/1848ff64-b70e-444b-afc2-03704567f3b1?lang=uk-UA&id=15204bbe-befc-4edf-b3aa-1892fd90f982&title=NormativnopravovaBaza&showMenuTree=true	16 (0.04 %)
10	https://me.gov.ua/Documents/Detail/1848ff64-b70e-444b-afc2-03704567f3b1?lang=uk-UA&id=15204bbe-befc-4edf-b3aa-1892fd90f982&title=NormativnopravovaBaza&showMenuTree=true	13 (0.03 %)
Програма обміну базами даних (0.00 %)		
#	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
Інтернет (1.11 %)		
#	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://me.gov.ua/Documents/Detail/1848ff64-b70e-444b-afc2-03704567f3b1?lang=uk-UA&id=15204bbe-befc-4edf-b3aa-1892fd90f982&title=NormativnopravovaBaza&showMenuTree=true	107 (7) (0.28 %)
2	https://zfu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BB/14.052.03/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B3%D1%83%D0%BA_%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%9C_%D0%A4_%D0%AE%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D1%80.p	71 (5) (0.18 %)

df		
3	https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/vidgAntonova02.pdf	48 (4) (0.12 %)
4	https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/86993	35 (7) (0.09 %)
5	https://xtu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B4%D0%B8/14.052.03/2024/%D0%9E%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%86%D0%92%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%9E%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%86%D0%92.pdf	35 (1) (0.09 %)
6	https://pnu.ua/sites/default/files/2020/radiaphd/1855/dysertacijanazdobuttyanaukovogostepen-yadoktora-filosofiyikovalchuksv.pdf	29 (1) (0.07 %)
7	https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disKapeliushnyi.pdf	23 (2) (0.06 %)
8	https://mydisser.com/ua/catalog/view/45/46/527748.html	23 (4) (0.06 %)
9	http://referatu.net.ua/referats/7569/174631	18 (2) (0.05 %)
10	http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15313/5/diss-Melnyk.pdf	18 (3) (0.05 %)
11	https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%B%D0%BB-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%88%D1%96%D1%97.pdf	6 (1) (0.02 %)
12	https://hromadske.radio/news/2023/11/28/ukraina-skhvallya-proiekt-natsionalnoi-prohramy-iaka-vyznachaje-umovy-vystupu-v-nato	6 (1) (0.02 %)
13	https://dereksiz.org/vidpovidno-do-st-17-konstytuciji-ukrayini-zahist-suverenitetu.html?page=4	6 (1) (0.02 %)
14	http://um.co.ua/4/4-2/4-22614.html	5 (1) (0.01 %)

Список прийнятих фрагментів

#	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
---	-------	---------------------------------------